ਗਜ਼ਾਨ ਹੋਵੇ ਹੈ॥ ਅਬ ਤੀਰਥਾਦੀ ਸੁਭ ਕਰਮੋਂ ਕੇ ਵਿਘਨ ਨਿਵਿਰਤਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੋਂ ਦਿਖਾਵੇਂ ਹੈ॥

ਤਥਾਹੀ–ਯਸਜ਼ਹਸ੍ਤੌਚ ਪਾਦੌਚ ਮਨਸ਼੍ਚੈਵਸੁ ਸੰਯਤਮ। ਵਿਦਜ਼ਾ ਤਪਸ਼੍ਚ ਕੀਰਤਿਸ਼੍ਚਸਤੀ ਰਥਫਲਮਸ੍ਨੁਤੇ ਯਹ ਸਲੋਕ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਕਾ ਹੈ॥ ੧॥

ਅਰਥ--ਜਿਸਕੇ ਹਸਤ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵੇਦ ਨਿੰਦਤ ਵਸਤੂ ਕੇ ਗ੍ਰਹਣ ਸੇ ਨਿਵਿਰਤ ਹੈਂ ਔਰ ਜਿਨਕੇ ਪਾਦ ਗਮਨ ਕੇ ਅਯੋਗਜ਼ ਦੇਸ਼ ਮੈ ਗਮਨ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਤਥਾ ਮਨ ਕਾਮਕ੍ਰੋਧਾਦੀ ਵਰਜਤ ਹੈ ਔਰ ਤਿਸ ਤਿਸ ਤੀਰਥ ਕੇ ਫਲ ਕਾ ਗਜ਼ਾਨ ਹੋਨਾ ਯਹ ਵਿਦਜ਼ਾ ਕਾ ਸੰਯਮ ਹੈ ਭਾਵ ਇਸ ਰੀਤੀ ਸੇ ਤੀਰਥ ਕਾ ਫਲ ਹੋਤਾ ਹੈ ਐਸੇ ਗਜ਼ਾਨ ਯੁਕਤ ਹੋਇ ਕੇ ਤੀਰਥ ਕਾ ਸੇਵਨ ਕਰਣਾ ਪੁਰਖੋਂ ਕੋ ਯੋਗਜ਼ ਹੈ ਔਰ ਮਾਂਸ ਮਦ ਪਰਇਸਤ੍ਰੀ ਆਦੀ ਗਮਨ ਇਨਕੇ ਗ੍ਰਹਣਸੇ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਤਪ ਹੈ ਔਰ ਜੋ ਕੇਵਲ ਖਜ਼ਾਤੀ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਮੈ ਗਮਨ ਹੈ ਤਿਸਸੇ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਯਹ ਕੀਰਤੀਕਾ ਸੰਯਮ ਹੈ ਇਤਜ਼ਾਦਿਕ ਨਿਯਮ ਸੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾਕੋਂ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਵਾਰਾ ਵੇਦ ਸਾਸਤ੍ਰਕੇ ਸ੍ਰਵਣ ਯੁਕਤ ਪੁਰਖਹੀ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਾਤੇ ਸੋਈਹੀ ਮੁਖਜ਼ ਤੀਰਥੋਕੇ ਸਨਾਨ ਕਰਣੇ ਕੇ ਫਲਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਹੈ (ਸੁਣਿਐ ਪੜਿ ਪੜਿ ਪਾਵਹਿ ਮਾਨੁ) ਗੁਰੂਦ੍ਵਾਰਾ ਸ੍ਰਵਣ ਸੇ ਪੀਛੇ ਵੇਦ ਸਾਸਤ੍ਰ ਕੇ ਪੁਨਾ

ਪੁਨਾ ਪੜਨੇ ਪੜਾਵਨੇਸੇ ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤਹੋਵੈ ਹੈ ਮਾਨ ਵਡਿਆ-
ਈ ਵਾ (ਮਾਨ ਕਹੀਏ) ਵੇਦ ਪ੍ਰਮਾਣਕਾ ਗੁਰੂ ਦ੍ਵਾਰਾ
ਤਾਤਪਰਯ ਪਾਵੇ ਹੈ ਪੁਨਾ ਸ੍ਰਵਣ ਵਾਲੇ ਕੀ ਸਹਜ ਨਾਮ
ਸੁਭਾਵਕਹੀ ਧਯਾਨ ਨਾਮ ਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਸਾਖਯਾਤਕਾਰ ਰੂਪ
ਸਮਾਧੀ ਸਹਜ ਪਦਸੇ ਯਹੀਸਮਾਧੀ ਜਾਨਨੀ ਈਹਾਂ ਯੋਗਕ
ਹੈ ਨਿਦਿਧਯਾਸਨ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਜਾਨਨੀ ਆਗੇ ਦੋਪੰਕਤੀਕਾ
ਅਰਥ ਪੂਰਬ ਕਹਯਾਹੀ ਜਾਨਲੈਣਾ॥੧੦॥

**ਸੁਣਿਐਸਰਾਗੁਣਾਕੇਗਾਹ॥ ਸੁਣਿਐ ਸੇਖਪੀ
ਰਪਾਤਿਸਾਹ॥ਸੁਣਿਐਅੰਧੇਪਾਵਹਿਰਾਹੁ ॥ਸੁ
ਣਿਐਹਾਥਹੋਵੈਅਸਗਾਹੁ॥ ਨਾਨਕਭਗਤਾਸ
ਦਾਵਿਗਾਸੁ॥ ਸੁਣਿਐਦੂਖਪਾਪਕਾਨਾਸੁ॥੧੧**

ਸਰ ਪਦਕਾ ਅਰਥੁ ਗਯਾਨਹੈ ਗੁਣ ਪਦਕਾ ਅਰਥ ਕਰਣਾ
ਮੈਤ੍ਰੀਆਦਿਕਹੈ ਗਾਹ ਨਾਮ ਪਾਰਸੀਮੈ ਸਥਾਨਕਾ ਹੈ ਯਾਤੇ
ਸ੍ਰਵਣਵਾਲਾ ਪੁਰਖ ਮਨਨ ਨਿਦਿਧਯਾਸਨ ਆਦਿਕ ਗਯਾ-
ਨੋਕੀ ਔਰ ਮੈਤ੍ਰੀ ਆਦੀ ਗੁਣਾਕੀ ਗਾਹ ਨਾਮ ਜਗਾਹੋਵੇਹੈ
ਸਰ ਸਬਦਕੋਂ ਗਯਾਨਕੀ ਬੋਧਕਤਾ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਸਬਦਮੈ ਪਰ
ਸਿਧਹੈ ਗਯਾਨਵਾਲੀ ਕਾ ਨਾਮ ਸਰਸ੍ਵਤੀਹੈ (ਸੁਣਿਐ ਸੇ
ਖਪੀਰਪਾਤਿਸਾਹ) ਪਾਰਸੀਮੈਂ ਸੇਖਨਾਮ ਪ੍ਰਧਾਨਪੁਰਖ ਕਾਹੈ
ਪੀਰਨਾਮਗੁਰੂ ਕਾ ਹੈ ਪਾਤਸਾਹਨਾਮ ਰਾਜਾਕਾ ਹੈ॥ ਯਾਤੇ
ਸ਼੍ਰਵਨ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪੁਰਖੋਂ ਕੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਤਿਨਕਾ

ਪਾਤਸਾਹ ਨਾਮ ਰਾਜਾ ਹੋਵੇਹੈ ਗੀਤਾਕੇ ਦਸਮੇ ਅਧਯਾਯਮੈ ਕਹਯਾ ਹੈ ਅਧਯਾਤਮ ਵਿਦਯਾ ਵਿਦਯਾਨਾਮ ॥ ਇਸ ਵਾਕਯਸੇ ਸਰਬ ਵਿਦਯਾਮੈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਧਯਾਤਮ ਵਿਦਯਾ ਹੈ ਯਹ ਕਹਾਹੈ ਤਾਤੇ ਤਿਸਕਾ ਸ੍ਰਵਣਕਰਣੇ ਵਾਲਾਭੀ ਸਰਬ ਮੈ ਪਰਧਾਨ ਹੈ ਸਰਬ ਵਿਦਯਾਕੇ ਮਧਯ ਮੈ ਅਧਯਾਤਮ ਵਿਦਯਾ ਮੇਰਾ ਸ੍ਵਰੂਪਹੈ ਯਹ ਗੀਤਾਵਚਨਕਾ ਅਰਥਹੈ ਭਾਵ ਜਿਸਵਿਦਯਾਕਾਸ੍ਰਵਣਕੀਆ ਹੈ ਸੋ ਵਿਦਯਾ ਸਰਬਵਿਦਯਾ ਕਾਰਾਜਾ ਹੈ ਯਾਤੇ ਤਿਸ ਵਿਦਯਾ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖਭੀ ਸਰਬਕਾ ਰਾਜਾਹੋਵੇਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਰਣਮੈ ਯਹ ਭੂਤਾਅਰਥਵਾਦ ਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਸਰਵਣਸੇ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਔ ਗੁਰੂ ਰੂਪਤਾ ਅਰ ਰਾਜਾ ਰੂਪਤਾ ਹੋਣਾ ਪ੍ਰਤਖਯ ਪ੍ਰਮਾਣ ਆਦਿਕੋਂ ਸੇ ਵਿਰੁਧ ਨਹੀ ॥ (ਸੁਣਿਐਅੰਧੇਪਾਵਹਿਰਾਹੁ) ਸਰਵਣਕਰਣੇਸੇ (ਅੰਧੇ) ਵਿਚਾਰ ਰੂਪਨੇਤ੍ਰਹੀਨ ਪੁਰਖਭੀ (ਰਾਹੁ) ਮੁਕਤੀਕੇ ਮਾਰਗਗਯਾਨਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤਹੋਵੇਹੈਂ ਭਾਵ ਜਬ ਵਿਚਾਰ ਸੂਨ ਭੀ ਸ੍ਰਵਣਰੂਪ ਸਾਧਨਮੈਪ੍ਰਵਿਰਤਹੋਵੇਹੈ ਤਬਮਨਨਾਦੀਸਾਧਨ ਦ੍ਵਾਰਾਤਤ੍ਵ ਗਯਾਨ ਰੂਪਮੁਕਤੀਕੇਮਾਰਗਕੋਂ ਅਵਸਯਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਹੈ॥ ਸ੍ਰਵਣਕਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਚਿੰਤ ਹ ਕਾਹੇ ਤੇ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਵਸਤੂ (ਅਸਗਾਹੁ) ਅਤਯੰਤ ਗੰਭੀਰ ਸਰਬ ਇੰਦ੍ਰ- ਯਨਕਾ ਅਵਿਖੈਹੈ ਸੋ ਭੀ (ਹਾਥ) ਹਾਥਮੈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਸਤੂ ਵਤ ਆਤਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਸੇ ਨਿਤਯ ਅਪਰੋਖਯ ਹੋਜਾਵੇ ਹੈ ॥ ਜਬ ਸਰਬ ਪ੍ਰਮਾਣਕੇ ਅਵਿਖਯ ਵਸਤੂਕੋ ਸਾਖਯਾਤ ਕਰਵਾ

ਵੇਵੇਹੈ ਤਬ ਐਸੇ ਸ੍ਰਵਣ ਕਾ ਹਮ ਕਹਾਂ ਤਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਹੇਂਗੇ ਤਾਤੇ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੇ ਆਪਨੇ ਮਹਤ੍ਵ ਕੀ ਕਾਮਨਾ ਵਾਲ਼ਾ ਅਵਸ਼ਜ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ੍ਰਵਣ ਮੈ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰਵਣ ਕੀ ਉਸਤੁਤੀ ਕਰੀ ਹੈ ਸੋ ਭੂਤਾ ਅਰਥਵਾਦ ਹੈ ॥

ਨਤਤ੍ਰ ਚਖ੍ਯੁਰ ਗਛਤਿ ਨਵਾ ਗਾਛਤਿ ਨੋ ਮਨੋ॥

ਕੇਨ ਉਪਨਿਖਿਦ ਖੰਡ ੧ ਸ੍ਰਤੀ ੩

ਅਰਥ—ਬ੍ਰਹਮ ਮੈ ਚਖ੍ਯੂ ਨਹੀ ਗਮਨ ਕਰੇਹੈ ਕਾਹੇ ਤੇ ਚਖ੍ਯੂ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਮੈ ਔਰ ਆਪਨੇ ਸੇ ਭਿੰਨ ਮੈ ਗਮਨ ਕਰਤਾ ਹੈ ਔਰ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪਾਦੀ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤਥਾ ਚਖ੍ਯੂ ਕਾ ਭੀ ਅੰਤਰਾਤਮਾ ਹੈ ਤਾਤੇ ਚਖ੍ਯੂ ਇੰਦ੍ਰਿਯ ਉਪਲਖ੍ਯਤ ਸਰਬ ਇੰਦ੍ਰਿਯਨ ਕਾ ਬ੍ਰਹਮ ਅਵਿਖ੍ਯ ਹੈ ॥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਮੈ ਅਤਯੰਤ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰੀ ਹੈ॥ ਨਾਨਕ ਭਗਤਾ ਇਤਯਾਦੀ ਦੋ ਪੰਗਤੀਓਂ ਕਾ ਅਰਥ ਪੂਰਬਉਕਤ ਹੀ ਜਾਨ ਲੈਣਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਰਣ ਮੈ ਅਭ੍ਯਾਸ ਰੂਪ ਲਿੰਗ ਜਾਨਣਾ ਜੈਸੇ ਔਰ ਤਾਤਪਰਯ ਕੇ ਗ੍ਰਾਹਕ ਲਿੰਗ ਹੈਂ ਤੈਸੇ ਅਭ੍ਯਾਸ ਰੂਪ ਲਿੰਗ ਭੀ ਪ੍ਰਕਰਣ ਕੇ ਤਾਤਪਰਯ ਕਾ ਨਿਰਣਾ-ਯਕ ਹੈ ॥ ੧੧ ॥ ਪ੍ਰਸ੍ਨ--ਹੇ ਗੁਰੋ ਸ੍ਰਵਣ ਕਾ ਆਪਨੇ ਅਧ ਭੂਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਹਯਾ ਹੈ ਅਬ ਸ੍ਰਵਣ ਸੇ ਪਸਚਾਤ ਹੋਨੇ ਵਾਲਾ ਜੋ ਮਨਨ ਹੈ ਤਿਸ ਕਾ ਭੀ ਫਲ ਕਥਨ ਕਰਣਾ ਯੋਗ੍ਯ ਹੈ ॥ ਉਤਰ—

ਮੰਨੇਕੀਗਤਿਕਹੀਨਜਾਇ ॥ ਜੇਕੋਕਹੈਪਿਛੈ ਪਛੁਤਾਇ ॥ ਕਾਗਦਿਕਲਮਨਲਿਖਣਹਾਰੁ ॥ ਮੰਨੇਕਾਬਹਿਕਰਨਿਵੀਚਾਰੁ ॥ ਐਸਾਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨਹੋਇ ॥ ਜੇਕੋਮੰਨਿਜਾਣੈਮਨਿ ਕੋਇ ॥ ੧੨ ॥

ਗਤਿ ਪਦਕਾ ਅਰਥ ਉਸਤੁਤੀ ਵਾ ਫਲ ਹੈ ਯਾਤੇ ਮਨਨ ਕਰਣੇ ਕਾ ਜੋ (ਗਤਿ) ਫਲਹੈ ਸੋ ਕਹਾ ਨਹੀ ਜਾਤਾ ਹੈ ਕਾਹੇ ਤੇ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਵਸਤੂ ਹੈ ਸੋ ਗਯਾਨ ਦ੍ਵਾਰਾ ਸ੍ਰਵਣ ਤਥਾ ਮਨਨ ਨਿਦਿਧਯਾਸਨ ਕਾ ਫਲ ਹੈ ਤਿਸ ਕੋਂ ਬਾਣੀ ਸੇ ਨਹੀਂ ਕਹ ਸਕਤੇ ਹੈਂ॥ (ਜੇਕੋ ਕਹੈ ਪਿਛੈ ਪਛੁ-ਤਾਇ) ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਹੇਗਾ ਤਬ ਪਸਚਾਤਾਪ ਹੀ ਕਰੇਗਾ ਕਾਹੇਤੇ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰਸੇ ਮਨਾਦਿਕੋਂ ਕਾ ਅਵਿਖਯ ਵਸਤੂ ਕੋਂ ਕਥਨ ਕਰਨੇ ਸੇ ਤਿਸਕੋਂ ਵਾਚਯਪਣਾਹੋਵੇਗਾਔਰ ਆਪਣੇ ਚੇਤਨ ਸ੍ਵਰੂਪ ਸੇ ਭਿੰਨਪਣਾ ਤਥਾ ਦ੍ਰਿਸਪਣੇ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਨੇ ਸੇ ਪਸਚਾਤਾਪ ਹੀ ਹੋਤਾ ਹੈ॥ (ਕਾਗਦਿ ਕਲਮ ਨ ਲਿਖਣ ਹਾਰੁ) ਜੋ ਮਨਨ ਕਾ ਫਲ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਵਸਤੂ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਸੋ ਕਲਮ ਸੇ ਕਾਗਜ ਪਰ ਲਿਖਯਾ ਨਹੀ ਜਾਵੇ ਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਤਿਸ ਕਾਲੇ ਸਰੂਪ ਮਨੁਖਯਾਨੰਦ ਸੇ ਲੇਕਰ ਹਿਰਣਯ ਗਰਭ ਕੇ ਅਨੰਦ ਪਰਯੰਤ ਹੀ ਕਲਮਸੇ ਅਨੰਦ ਲਿਖਾ ਜਾਤਾਹੈ।ਮਨਬਾਣੀ ਕੀ ਅਵਖਯਤਾ ਮੈ ਸ੍ਰੁਤੀ ਕਹੇਹੈ।

ਤਥਾਹੀ–ਯਤੋਵਾਚੋ ਨਿਵਰਤੰਤੇ। ਅਪ੍ਰਾਪਜ ਮਨਸਾਸਹ। ਆਨੰਦੰ ਬ੍ਰਹਮਣੋ ਵਿਦ੍ਵਾਨ। ਨਵਿਭੇਤਿ ਕੁਤਸ਼੍ਚ ਨੇਤਿ॥ ਤੈਤਰੀਯ ਉਪਨਿਖਦ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦਵੱਲੀ ਖੰਡ ੬

ਅਰਥ--ਜਿਸ ਬ੍ਰਹਮਸੇ (ਮਨਸਾ) ਵਿਗਜਾਨਕੇ ਸਹਿਤ ਵਾਗ ਇੰਦ੍ਰੀ (ਅਪ੍ਰਾਪਜ) ਬ੍ਰਹਮਕੋਂ ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ ਕਰ ਨਿ-ਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਤੀ ਹੈ ਸੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਰਬਥਾ ਅਵਿਖਜ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮਕੇ ਸ੍ਵਰੂਪ ਭੂਤ ਅਨੰਦ ਕੋਂ ਜੋ ਜਾਨਤਾ ਹੈ ਸੋ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਕਿਸੀ ਭਯਕੋਂ ਨਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਹੈ॥ (ਮੰਨੇ ਕਾ ਬਹਿ ਕਰਨ ਬੀਚਾਰ) ਜੋ ਮਹਾਤਮਾ ਆਪਣੇ ਆਸਣ ਪਰ ਬੈਠਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਸੋ ਮਨਨ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮਸ੍ਵਰੂਪ ਕੇ ਨਿਰਣੇ ਕਰਣੇ ਵਾਸਤੇ ਯੁਕਤੀ ਚਿੰਤਨ ਕਾ ਨਾਮ ਮਨਨ ਸ੍ਵਰੂਪ ਵਿਚਾਰ ਹੈ (ਐਸਾਨਾਮਨਿਰੰਜਨ ਹੋਇ) ਸੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਾ ਬੋਧਕ (ਨਿਰੰਜਨ) ਮਾਯਾ ਸੇ ਰਹਿਤ ਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਸਨਾਮ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਸੇ ਬ੍ਰਹਮਕੇ ਯਥਾਰਥ ਸ੍ਵਰੂਪਕਾ ਸਾਖਿਆਤ ਕਾਰ ਹੋਵੇ ਹੈ॥ (ਜੇਕੋ ਮੰਨਿ ਜਾਣੈ ਮਨ ਕੋਇ) ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਭੀ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਨਾਮ ਓਂਕਾਰਾਦਿਕ ਤਥਾ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਇਤਿਆਦਿਕ ਨਾਮੋਕਾ (ਮਨਿ) ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਜਾਨਤਾ ਹੈ ਤਿਸ ਕੇ ਆਗੇ ਕੇਵਲ ਖੁਸਕ ਤਰਕਾਸੇ ਚਿੰਤਨ ਰੂਪ

ਮਨਨ (ਕੋਇ) ਕਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਸੋ ਅਨਾਤਮਾ ਕਾ ਮਨਨ। ਤਿਸ ਕੀ ਅਪੇਖਿਆ ਸੇ ਅਤੀ ਤੁਛ ਹੈ ॥ ਅਬਜਿਗਜਾਸੂਕੀਬੁਧੀਕੇਵਿਸਤਾਰ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੁਤੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੇ ਨਿਰੰਜਨਕੇ ਨਾਮ ਓਂਕਾਰਕਾਪ੍ਰਕਾਰਾਂਤ੍ਰ ਸੇ ਵਯਾਖਯਾਨਕਰਤੇ ਹੈਂ **ਤਥਾਹੀਮਾਤ੍ਰਾਮਤ੍ਰਾਃਪ੍ਰਤਿਮਾਂਤ੍ਰਾਃਕੁਰਯਾਤ**

ਅਰਥ—ਓਂਕਾਰ ਕੀ ਸਰਬ ਅਕਾਰਾਦੀ ਮਾਤਰਾ ਕੋ ਪਰਤਿ ਮਾਤ੍ਰਾ ਰੂਪ ਸੇ ਚਿੰਤਨ ਕਰੇ ਮਾਤ੍ਰਾ ਤੋ ਅਕਾਰ ਹੈ ਤਿਸਕੀ ਪ੍ਰਤੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਉਕਾਰ ਹੈ ਔਰ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਕਾਰ ਮਾਤ੍ਰਾ ਹੈ ਤਿਸਕੀ ਪ੍ਰਤੀਮਾਤ੍ਰਾ ਮਕਾਰ ਹੈ ਔਰ ਮਕਾਰ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਤੁਰੀਯ ਪ੍ਰਣਵ ਹੈ ਜਿਸਮੈ ਮਾਤ੍ਰਾਕਾ ਲੈ ਚਿੰਤਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਸੋ ਪ੍ਰਤੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਹੋਵੇ ਹੈ ਅਕਾਰ ਕੇ ਵਾਚਯ ਵਿਰਾਟਕੋਂ ਉਕਾਰਕੇ ਵਾਚਯ ਹਿਰੰਨਯਗਰਭਰੂਪ ਦੇਖੇ ਹਿਰੰਨਯਗਰਭਕੋ ਮਕਾਰਕੇ ਵਾਚਯ ਈਸ੍ਵਰਰੂਪ ਦੇਖੇ ਫੇਰਈਸ੍ਵਰ ਕੋਂ ਆਪਨਾ ਆਤਮਾ ਰੂਪ ਦੇਖੇ ਇਸ ਸੇ ਪਸਚਾਤ ਤੁਰੀਯ ਕਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰਤਬਯ ਹੈ ॥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੇ ਨਿਰੰਜਨ ਕੇ ਨਾਮ ਓਂਕਾਰ ਦ੍ਵਾਰਾ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਮਨਨ ਹੈ ਤਿਸਕੀ ਅਪੇਖਯਾ ਸੇ ਅਨਾਤਮ ਪਦਾਰਥਨ ਕਾ ਮਨਨ ਤੁਛ ਹੈ ॥੧੨॥

ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਨਾ ਮਨਨ ਕੀ ਉਸਤੁਤੀ ਕਰੇ ਹੈਂ ॥

ਮੰਨੈਸੁਰਤਿਹੋਵੈਮਨਿਬੁਧਿ ॥ ਮੰਨੈਸਗਲਭਵਣਕੀਸੁਧਿ ॥ ਮੰਨੈਮੁਹਿਚੋਟਾਨਾਖਾਇ ॥

ਮੰਨੈਜਮਕੈਸਾਥਿਨਜਾਇ ॥ ਐਸਾਨਾਮੁਨਿਰੰਜਨੁਹੋਇ॥ਜੇਕੋਮੰਨਿਜਾਣੈਮਨਿਕੋਇ॥੧੩॥

(ਮੰਨੈ ਸੁਰਤਿ ਹੋਵੈ ਮਨਿਬੁਧਿ) ਮਨਨ ਕਰਨੇਸੇ(ਸੁਰਤਿ) ਨਿਦਿਧਜਾਸਨ ਰੂਪ ਅੰਤਃਕਰਣਕੀ ਬ੍ਰਿਤੀਹੋਵੈ ਹੈ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਜ ਆਪਨੇ ਆਤਮਾਕਾ ਸੰਸੇ ਰਹਿਤ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਭਾਨ ਹੋਣਾ ਸੋ ਮਨਨ ਕਾ ਫਲ ਹੈ ਫੇਰ (ਮਨਿ)ਅੰਤਹਕਰਣਮੈ (ਬੁਧਿ) ਬ੍ਰਹਮਾਤਮਾ ਕਾ ਅਪ੍ਰੋਖਜਰੂਪ ਬ੍ਰਿਤੀ ਹੋਵੈ ਹੈ ਜਿਸਕੋ ਆਤਮ ਅਨੁਭਵ ਕਹੇ ਹੈਂ ਮਨਨ ਸੇ ਪਸਚਾਤ ਸਾਖਜਾਤਕਾਰ ਰੂਪ ਫਲ ਸੇ ਸਰਬ ਪ੍ਰਪੰਚਕੀ (ਸੁਧਿ) ਯਹ ਗਜਾਤ ਹੋਵੈ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਪੰਚਕਾ ਉਪਾਦਾਨ ਕਾਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਤਿਸਸੇ ਸੋ ਪ੍ਰਪੰਚ ਜੁਦਾ ਨਹੀ ਹੈ ਜੈਸੇ ਮ੍ਰਿਤਕਾਕੇ ਕਾਰਯ ਮ੍ਰਿਤਕਾਸ੍ਵਰੂਪ ਹੈ (ਮੰਨੈਮੁਹਿ ਚੋਟਾ ਨਾਖਾਇ) ਮਨਨ ਕਰਨੇ ਸੇ (ਮੁਹਿ) ਮੁਖ ਪਰ ਯਮਦੂਤੋਂਕੀ ਤਾੜਨਾ ਰੂਪ ਚੋਟਨ ਕੋ ਨਹੀ ਖਾਤਾ ਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਮਨਨਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸੇ ਯਮਦੂਤੋਂ ਕੇ ਸਾਥ ਨਹੀ ਜਾਤਾ ॥ ਐਸਾ ਪੂਰਬ ਉਕਤ (ਨਿਰੰਜਨ) ਦੁਖੋਸੇ ਰਹਿਤ ਬ੍ਰਹਮਕਾ ਨਾਮਹੈ (ਜੇਕੋ ਮੰਨਿਜਾਣੈ ਮਨਿ ਕੋਇ) ਜੇਕਰ ਮਨਨ ਕਰੇਤਿਸ ਮਨਨਕੇ ਸਾਮਨੇ ਖੁਸਕ ਤਰਕਨ ਕਰਕੇ ਮਨਨ ਕਰਨਾ ਕਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰਕੇ ਨਾਮ ਕਾ ਜੋ ਮਨਨ ਹੈ ਤਿਸਕੀ ਅਪੇਖਜਾਸੇ ਅਨਾਤਮ ਜਾਲ ਕਾ ਮਨਨ ਕਰਨਾ ਅਤਯੰਤ ਤੁਛਹੈ॥ਇਸ ਪ੍ਰਕਰਣਮੈ ਇਤਨਾ

ਬਿਚਾਰ ਕਰਤਬਜ ਹੈ॥ ਜੋ ਯਮਰਾਜਕਾ ਹੋਨਾ ਤਥਾ ਤਿਸਕੇ ਦੂਤਨ ਕਾ ਹੋਨਾ ਹੈ ਤਿਸਮੈ ਪ੍ਰਮਾਣਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਤੇਹੈਂ॥

ਤਥਾਹੀ–ਵੈਵਸ੍ਵਤੰ ਸੰਗਮਨੰ ਜਨਾਨਾਂਯ ਮੰਰਾ ਜਾਨੰ ਹਵਿਖਾ ਦੁਵਸਜਤ ਰਿਗਵੇਦ॥ ਮੰਤ੍ਰ

ਅਰਥ-ਸੂਰਯ ਭਗਵਾਨ ਕਾ ਪੁਤ੍ਰ ਜੋ ਯਮਰਾਜ ਹੈ ਤਿਸਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਪਾਪਾਤਮਾਆਦੀ ਸਰਬ ਜਨੋਕਾ ਸੰਗਮਨ ਹੋਤਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸਰਬ ਪਾਪੀਜਨ ਧਰਮਰਾਇਕੇ ਪਾਸ ਇਕੱਠੇ ਹੋਵੇ ਹੈਂ ਤਾਂਤੇ ਹੇ ਜਨੋ ਹਵਿਨ ਕਰਕੇ ਯਮਰਾਜਕੋਂ (ਦੁਵ-ਸਜਤ) ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰੋ ਇਸ ਰਿਗਵੇਦ ਕੇ ਮੰਤ੍ਰ ਸੇ ਯਮਰਾਜ ਕਾ ਹੋਣਾ ਸਿਧ ਹੋਤਾ ਹੈ ॥ ਤਥਾ ਕਠ ਉਪਨਿਖਦ ਮੇਂ ਯਮਰਾਜਾ ਤਥਾ ਨਚਕੇਤਾ ਕਾ ਸੰਵਾਦ ਪ੍ਰਸਿੱਧਹੈ ਸੰਯਮਨੀ ਨਗਰੀ ਮੇਂ ਨਚਕੇਤਾ ਕਾ ਜਾਨਾ ਭੀ ਉਪਨਿਖਦ ਮੈ ਨਿਰਨੀਤ ਹੈ ਉਸ ਕਠ ਉਪਨਿਖਦ ਮੈ ਯਹ ਸ੍ਰੁਤੀ ਹੈ।

ਨਸਾਂਪਰਾਯਃ ਪ੍ਰਤਿਭਾਤਿ ਬਾਲੰ ਪ੍ਰਮਾਦਜੰਤੰ ਵਿਤ ਮੋਹੇਨ ਮੂਢਮ। ਅਯੰਲੋਕੋਨਾਸ੍ਤਿ ਪਰ ਇਤਿਮਾਨੀ ਪੁਨਃ ਪੁਨਰਵਸ਼ਮਾਪਦਜਤੇਮੇ।

ਕਠਵਲੀ ਉਪਨਿਖਿਦ ਅਧਜਾਯ ੨ ਸ੍ਰੁਤੀ ੬

ਅਰਥ–ਬਾਲਕ ਰੂਪ ਜੋ ਅਗਜਾਨੀ ਜਨ ਹੈ ਭਾਵ ਬੇਸਮਝ ਕਾ ਨਾਮ ਬਾਲਕ ਹੈ ਤਿਨਕੋ (ਸਾਂਪਰਾਯਃ) ਪ੍ਰਲੋਕ

ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਤਾ ਹੈ ਕਾਹੇ ਤੇ ਧਨ ਕੇ ਮੋਹ ਸੇ ਮੂਢ ਤਥਾ ਪ੍ਰਮਾਦੀ ਹੈ ਸੋ ਕਹਤਾ ਹੈ ਯਹੀ ਲੋਕ ਹੈ ਪ੍ਰਲੋਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਐਸੇ ਮਾਨਨੇ ਵਾਲਾ ਪੁਨਃ ਪੁਨਃ ਮੇਰੇ ਵਸ ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ੍ਰੁਤੀ ਵਚਨ ਸੇ ਯਮਰਾਜ ਕਾ ਲੋਕ ਸਿਧ ਹੋਤਾ ਹੈ॥ **ਸੰਯਮਨੇ ਤ੍ਵਨੁ ਭੂਯੇ ਤਰੇਖਾਮਾਰੋਹਾ ਵਰੋਹੌਤਦਗਤਿ ਦਰਸ਼ਨਾਤ** ॥ ਸ਼ਾਮਵੇਦ ਅਧਯਾਯ ੩ ਪਾਦ ੧ ਸੂਕਤ ੧੩॥

ਅਰਥ–ਜੋ ਨਿਖਿਦ ਕਰਮ ਕਰਣੇ ਵਾਲੇ ਹੈਂ।ਸੋ ਯਮ ਕੇ ਸਥਾਨ ਮੇਂ ਯਮਦੂਤਨ ਕੀ ਤਾੜਨਾ ਕੋਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਨਿਖਿਧ ਕਰਮ ਕਰਣੇ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਲੋਕ ਮੈ ਆ-ਵਤੇ ਹੈਂ ਤਿਨ ਜੀਵਨ ਕਾ (ਯਾਤਨਾ) ਅਰਥਾਤ ਤਾੜਨਾ ਕੇ ਭੋਗਵਾਸਤੇ ਭਾਵ ਪਾਪ ਕਰਮ ਕਾ ਦੁਖ ਫਲ ਭੁਗਤਾ-ਵਣ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਲੋਕ ਮੇਂ (ਆਰੋਹ) ਗਮਨ ਹੋਤਾ ਹੈ ਔਰ ਨਿਖਿਧ ਯੋਨੀ ਅਥਵਾ ਉੱਤਮ ਯੋਨੀ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਲੋਕ ਮੈ (ਅਵਰੋਹ) ਆਗਮਨ ਹੋਤਾ ਹੈ ਕਾਹੇ ਤੇ ਪੂਰਬ ਉਕਤ ਸ਼੍ਰੁਤੀ ਮੈ ਤਿਨ ਜੀਵਨਕੀ ਯਮ ਕੇ ਵ-ਸਤਾ ਰੂਪੀ ਗਤੀ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਯਮਰਾਜ ਕਾ ਤਥਾ ਤਿਸਕੇ ਲੋਕ ਕਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ਾਮਵੇਦ ਮੈਂ ਸਿਧ ਹੋਵੇ ਹੈ॥ ਅਬ ਯਮਰਾਜ ਕੀ ਪੁਰੀ ਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਦ-ਖਿਯਣ ਦਿਸਾ ਤਥਾ ਦਖਿਯਣ ਪਸ਼ਚਮ ਕੀ ਨੈਰਤਿ ਕੋਣ

ਕੇ ਮਧਜ ਸੰਯਮਨੀ ਪੁਰੀ ਹੈ ਸੋ ਸਰਬ ਹੀ ਪੁਰੀ ਵੱਜਰ ਰੂਪ ਹੈ ਦੇਵਤਾ ਤਥਾ ਦੈਤਨਸੇ ਤੋੜੀ ਨਹੀਂ ਜਾਤੀ ਸੋ ਚਾਰ ਕੋਣ ਹੈ ਚਾਰ ਤਿਸਕੇ ਦ੍ਵਾਰ ਹੈ ਏਕ ਹਜਾਰ ਯੋਜਨ ਤਿਸਕੇ ਵਿਸਤਾਰ ਕਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ਤਿਸ ਪੁਰੀ ਮੈ ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤ ਕਾ ਮੰਦਿਰ ਪਚੀਸ ਯੋਜਨ ਵਿਸਤਾਰ ਯੁਕਤ ਹੈ ਔਰ ਦਸ ਯੋਜਨ ਊਚਾ ਹੈ ਚਾਰੋ ਤਰਫ ਲੋਹੇ ਕੇ ਕੋਟ ਸੇ ਯੁਕਤ ਹੈ ਔਰ ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤ ਸਰਬ ਮਨੁਖਜਨ ਕੀ ਆਯੂ ਤਥਾ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਕੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਤਾ ਹੂਆ ਅਗਯਾਨ ਕ੍ਰਿਤ ਅਵਰਣ ਕੋਂ ਨਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਿਸ ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤ ਕੇ ਸਥਾਨ ਸੇ ਬੀਸ ਯੋਜਨ ਫਰਕ ਧਰਮ ਰਾਜ ਕਾ ਮੰਦਿਰ ਅਤਯੰਤ ਸੋਭਾ ਯੁਕਤ ਹੈ ਤਿਸਕਾ ਦੋ ਸੌ ਯੋਜਨ ਲੰਬਾ ਪਨਾ ਤਥਾ ਦੋ ਸੈ ਯੋਜਨ ਚੌੜਾਪਨਾ ਹੈ ਤਿਸ ਮੰਦਿਰ ਮੈ ਸੂਰਯਵਤ ਪ੍ਰਕਾਸ ਮਾਨ ਸੌ ਯੋਜਨ ਵਿਸਤਾਰ ਵਾਲੀ ਸਭਾ ਹੈ ਤਿਸ ਸਭਾ ਮੈ ਧਰਮਰਾਜ ਦਸ ਯੋਜਨ ਵਿਸਤਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਵਯ ਆਸਨ ਮੈ ਬੈਠਾ ਹੈ ਅਪਸਰਾ ਗਣ ਗੰਧਰਬ ਗਣੋ ਯੁਕਤ ਅਨੰਤ ਸੋਭਾ ਯੁਕਤ ਹੋ ਰਹਾ ਹੈ ਪਿਤਰ ਮੁਨੀ ਜਨ ਬ੍ਰਹਮ ਰਿਖੀ ਤਥਾ ਰਾਜ ਰਿਖੀ ਉਸ ਸਭਾ ਮੈਂ ਬੈਠਤੇ ਹੈਂ ਪਰੰਤੂ ਜੋ ਪਾਪੀ ਜੀਵ ਹੈਂ ਸੋ ਦਖਣ ਕੇ ਦ੍ਵਾਰ ਸੇ ਅਨੇਕ ਕਲੇਸਨ ਕੋਂ ਭੋਗਤੇ ਹੂਏ ਸੰਯਮਨੀ ਪੁਰੀ ਮੈ ਗਏ ਹੈਂ ਸੋ ਉਸ ਸਭਾ ਕੋਂ ਨਹੀ ਦੇਖਤੇ ਕਿੰਤੂ ਕਲੇਸ ਕੋਂ ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਜਿਨਹੋਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਜਗਜਾਸੂ ਰੂਪ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੋਂ ਤਥਾ

ਗਜ਼ਾਨ ਵਾਨ ਰੂਪ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੋਂ ਹਨਨ ਕਰਾ ਹੈ ਪੁਨਾ ਔਰ ਮਨੁਖਜਨ ਕੋਂ ਭੀ ਮਾਰਨੇ ਵਾਲਾ ਹੈ ਔਰ ਜੋ ਸਰਾਬ ਕੋਂ ਪਾਨ ਕਰਤੇ ਔਰ ਜੋ ਗਊ ਆਦੀ ਜੀਵੋਂ ਕੋਂ ਮਾਰਕੇ ਖਾਤੇ ਹੈਂ ਤਥਾ ਜੋ ਬਾਲਕਨ ਕੋਂ ਮਾਰਤੇ ਹੈਂ ਔ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋਂ ਤਥਾ ਕੰਨਜਾ ਕੋਂ ਹਨਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਔ ਗਰਭ ਕੋਂ ਗੇਰਤੇ ਹੈਂ ਤਥਾ ਜੋ ਪ੍ਰਾਈ ਇਛਾ ਸੇ ਪਾਪ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇਵ ਕੇ ਤਥਾ ਸਾਧੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੇ ਦ੍ਰਵਜ ਕੋਂ ਚੁਰਾਤੇ ਹੈਂ ਤਥਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਾਲਕ ਕੇ ਦ੍ਰਬ ਕੋ ਜੋ ਖੋਸ ਲੇਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਜੋ ਰਿਣ ਕੋਂ ਲੇਕਰ ਨਹੀ ਦੇਤੇ ਤਥਾ ਧਰੋਵਰ ਕੋਂ ਜੋ ਨਹੀ ਦੇਤੇ ਔਰ ਜੋ ਮਿਤ੍ਰ ਦਰੋਹੀ ਹੈਂ ਵਾ ਵਿਸ੍ਵਾਸ ਕਾ ਘਾਤ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਤਥਾ ਵਿਖਯੁਕਤ ਅੰਨ ਸੇ ਮਾਰਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਜੋ ਦੋਖ ਕੋ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਤਥਾ ਗੁਣਨ ਕੀ ਸਲ਼ਾਘਾ ਨਹੀ ਕਰਤੇ ਔਰ ਗੁਣਵਾਨੋ ਮੈ ਈਰਖਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਔ ਜੋ ਸਤਸੰਗ ਸੇ ਵੇ ਮੁਖ ਹੋਕਰ ਨੀਚਨ ਮੈਂ ਪਰੀਤੀ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਜੋ ਸਜਨੋ ਕੀ ਔ ਸ੍ਰੇਸਟ ਕਰਮ ਰੂਪ ਤੀਰਥੋਂ ਕੀ ਜੋ ਨਿੰਦਾ ਕਰਤੇਂ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੇਵਨ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਪੁਰਾਣ ਵੇਦ ਮੀਮਾਂਸਾ ਵੇਦਾਂਤ ਇਨ ਮੈ ਦੋਖ ਲਗਾਨੇ ਵਾਲੇ ਹੈਂ ਔਰ ਦੁਖੀ ਕੋਂ ਦੇਖਕਰ ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਤਥਾ ਸੁਖੀਏ ਕੋ ਦੁਖ ਦੇਤੇ ਹੈਂ ਜੋ ਦੁਸ੍ਰ ਚਿਤ ਦੁਖਦਾਇਕ ਬਚਨ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਜੋ ਗੁਰੂ ਸੇ ਮੁਕਤੀ ਕੇ ਉਪਦੇਸ ਨਹੀ ਸੁਨਤੇ ਤਥਾ ਸਾਸਤ੍ਰ ਕੀ ਬਾਤ ਕੋਂ ਨਹੀ ਸੁਨਤੇ ਹੈਂ ਜੋ ਆਪਨੀ ਹੀ

ਸਲਾਘਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਔ ਆਪਨੇ ਆਪ ਕੋਂ ਪੰਡਿਤ ਮਾਨਨੇ ਵਾਲੇ ਹੈਂ ਇਨ ਪਾਪੋਂ ਵਾਲਿਓਂ ਕੋ ਤਥਾ ਇਤਯਾਦੀ ਔਰ ਪਾਪੀਓਂ ਕੋਂ ਯਮਰਾਜ ਕੇ ਦੂਤ ਤਾੜਨਾ ਕਰਤੇ ਲੇ ਜਾਵੇ ਹੈਂ ਪਰੰਤੂ ਜਿਨ ਜੀਵਨ ਕੋਂ ਤਾੜਨਾ ਕਰਨੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ਉਨਕਾ ਏਕ ਤਾੜਨਾ ਸਹਾਰਨੇ ਵਾਲਾ ਐਸਾ ਸਰੀਰ ਬਨਤਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਤਾੜਨਾ ਸੇ ਨਾਸ ਨਹੀ ਹੋਤਾ ਯਹ ਸਰਬ ਹੀ ਪੂਰਬ ਉਕਤ ਪਾਪੀ ਜੀਵ ਯਮ ਕੇ ਮਾਰਗ ਮੈ ਕਲੇਸੋਂ ਕੋਂ ਸਹਾਰਤੇ ਹੂਏ ਸੰਯਮਨੀ ਪੁਰੀ ਕੇ ਦਖਣ ਕੇ ਦਰਵਾਜੇ ਮੈ ਜਾਤੇਹੈਂ ਔਰ ਪੁੰਨਯਾਤਮਾ ਜੀਵ ਪੂਰਬ ਪਸਚਮ ਉਤਰ ਕੇ ਦਰਵਾਜੇ ਸੇ ਯਮਰਾਜ ਕੀ ਸਭਾ ਮੈ ਸੁਖਪੂਰਬਕ ਪ੍ਰਵੇਸ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਉਨ ਕਾ ਯਮਰਾਜ ਬਡੇ ਸੋਮ ਸੁਭਾਵ ਸੇ ਔ ਦਿਵਯ ਰੂਪ ਸੇ ਸਤਕਾਰ ਕਰਤਾ ਹੈ ਯਹ ਯਮ ਮਾਰਗ ਕਾ ਅਤੀ ਸੰਖੇਪ ਸੇ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਾ ਹੈ ਪ੍ਰਕਰਣ ਮੈ ਯਹ ਵਾਰਤਾ ਸਿਧ ਹੋਈ ਕਿ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕੋਂ ਮਨਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਇਸ ਦੁਖਦਾਇਕ ਮਾਰਗ ਕੋਂ ਨਹੀ ਦੇਖਤਾ ਹੈ ॥ ੧੩ ॥

ਮੰਨੈਮਾਰਗਿਠਾਕਨਪਾਇ ॥ ਮੰਨੈਪਤਿਸਿਉ ਪਰਗਟੁਜਾਇ ॥ ਮੰਨੈਮਗੁਨਚਲੈਪੰਥੁ ॥ ਮੰਨੈ ਧਰਮਸੇਤੀਸਨਬੰਧੁ ॥ ਐਸਾਨਾਮੁਨਿਰੰਜਨੁ ਹੋਇ ॥ ਜੇਕੋਮੰਨਿਜਾਣੈਮਨਿਕੋਇ ॥ ੧੪ ॥

ਮਨਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਪਰਲੋਕ ਕੇ ਮਾਰਗ ਮੈ (ਠ ਕ) ਰੋਕ ਕੋਂ ਨਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤਾ ਭਾਵ ਜੇਕਰ ਮਨਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਕੋਂ ਨਿਦਿਧਯਾਸਨ ਦ੍ਵਾਰਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਾ ਸਾਖਯਾਤਕਾਰ ਹੋ ਜਾਇ ਤਬ ਤੋ ਕਿਸੀ ਲੋਕ ਕੋਂ ਤਿਸਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਗਮਨ ਨਹੀ ਕਰਤੇ ਇਸੀ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੁਤੀ ਮੈ ਯਹ ਲਿਖਾ ਹੈ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਕਹੀ ਕੋਂ ਗਮਨ ਨਹੀ ਕਰਤੇ ਕਿੰਤੂ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੂਆ ਹੀ ਵਯਾਪਕ ਬ੍ਰਹਮ ਭਾਵ ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਹੈ ਔਰ ਜੇਕਰ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਾ ਗਯਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਬੀਚ ਮੈ ਹੀ ਮਰਜਾਇ ਤਬ ਉਤਮ ਲੋਕਨ ਕੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਹੈ ਤਿਸ ਉਤਮ ਲੋਕ ਮੈ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੇ ਕੋਂ ਮਾਰਗ ਮੈ ਰੋਕਣਾ ਮਨਨ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੇ ਨਹੀ ਹੋਤਾ ਕਿੰਤੂ ਮਨਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ (ਮੰਨੈ ਪਤਿਸਿਉਪਰਗਟੁਜਾਇ) ਸਤਕਾਰ ਸੇ ਪ੍ਰਤਖਯ ਗਮਨ ਕਰਤਾ ਹੈ ਔਰ ਸੋਈ ਪੁਰਖ ਮਨਨ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੇ (ਮੰਨੈ ਮਗੁਨਚਲੈਪੰਥੁ) (ਮਗੁ) ਮਾਰਗ ਕੋਂ (ਪੰਥੁਨਚਲੈ) ਪੈਦਲ ਨਹੀ ਜਾਤਾ ਕਿੰਤੂ ਸਤਕਾਰ ਸੇ ਦਿਵਯ ਬਿਬਾਣ ਮੈ ਬੈਠਕੇ ਗਮਨ ਕਰਤਾ ਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਨਨ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੇ (ਮੰਨੈਧਰਮਸੇਤੀਸਨਬੰਧੁ) ਸੁਖ ਪੂ ਬਕ ਧਰਮਰਾਜ ਕੇ ਸਾਥ ਸੰਬੰਧ ਹੋਵੇ ਹੈ ਆਗੇ ਕੀ ਦੋ ਪੰਕਤੀ ਕਾ ਅਰਥ ਪੂਰਬ ਕਰਿਆ ਹੀ ਜਾਨਨਾ ॥ ਪੂਰਬ ਉਕਤ ਅਰਥ ਮੈ ਸ੍ਰੁਤੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਨਤਸਯਪ੍ਰਾਣਾ ਉਤਕ੍ਰਾਮੰਤਯਤ੍ਰੈਵਸਮ ਵਨੀਯੰਤੇ ਬ੍ਰਹਮੈਵ

ਸਨ ਬ੍ਰਹਮਾਪਜੇਤਿ ॥

ਨਰਸਿੰਘ ਉਤਰਤਾਪਨੀ ਉਪਨਿਖਿਦ ਖੰਡ ੫

ਅਰਥ—ਤਿਸ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਥਾ ਇੰਦ੍ਰੇਗਣ ਦੇਹ ਸੇ ਉਤਥਾਨ ਹੋਕਰ ਕਹੀ ਕੋਂ ਨਹੀ ਜਾਤੇ ਕਿੰਤੂ (ਅਤ੍ਰੈਵਸਮ ਵਨੀਯੰਤੇ) ਇਸੀ ਸਥਾਨ ਬ੍ਰਹਮ ਮੈ ਲੀਨ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਔ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਦਸਾ ਮੈ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੂਆ ਹੀ (ਬ੍ਰਹਮਾਪਜੇਤਿ) ਬ੍ਰਹਮ ਮੈ ਲੀਨ ਹੋਤਾ ਹੈ ॥

ਧਰਮਰਾਜ ਪੁਰੇ ਰੀਤ੍ਰੂੰਚਤੁਰਮਾਰਗਾਭਵੰਤਿਚ ਪਾਪਿਨਾਂ ਗਮਨੇਪੂਰਵੰ ਸਤ੍ਰੂਤੇ ਪਰਿਕੀਰ-ਤਿਤਃ ॥ ੪੯ ॥

ਅਰਥ—ਧਰਮਰਾਜ ਕੇ ਪੁਰ ਮੈ ਗਮਨ ਕਰਨੇ ਕੋਂ ਚਾਰ ਮਾਰਗ ਹੈਂ ਪਾਪੀਜੀਵਨ ਕੇ ਗਮਨ ਕਰਨੇ ਵਾਸਤੇ ਦਖ੍ਯਣ ਕੀ ਤਰਫ ਕਾ ਮਾਰਗ ਪੂਰਬ ਕਥਨ ਕਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਮਾਰਗ ਮੈ ਅਨੇਕ ਕਲੇਸ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਤਿਸ ਮਾਰਗ ਕਾ ਸੰਖੇਪ ਸੇ ਕਥਨ ਯਹ ਹੈ ਛਿਆਸੀ ਹਜਾਰ ਯੋਜਨ ਵਿਸਤਾਰ ਹੈ ਯਮ ਕੇ ਮਾਰਗ ਕਾ ਪਰੰਤੂ ਵੈਤਰਣੀ ਨਦੀ ਕੋਂ ਛੋਡ ਕੇ ਇਤਨਾ ਵਿਸਤਾਰ ਹੈ ਔਰ ਪਾਕ ਤਥਾ ਰੁਧਿਰਵਤ ਤਪਤ ਤੇਲ ਸਦ੍ਰਿਸ ਜਲ ਵਾਲੀ ਵੈਤਰਣੀ ਨਦੀ ਸੌ ਯੋਜਨ ਵਿਸ ਤਾਰ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤਿਸ ਮਾਰਗ ਮੈ ਪਾਪੀਓਂ ਕੋਂ ਅਤਯੰਤ ਕਲੇਸ ਦੇਨੇ ਕੇ ਸਥਾਨ ਖੋੜਸ ਪੁਰ ਆਵਤੇ ਹੈਂ ਸੌਮਜ ੧

ਸੌਰੀ ਪੁਰ ੨ ਨਗ ਇੰਦ੍ਰ ਭਵਨ ੩ ਗੰਧਰਵ ਸੈਲ ੪ ਆਗਮ ਪੁਰ ੫ ਕਰ੍ਰੌਂਚ ਪੁਰ ੬ ਕਰੂਰ ਪੁਰ ੭ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਭਵਨ ੮ ਇਤਯਾਦੀ ਸਮਝ ਲੈਣੇ ਇਨ ਖੋੜਸ ਪੁਰੋਂ ਮੈ ਪਾਪੀਓਂ ਕੋਂ ਯਮਦੂਤ ਅਤਯੰਤ ਕਲੇਸ ਦੇਤੇ ਹੂਏ ਧਰ ਰਾਜ ਕੀ ਪੁਰੀ ਮੈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਯਹ ਦਖਯਣ ਮਾਰਗ ਸੰਖੇਪ ਸੇ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਾ ਹੈ ਜੋ ਪੂਰਬ ਉਤਰ ਪਸਚਮ ਕੇ ਤੀਨ ਮਾਰਗੋਂ ਕਰਕੇ ਧਰਮਰਾਜ ਕੇ ਮੰਦਿਰ ਮੈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੂਏ ਹੈਂ ਸੋ ਪੁੰਨਯਾਤਮਾ ਜਨ ਪੁੰਨੋਂ ਕਰਕੇ ਤਿਸ ਧਰਮਰਾਜ ਕੀ ਸਭਾ ਮੈ ਗਮਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ॥ **ਗ੍ਰੀਖਮੇ ਪ੍ਰਪਾਦਾਨ ਰਤਾ ਮਾਘੇ ਕਾਸਠ ਪ੍ਰਦਾਯਿਨਃ ॥ ੫੪ ॥**

ਅਰਥ–ਜੋ ਗਰਮੀ ਕਾਲ ਮੈ ਜਲ ਪਿਲਾਣੇ ਵਾਸਤੇ ਪਊ ਲਗਾਨੇ ਵਾਲੇ ਤਥਾ ਮਾਘ ਮੈ ਲਕੜੀ ਕਾ ਦਾਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇਹੈਂ ਉਸ ਪੂਰਬਕੇ ਮਾਰਗ ਸੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ॥ ੫੪ ॥ ਔਰ ਜੋ ਵਰਖਾ ਕਾਲ ਮੈ ਵਿਰਕਤ ਪੁਰਖੋ ਕੋਂ ਦਾਨ ਮਾਨ ਸੇ ਵਿਸ੍ਰਾਮ ਕਰਾਤੇ ਹੈਂ ਤਥਾ ਦੁਖਿਤ ਕੋਂ ਦੇਖਕਰ ਜੋ ਐਸੇ ਕਥਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਪਰਮੇਸ੍ਰਰ ਇਨਕੋਂ ਸੁਖੀ ਕਰੈ ਔਰ ਜੋ ਦੁਖੀ ਕੋਂ ਅਸਥਾਨ ਰਹਿਣੇ ਕੋਂ ਦੇਤੇਹੈਂ ਔਰ ਜਿਨਕੀ ਸਤ ਬੋਲਣੇ ਮੈ ਪਰੀਤੀ ਹੈ ਤਥਾ ਜੋ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਸੇ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਔਰ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੇ ਭਗਤ ਹੈਂ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸੇ ਕਬੀ ਉਥਾਨ ਨਹੀ ਹੋਤੇ ਔਰ ਭੂਮੀ ਗ੍ਰਹ ਗਊ ਇਨਕੋਂ ਦੇਤੇ ਹੈਂ

ਔਰ ਪੁਰਾਣ ਕੇ ਵਕਤਾ ਤਥਾ ਸ੍ਰੋਤਾ ਹੈਂ ਕਾਹੇ ਤੇ ਵੇਦ ਕਾ ਅਰਥ ਪੁਰਾਣੋ ਮੈ ਬਯਾਸ ਜੀ ਨੇ ਖੋਲ ਕੇ ਲਿਖਾ ਹੈ ਯਹ ਪੁੰਨਯਾਤਮਾ ਤਥਾ ਔਰ ਭੀ ਪੁੰਨਯਾਤਮਾ ਜਨ ਧਰਮਰਾਜ ਕੀ ਪੁਰੀ ਮੈ ਪੂਰਬ ਕੇ ਦ੍ਵਾਰ ਸੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਏਕ ਉਤਰ ਕਾ ਮਾਰਗ ਹੈ ਉਸ ਮਾਰਗ ਮੈ ਪਾਲਕੀ ਆਦਿਕ ਅਸਵਾਰੀ ਬਹੁਤ ਹੈ ਹਰੀ ਚੰਦਨ ਸੇ ਭੂਖਤ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਮਾਰਗ ਮੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਵ ਸੇ ਪੂਰਨ ਸਰੋਵਰ ਹੈ ਉਸ ਸਰੋਵਰ ਮੈ ਹੰਸ ਸਾਰਸ ਆਦਿਕ ਪੰਖੀਓਂ ਕੀ ਅਤਯੰਤ ਸੋਭਾ ਹੈ ਤਿਸ ਮਾਰਗ ਸੇ ਪੂਰਬ ਉਕਤ ਧਰਮਾਤਮਾ ਪੁਰਖ ਧਰਮਰਾਜ ਕੀ ਸਭਾ ਮੈ ਗਮਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਜੋ ਵੈਦਕ ਕਰਮ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਤਥਾ ਜੋ ਅਭਯਾਗਤਨ ਕਾ ਪੂਜਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਜੋ ਪਰਬਨ ਮੈ ਤੀਰਥ ਸਨਾਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਜੋ ਕਾਸ਼ੀ ਮੈ ਮਰਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਜੋ ਗਊਓਂ ਕੇ ਸਥਾਨ ਮੈ ਮਰੇ ਹੈਂ ਤਥਾ ਸਾਸਤ੍ਰ ਵਿਧੀ ਸੇ ਤੀਰਥ ਕੇ ਜਲ ਮੈ ਮਰੇ ਹੈਂ ਔਰ ਜੋ ਤੀਰਥ ਖੇਤ੍ਰੋ ਮੈ ਮਰੇ ਹੈਂ ਤਥਾ ਜੋ ਯੋਗਾ ਅਭਯਾਸ ਸੇ ਮਰੇ ਹੈਂ ਔਰ ਜੋ ਸਤ ਪਾਤ੍ਰ ਕਾ ਪੂਜਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਤਥਾ ਬਹੁਤ ਪੁੰਨ ਕਰਣੇ ਮੈ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ ਯਹ ਸੰਪੂਰਣ ਉਤਰ ਮਾਰਗ ਸੇ ਧਰਮਰਾਜ ਕੀ ਸਭਾ ਮੈ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਏਕ ਪਸਚਮ ਕਾ ਮਾਰਗ ਹੈ ਅਨੇਕ ਰਤਨੋਂ ਸੇ ਭੂਖਿਤ ਹੈ ਔਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਰਸ ਯੁਕਤ ਜਲ ਪੂਰਣ ਜਲ ਆਸਯ ਕਰ ਸੋਭਿਤਾ ਹੈ ਔਰ ਅਨੇਕ ਅਸਵਾਰੀਓਂ ਕਰਕੇ ਸੋਭਿਤਾ ਹੈ ਜੋ ਆਤਮਾ ਕਾ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਤੇ ਕਥਨ

ਕਰਣੇ ਵਾਲੇ ਸਾਸਤ੍ਰੋਂ ਕੇ ਚਿੰਤਨ ਸੇ ਆਤਮ ਪਰਾਇਣ ਹੈ ਸੋ ਧਰਮਰਾਜ ਕੀ ਸਭਾ ਮੈ ਪਰਵੇਸ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਜੋ ਵਿਸ੍ਨੂੰ ਕੇ ਅਨਨਜ ਭਗਤ ਹੈਂ ਤਥਾ ਜੋ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਮੰਤ੍ਰ ਕਾ ਜਪੁ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਸੋ ਭੀ ਧਰਮਰਾਜ ਕੀ ਸਭਾ ਮੈ ਪ੍ਰਵੇਸ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਜੋ ਪਰਹਿੰਸਾ ਪਰਦ੍ਰਵਜ ਪਰ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਜੋ ਇਨ ਸੇ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਔਰ ਜੋ ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੇ ਵਿਮੁਖ ਹੈਂ ਤਥਾ ਅਗਨੀ ਹੋਤ੍ਰ ਕਰਮ ਕੇ ਕਰਣੇ ਵਾਲੇ ਹੈਂ ਔਰ ਨਿਸ ਕਾਮ ਵੇਦ ਪਾਠ ਕਰਨੇ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਬ੍ਰਤ ਕੇ ਧਾਰਣ ਕਰਣੇ ਵਾਲੇ ਬਨ ਮੈ ਤਪ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਲੋਸਠ ਕਾਂਚਨ ਪਖਾਣਕੋ ਸਮ ਦੇਖਣੇ ਵਾਲੇ ਤਜਾਗੀ ਲੋਕ ਸੋ ਗਜਾਨ ਵੈਰਾਗਜ ਸੰਪੰਨ ਸਰਬ ਭੂਤਨਕੇਹਿਤ ਮੈ ਪਰੀਤੀਹੈ ਵਿਸਨੂ ਆਦਿਕੋਂ ਕੇ ਬ੍ਰਤ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਹਮ ਮੈ ਸਰਬ ਕਰਮਨ ਕੋ ਸਮਰ-ਪਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਪੰਚ ਯਗਜ ਮੈ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਾਲੇ ਪਿਤਰਨ ਕੋ ਸ੍ਰਾਧ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਸਾਸਤ੍ਰ ਵਿਹਿਤ ਕਾਲ ਮੈ ਸੰਧਜਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਨੀਚਨ ਕੇ ਸੰਗ ਕੋ ਤਜਾਗ ਕਰ ਸਤਸੰਗ ਪਰਾਯਣ ਯਹ ਪੂਰਬ ਉਕਤ ਸੰਪੂਰਣ ਅਪਛਰਣ ਕੇ ਗਣੋਂ ਸੇ ਯੁਕਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਤੇ ਹੂਏ ਸ੍ਰੇਸਠ ਵਿਵਾਨਨ ਪਰ ਬੈਠ ਕਰ ਧਰਮਰਾਜ ਕੀ ਸਭਾ ਮੈ ਪਰਵੇਸ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਤਿਸਕਾਲ ਮੇਂ ਧਰਮਰਾਜ ਚਤੁਰਭੁਜ ਹੋ ਕਰ ਬਡੇ ਸਤਕਾਰ ਸੇ ਪੇਸ਼ਵਾਈ ਮੈ ਜਾਤਾ ਹੈ ਔਰ ਆਪਣੇ ਮੁਖ ਸੇ ਐਸੇ ਕਹੇ ਹੈ ਆਈਏ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮੋ ਐਸੇ ਬਡਾ ਅਨੰਦ ਹੋਇ

ਕੈ ਸਤਕਾਰ ਕਰਤਾ ਹੈ ਇਸੀ ਭਾਵ ਸੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਨਨ ਕੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਤੇ ਹੂਏ (ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਨਾਮ ਉਸਤੁਤੀ ਕਾ ਹੈ ਮੰਨੈਜਮਕੈਸਾਥਨਜਾਇ ॥ ਮੰਨੈ ਧਰਮ ਸੇਤੀ ਸਨਬੰਧੁ ॥ ਇਤਜਾਦੀ ਪਾਠ ਸੇ ਮਨਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲਿਓਂ ਕੀ) ਉਤਮ ਗਤੀ ਕਹੀ ਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਰਣਕਾ ਭਾਵ ਯਹ ਹੈ ਜੋ ਨਿਸਕਾਮਤਾ ਯੁਕਤ ਹੋ ਕਰ ਆਤਮ ਸ੍ਰਵਣ ਮਨਨ ਨਿਦਿਧਜਾਸਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਪਰੰਤੂ ਕੋਈ ਸਕਾਮ ਪ੍ਰਾਰਬਧ ਕਾ ਸੰਸਕਾਰ ਐਸਾ ਤੀਬਰ ਹੈ ਵੈਰਾਗ ਕੋ ਸਿਥਲ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕਾਦੀ ਭੋਗੋਂ ਕੇ ਸੂਖਜਮ ਸੰਸਕਾਰ ਚਿਤ ਹੈ ਔਰ ਗਜਾਨ ਕੇ ਸਰਬ ਸਾਧਨ ਸੰਪੰਨ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਵਿਖਜੇ ਵਾਸਨਾ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧਕ ਹੋਣੇ ਸੇ ਗਜਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੈ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਤਿਨੋਂ ਉਪਾਸਕੋਂ ਕਾ ਧਰਮ ਰਾਜ ਆਦਿਕੋਂ ਕੀ ਪੁਰੀਓਂ ਵਿਚਿਦੀ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕਾਦਿਕੋਂ ਮੈਂ ਗਮਨ ਹੋਵੈ ਹੈ ਜੈਸੇ ਧਰਮਰਾਜ ਨੇ ਸਤਕਾਰ ਕੀਆ ਹੈ ਤੈਸੇ ਔਰ ਭੀ ਪੁ-ਰੀਓਂ ਕੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਦੇਵਤਾ ਸਤਕਾਰ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਯਹਭੀ ਅਰਥ ਸੇ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਔਰ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਮੇਂ ਗਯਾ ਜੋ ਉਪਾਸਕ ਸੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੇ ਸਾਮਾਨ ਭੋਗੋਂ ਕੋ ਭੋਗ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੇ ਵਿਦੇਹ ਮੁਕਤੀ ਕਾਲ ਮੈ ਤਿਨੋ ਉਪਾਸਕੋਂ ਕੀ ਵਿਖਜੇ ਵਾਸਨਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧ ਦੂਰ ਹੋਇ ਕੇ ਸਤਲੋਕ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਸੇ ਪੂਰਬ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ ਥਾ ਤਿਸੀ ਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਆਤਮਾ ਕਾ ਅਭੇਦ ਰੂਪ ਅਪ੍ਰੋਖਜ ਗਜਾਨ ਹੋਇ ਆਵੇ ਹੈ

ਵਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੇਂਗੇ ਤਬ ਕਾਰਣ ਸਹਿਤਜਗਤ ਦੁਖਜ ਕੀ ਨਿਵਿਰਿਤੀ ਔ ਪਰਮਾਨੰਦ ਸ੍ਵਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਪਰਾਪਤੀ ਰੂਪ ਮੁਕਤੀ ਹੋਵੇ ਹੈ ਔਰ ਜੋ ਤਿਨੋਂ ਮੇਂ ਸਕਾਮ ਧਰਮ ਯੁਕਤ ਹੈਂ ਨਿਸਕਾਮਤਾ ਸੇ ਆਤਮਾ ਕਾ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਖਟ ਲਿੰਗੋਂ ਸੇ ਸ੍ਰਵਣ ਨਹੀਂ ਕੀਆ ਸੋ ਜੈਸਾ ਕਿਸੀ ਕਾ ਪੁੰਨ ਹੈ ਤਿਸਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਵਰਗਾਦਿਕੋਂ ਮੈ ਸੁਖ ਭੋਗਕੇ ਫੇਰ ਤਹਾਂ ਸੇ ਗਿਰ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਪਾਵੇਂਗੇ ਜਬ ਫੇਰ ਕਬੀ ਮੁਕਤੀ ਕੇ ਸਾਧਨ ਕਰੇਂਗੇ ਤਬ ਮੁਕਤੀ ਪਾਵੇਂਗੇ ਨਹੀਂ ਤੋ ਚੁਰਾਸੀ ਚਕ੍ਰ ਮੈ ਭ੍ਰਮਤੇ ਰਹੇਂਗੇ ਔਰ ਜਬ ਨਿਸ ਕਾਮ ਹੋਇ ਕੇ ਪੁੰਨ ਕਰੇਂਗੇ ਤਬ ਗਜਾਨ ਦ੍ਵਾਰਾ ਮੁਕਤਿ ਹੋਵੇਂਗੇ ਯਹ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕਾ ਨਿਰਣੀਤ ਅਰਥ ਹੈ॥

ਪੂਰਬ ਇਸ ਪਉੜੀ ਕਾ ਅਰਥ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਮੈ ਕਹਯਾ ਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਜਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੇ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਮੈ ਵਿਖਯੇ ਵਾ-ਸਨਾ ਆਦੀ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧ ਥੇ ਤਿਸਕਾ ਧਰਮਰਾਜ ਕੀ ਪੁਰੀ ਦ੍ਵਾਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕਾਦਿਕੋਂ ਮੈ ਗਮਨ ਕਹਯਾ ਹੈ ਔਰ ਜਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਮੈ ਵਿਖਯਾ ਅਸਕਤੀ ਆਦੀ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਨਿਰਵਾਸ ਚਿਤ ਹੈ ਤਿਸਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਇਸ ਪਉੜੀ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਅਰਥ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਜਾਨ ਕਾਂਡ ਕੀ ਰੀਤੀ ਸੇ ਉਪਦੇਸ ਕਰੇਂ ਹੈਂ ਔਰ ਈਹਾਂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕੀ ਪਰਾਪਤੀ ਰੂਪ ਵਿਦੇਹ ਮੁਕਤੀ ਕਹੇ ਹੈਂ ਤਿਸ ਕਾ ਲੋਕਾਂਤਰਮੈ ਗਮਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਹੈ ਯਹ ਕਹੇਹੈਂ ਅਥਮਨਨਕਾ

ਪਰਮ ਫਲ ਦਿਖਾਵਤੇ ਹੂਏ ਮਨਨ ਕੀ ਪੁਨਾ ਉਸਤੁਤੀ ਕਰੇ ਹੈਂ (ਮੰਨੈਮਾਰਗਿਠਾਕਨਪਾਇ) ਮਨਨ ਯੁਕਤ ਪੁਰਖ ਗ੍ਯਾਨ ਕੇ ਮਾਰਗ ਸ੍ਰਵਣਾਦਿਕੋਂ ਕੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧਸੇ ਰੋਕਕੋਂ ਨਹੀ ਪਾਵੈ ਹੈ ਵਾ ਮੁਕਤੀ ਕੇ ਮਾਰਗ ਗ੍ਯਾਨ ਕੀ ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧ ਸੇ ਰੋਕਕੋਂ ਨਹੀਂ ਪਾਵੇ ਹੈ ਕਹੀ ਬਾਤ ਮੈ ਹੀ ਹੇਤੂ ਕਹੇ(ਮੰਨੈ ਪਤਿਸਿਉਪਰਗਟੁਜਾਇ) ਮਨਨ ਯੁਕਤ ਪੁਰਖ ਗ੍ਯਾਨ ਕੇ ਮਾਰਗ ਸ੍ਰਵਣਾਦਿਕੋਂ ਵਿਖੇ ਵਾ ਮੁਕਤੀ ਕੇ ਮਾਰਗ ਗ੍ਯਾਨ ਵਿਖੇ ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਤੀਬੰਧਕੀ ਰੋਕ ਸੇ ਰਹਿਤ ਹੂਆ ਇਜਿਤਕੇ ਸਾਥ ਪ੍ਰਸਿਧ ਜਾਵੇ ਹੈ ਪੁਨਾ(ਮੰਨੈਮਗੁਨਚਲੈਪੰਥੁ)॥ਸਥੂਣੀ ਖਨਨ ਨ੍ਯਾਇ ਸੇ ਮਨਨ ਕੀ ਉਸਤੁਤੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰੇ ਹੈਂ ਈਹਾਂ ਮਗ ਪਦ ਗ੍ਯਾਨ ਕੇ ਮਾਰਗ ਸ੍ਰਵਣਾਦਿਕੋਂ ਪਰ ਹੈ ਪੰਥ ਪਦ ਮੁਕਤੀ ਕੇ ਮਾਰਗ ਗ੍ਯਾਨ ਪੈਹੈ ਨ ਚਲੈ ਪਦ ਸੁਨ-ਨੇਵਾਲਾ ਸ੍ਰਵਣਾਦਿਕੋਂ ਸੇ ਚਲਾਇਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇ ਹੈ ਤਥਾ ਤਿਨ ਕੇ ਸਾਧਨੋਂ ਸੇ ਔਰ ਤਿਨਕੇ ਫਲ ਸੇ ਨਹੀਂ ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੋਵੇ ਹੈ ਇਸ ਬਾਤ ਕੋ ਬੋਧਨ ਕਰੇ ਹੈਂ ਦੇਹਲੀ ਦੀਪ ਨਿਆਇ ਸੇ ਨ ਚਲੈ ਪਦ ਕਾ ਮਗ ਪੰਥ ਦੋਨੋਂ ਓਰ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਯਾਤੇ ਮੰਨੈ ਕਹੀਏ ਮਨਨਯੁਕਤ ਪੁਰਖ ਗ੍ਯਾਨ ਕੇ ਮਾਰਗ ਸ੍ਰਵਣਾਦਿਕੋਂ ਕੇ ਔਰ ਮੁਕਤੀ ਕੇ ਮਾਰਗ ਗ੍ਯਾਨ ਕੇ ਸਾਧਨ ਸ੍ਵਰੂਪ ਫਲ ਸੇ ਨ ਚਲੈ ਕਹੀਏ ਉਲਟੇ ਅਸਾਧਨਾਦਿ ਰੂਪ ਜਾਨੇ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਸ੍ਰਵਨ ਕਾ ਮਾਰਗ ਵਿਵੇਕਾਦਿਕ ਸਾਧਨ ਹੈ ਗ੍ਯਾਨ ਕਾ ਮਾਰਗ ਸ੍ਰਵਣ

ਆਦਿਕ ਹੈ ਸੋ ਤਿਨੋਂ ਸੇ ਨਹੀਂ ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੋਵੇ ਹੈ ਸੋ ਜੈਸੇ ਨਹੀਂ ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੋਵੇ ਹੈ ਸੋ ਆਗੇ ਕਹੇਂਗੇ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਹੀਏ ਅਦ੍ਵਤੀ ਸਤ ਮੈ ਤਾਤਪਰਯ ਕਾ ਨਿਰਣੇ ਕਰਨਾ ਹੈ ਫਲ ਕਹੀਏ ਪ੍ਰਮਾਣੋਂ ਕਾ ਸੰਸੈ ਦੂਰ ਕਰਣਾ ਹੈ ਪ੍ਰਮਾਣਨਾਮ ਈਹਾਂ ਉਪਦੇਸ ਰੂਪ ਵੇਦਾਦੀ ਬਚਨੋਂ ਕਾ ਹੈ ਤਿਨ ਮੈ ਸੰਸੇ ਯਹ ਹੋਵੈ ਹੈਂ ਉਪਦੇਸ ਰੂਪ ਬਚਨ ਅਦ੍ਵਤੀ ਸਤਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦਿਕ ਹੈਂ ਵਾ ਸਤ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਮੈ ਦ੍ਵੈਤ ਕੇ ਕਹਨੇ ਵਾਲੇ ਹੈਂ ਐਸਾ ਸੰਸੇ ਹੋਵੇ ਹੈ ਜਬ ਅਧਿਕਾਰੀ ਖਟਲਿੰਗੋਂ ਸੇ ਤਾਤਪਰਯ ਕਾ ਨਿਰਣੇ ਰੂਪ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰੇ ਹੈ ਤਬ ਸਰਬ ਬਚਨੋਂ ਕਾ ਤਾਤਪਰਯ ਅਦ੍ਵਤੀ ਸਤ ਬ੍ਰਹਮ ਮੈ ਜਾਨ ਲੇਵੇ ਹੈ ਤਬ ਸੰਸੇ ਦੂਰ ਹੋਵੇ ਹੈਂ ਯਾਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕਾ ਸੰਸੇ ਦੂਰ ਕਰਣਾ ਯਹੀ ਸ੍ਰਵਣ ਕਾ ਫਲ ਹੈ ਮਨਨ ਕਾ ਸਾਧਨ ਸ੍ਰਵਣ ਹੈ ਸੋ ਯੁਕਤੀਓਂ ਸੇ ਬ੍ਰਹਮਰੂਪ ਵਸਤੂ ਕਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨਾ ਰੂਪ ਹੈ ਤਿਸ ਕਾ ਫਲ ਪ੍ਰਮੇਯਕਾ ਸੰਸੇ ਦੂਰ ਕਰਣਾ ਹੈ ਜੀਵ ਈਸ੍ਵਰ ਕੀ ਏਕਤਾ ਕਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮੇਯ ਹੈ ਤਿਸ ਮੈ ਯਹ ਸੰਸੇ ਹੋਵੇ ਹੈ ਜੀਵ ਈਸ ਏਕ ਰੂਪ ਹੈ ਵਾ ਜੁਦੇ ਜੁਦੇ ਹੈ ਜਬ ਅ-ਧਿਕਾਰੀ ਐਸੇ ਯੁਕਤੀ ਸੇ ਚਿੰਤਨ ਕਰੇ ਜੋ ਸਾਗਰ ਕੀ ਬੂੰਦ ਹੈ ਸੋ ਸਮੁਦ੍ਰ ਕੇ ਜਲ ਰੂਪ ਹੈ ਤੈਸੇ ਜੀਵ ਈਸ ਭੀ ਸਚਿਦਾ ਨੰਦ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੋਣੇ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਹੈ ਤਬ ਭੇਦ ਕਾ ਸੰਸੇ ਦੂਰ ਹੋਵੇ ਹੈ ਯਾਂਤੇ ਪ੍ਰਮੇਯਗਤ ਸੰਸੇ ਕਾ ਦੂਰ ਕਰਣਾ ਮਨਨ ਕਾ ਫਲ ਹੈ ਔ ਮਨਨ ਨਿਧਜਾਸਨ ਕਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ਔਰ ਪਦਾ-

ਰਥੋਂ ਕੀ ਤਰਫ ਸੇ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕੋ ਹਟਾ ਕਰ ਏਕ ਬ੍ਰਹਮਾਕਾਰ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕਰਨੀ ਤਿਸਕਾ ਨਾਮ ਨਿਦਿਧ੍ਯਾਸਨ ਹੈ ਔਰ ਦੇਹ ਆਦਿਕੋਂ ਕੋ ਜੋ ਆਪਣਾ ਆਪ ਜਾਨਣਾ ਤਿਸਕਾ ਨਾਮ ਵਿ ਪਰਯੇ ਗ੍ਯਾਨ ਹੈ ਔਰਕੋਂ ਔਰ ਰੂਪ ਜਾਨਣਾ ਵਿਪਰਯੇ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੈ ਦੇਹਾਦਿਕ ਆਤਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਿਨਕੋ ਆਤਮਾ ਜਾਨਣਾ ਯਹੀ ਵਿਪਰਯੇ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੈ ਦੇਹਾਦਿਕੋਂ ਸੇ ਬ੍ਰਿਤੀ ਹਟਾ ਕਰ ਸਤ ਰੂਪ ਆਤਮਾਕਾਰ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕਰਨੇ ਸੇ ਯਹ ਵਿਪਰਯੇ ਗ੍ਯਾਨ ਦੂਰ ਹੋਵੇ ਹੈ ਯਾਤੇ ਵਿਪਰਯੇ ਗ੍ਯਾਨ ਕਾ ਦੂਰ ਕਰਣਾ ਨਿਦਿਧ੍ਯਾਸਨ ਕਾ ਫਲ ਹੈ ਸੰਸੇ ਵਿਪਰਯੇ ਰਹਿਤ ਕੋ ਕੇਵਲ ਸ੍ਰਵਣ ਗ੍ਯਾਨ ਕਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ਸੰਸੇ ਵਿਪਰਯੇ ਵਾਲੇ ਕੋਂ ਦੂਸਰਾ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪ ਸ੍ਰਵਣ ਮਨਨ ਨਿਦਿਧ੍ਯਾਸਨ ਤੀ- ਨੋ ਕਰਨੇ ਯੋਗ੍ਯ ਹੈਂ ਜੀਵਈਸ੍ਵਰਕੋਂ ਏਕ ਰੂਪ ਜਾਨਣਾ ਯਹ ਬ੍ਰਹਮ ਗ੍ਯਾਨ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੈ ਅਗ੍ਯਾਨ ਤਤਕਾਰਯ ਕੇ ਨਾਸ ਸਹਿਤ ਪਰਮਾਨੰਦ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੂਪ ਮੁਕਤੀ ਗ੍ਯਾਨ ਕਾ ਫਲ ਹੈ ਯਹ ਮੁਕਤੀ ਗ੍ਯਾਨੀ ਕੋ ਦੇਹ ਕੇ ਰਹਨੇ ਨਾ ਰਹਨੇ ਦੋਨੋਂ ਕਾਲੋਂ ਮੈ ਹੋਵੇ ਹੈ ਦੇਹ ਕੇ ਰਹਨੇ ਕਾਲ ਕੀ ਮੁਕਤੀ ਕਾ ਨਾਮ ਜੀਵਨਮੁਕਤੀ ਹੈ ਦੇਹ ਕੇ ਨਾ ਰਹਿਣੇ ਕਾਲ ਕੀ ਮੁਕਤੀ ਕਾ ਨਾਮ ਵਦੇਹ ਮੁਕਤੀ ਹੈ ਜੈਸੇ ਯਹ ਸ੍ਰਵਣਾਦਿਕੋਂ ਕੇ ਸਾਧਨ ਸ੍ਵਰੂਪ ਫਲ ਕਹੇ ਹੈਂ ਤੈਸੇ ਤਿਨਕੋਂ ਜਾਨਣਾ ਯਹੀ ਮਗ ਸੇ ਨਹੀਂ ਚਲਣਾ ਹੈ ਉਲਟਾ ਜਾਨ ਲੇਨਾ ਯਹੀ ਮਗ ਸੇ ਚਲਾਇਮਾਨਤਾ ਹੈ ਮਨਨ ਯੁਕਤ ਪੁਰਖ ਉਲਟੇ ਜਾਨੇ ਨਹੀਂ ਯਾਤੇ ਮਗ ਸੇ

ਚਲੇ ਨਹੀਂ ॥ ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਹੇ ਗੁਰੋ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਸੇ ਸੋ ਸ੍ਰਵਣਾਦਿਕੋਂ ਕੇ ਚਲਾਇਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇ ਹੈਂ ॥ ਉਤ੍ਰ ॥ (ਮੰਨੈ ਧਰਮ ਸੇਤੀ ਸਨਬੰਧੁ) ਈਹਾਂ ਸ੍ਰੁਤੀ ਕਾ ਅਰਥ ਹੈ ਮੂਲ ਨਹੀਂ ਲਿਖਾ ਹੈ ਪਹਲੇ ਧਰਮ ਪਦ ਕਾ ਅਰਥ ਕਰੇ ਹੈਂ ਵੇਦ ਵਿਚਾਰ ਸੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਯਗਜਦਾਨ ਨਿਸਕਾਮ ਹੋਇਕੇ ਕਰਣੇਸੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਨਿਸਕਾਮ ਉਗ੍ਰ ਤਪਸੇ ਬਾਨ ਪ੍ਰਸਥ ਤਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੇ ਗਯਾਨ ਕੀ ਇਛਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣਆਦਿਵਰਣੋਂਕੇ ਔਰ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਆਦਿਕ ਆਸ੍ਰਮੋਂ ਕੇ ਧਰਮ ਵੇਦ ਮੈਂ ਗਯਾਨ ਕੀ ਇਛਾ ਕੇ ਹੇਤੂ ਨਿਸ ਕਾਮ ਕਰੇ ਹੂਏ ਸਾਧਨ ਲਿਖੇ ਹੈਂ ਸੋ ਨਿਸਕਾਮ ਧਰਮ ਗਯਾਨ ਕੇ ਮਾਰਗ ਸਾਧਨੋਂ ਕੀ ਔਰ ਮੁਕਤੀ ਕੇ ਮਾਰਗ ਗਯਾਨ ਕੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਕਰਤੇ ਹੂਏ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਯੰਤ ਰਹੇ ਹੈਂ ਯਾਂਤੇ ਮੰਨੇ ਕਹੀਏ ਮਨਨ ਯੁਕਤ ਪੁਰਖ ਕਾ ਕਹੇ ਨਿਸਕਾਮ ਧਰਮੋਂ ਕੇ ਸਾਥ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਯੰਤ ਸੰਬੰਦ ਰਹੇ ਹੈਂ ਯਾਂਤੇ ਸੋ ਗਯਾਨ ਕੇ ਮਾਰਗ ਸ੍ਰਵਣਾਦਿਕੋਂ ਕੇ ਵਾ ਮੁਕਤੀ ਕੇ ਮਾਰਗ ਗਯਾਨ ਕੇ ਸਾਧਨਾਦਿਕੋਂ ਕੈ ਉਲਟੇ ਨਹੀਂ ਜਾਨੇ ਹੈ। ਅਗਲੀ ਤੁਕੋਂ ਕੀ ਪੂਰਬ ਕਰੀ ਹੂਈ ਟੀਕਾ ਦੇਖਲੈਣੀ॥੧੪॥

ਮੰਨੈਪਾਵਹਿਮੋਖਦੁਆਰੁ ॥ ਮੰਨੈਪਰਵਾਰੈ ਸਾਧਾਰੁ ॥ ਮੰਨੈਤਰੈਤਾਰੇਗੁਰਸਿਖ ॥ ਮੰਨੈ ਨਾਨਕਭਵਹਿਨਭਿਖ ॥ ਐਸਾਨਾਮੁਨਿਰੰਜਨੁ

ਹੋਇ ॥ ਜੇਕੋ ਮੰਨਿਜਾਣੈ ਮਨਿਕੋਇ॥੧੫॥

(ਮੰਨੈਪਾਵਹਿਮੋਖਦੁਆਰੁ)ਮਨਨਕੇਪ੍ਰਭਾਵਸੇਨਿਦਿਧਾਸਨ ਦ੍ਵਾਰਾ ਮੋਖਯ ਕਾ ਦ੍ਵਾਰਾ ਜੋ ਗਯਾਨ।ਹੈਤਿਸਕੋਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਹੈ (ਮੰਨੈਪਰਵਾਰੈਸਾਧਾਰੁ)(ਸਾ)ਸੋਪੁਰਖ (ਪਰਵਾਰੈ) ਗਯਾਨ ਕੀਸੰਪ੍ਰਦਾਯਕੋ(ਧਾਰੁ)ਧਾਰਣਕਰਤਾਹੈ(ਮੰਨੈਤਰੈਤਾਰੇਗੁਰ ਸਿੱਖ)ਅਨਾਤਮ ਜਾਲ ਸੇ (ਤਰੈ) ਸੰਸਾਰ ਸੇ ਪਾਰ ਅਨੰਦ ਸ੍ਵਰੂਪਆਤਮ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਪਰਾਪਤ ਹੋਵੈ ਹੈ ਔਰ ਆਪ (ਗੁਰੁ)ਉਪਦੇਸ ਕਹ ਕਰ ਸਿਖਜਨ ਕੋ ਸੰਸਾਰਸੇ ਤਾਰੇਹੈ (ਮੰਨੈਨਾਨਕਭਵਹਿਨਭਿਖ)ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹੇ ਹੈਂ(ਭਿਖ)ਦੀਨ ਹੋਕਰ ਸੰਸਾਰ ਮੈਂ(ਭਵੈਨਹ)ਭ੍ਰਮਣ ਨਹੀਂ ਕਰਤਾਹੈ ਭਾਵ ਗਯਾਨ ਕੇ ਹੋਨੇ ਸੇ ਫੇਰ ਅਗਯਾਨ ਕੇ ਵਸ ਹੂਆ ਪੁਨਹ ਪੁਨਹ ਜਨਮ ਮਰਣ ਰੂਪ ਵਿਨਾਸਕੋ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ।ਜੈਸੇ ਸਤ ਅਦ੍ਵਤੀ ਕੇ ਸ੍ਰਵਣ ਮਨਨ ਕੀ ਗੁਰੂਜੀ ਨੇ ਉਸਤਤੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਤੈਸੇ ।ਨਦਿਧਯਾਸਨ ਕੀ ਭੀ ਉਸਤੁਤੀ ਲਿਖੀਥੀ ਪਰੰਤੁ ਗੁਰੂਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬਜੀ ਕੇ ਸਮੇ ਮੈ ਜਬ ਉਸ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਸਹਿਤ ਜਪੁ ਬਾਨੀ ਕਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੂਆ ਤਬ ਕਿਸੀ ਸਿਖ ਨੇ ਔਰ ਕਿਸੀ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਨਕੇ ਮ੍ਰਿਤੂ ਹੋਏ ਪੁਰਖ ਕੇ ਪਾਸ ਜਪੁ ਪੜ ਕਰ ਜਲ ਸੇ ਛਿਟੇ ਦੀਏ ਤਬ ਸੋ ਮ੍ਰਿਤਕ ਜੀ ਉਠਾ ਤਾਤੇ ਤਿਸ ਕੇ ਪੀਛੈ ਔਰਲੋਕੋਂ ਕੇ ਮੁਖ ਸੇ ਜਪੁ ਪਾਠ ਕਾ ਬਡਾ ਅਸਚਰਯ ਰੂਪ ਮਹਾਤਮ ਸਭ ਜਗਾ ਫੈਲਤਾ ਹੂਆ ਗੁਰੂਜੀ ਕੇ ਸਮੀਪ ਭੀ ਪਹੁਚਯ

ਤਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤ ਪੁਰਖ ਕੇ ਜੀਵਾਂਵਨੇ ਕੋ ਈਸ੍ਵਰ ਕੀ ਆਗਜਾ ਕਾ ਭੰਗ ਕਰਣਾ ਮਾਨ ਕੇ ਭਾਵ ਈਸ਼੍ਵਰਕੀ ਆਗਜਾ ਭੰਗ ਨ ਹੋਵੇ ਯਹ ਮਾਂਨ ਕੇ ਨਿਦਿਧਜਾਸਨ ਕੀ ਪਉੜੀਆਂ ਕਾ ਲੋਪ ਕਰ ਦੀਆ ਹੈ ਕਾਹੇ ਤੇ ਕਲੀਯੁਗ ਕਾ ਸਮਾ ਸਮਝ ਕੇ ਸੋ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਨਾ ਸਿਧ ਹੋਵੇ ਬਹੁਤ ਮਿਹਿਨਤਸੇਸਿਧ ਹੋਵੇ ਯਹਤਾਤਪਰਯ ਹੈ ਜੈਸੇ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਮੰਤ੍ਰ ਕੀ ਸਮਰਥ ਨੂਨ ਕਰ ਸ੍ਰਾਪ ਸੇ ਵਸ਼ਿਸ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਯਹ ਗਾਥਾ ਬ੍ਰਿਧੋਂ ਸੇ ਸੁਨੀ ਜਾਵੇ ਹੈ ਅਰ ਆਪ ਭੀ ਐਸੇ ਹੀ ਮਲੂਮ ਪੜੇ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇਇਸੀ ਸਬਬ ਸੇ ਅਵਸਜ ਲੋਪ ਕਰੀ ਹੋਂਗੀ ਲਿਖੀ ਤੋ ਤੀਨੋ ਥੀਂ ਕਾਹੇ ਤੇ ਵੇਦ ਮੈਂ ਤੀਨੋਂ ਕਾ ਸਰਬਤ੍ਰ ਨੇਮਸੇ ਸਾਥ ਕਥਨ ਹੈ ਅਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗਾਵੀਏ ਸੁਣੀਏ ਮੈ ਸਾਥ ਲਿਖੇ ਹੈਂ ਯਾਤੇ ਦੋ ਕੇ ਮਹਾਤਮ ਦੇਖਨੇ ਸੇ ਇਕ ਕਾ ਨਾ ਦੇਖਨਾ ਲੋਪ ਸੇ ਹੀ ਬਨੇ ਹੈ ਯਹ ਨਿਸਚਿਤ ਹੈ ॥ ਦੇਖੋ ਬ੍ਰਿਹਦਾਰਨਿਕਉਪਨਿਖਿਦ॥ ਅਧਜਾਯ ੪ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ੪ ਸ੍ਰੁਤੀ ੧੪ ॥ ਅਰਥ ਯਹ ਹੈ—ਇਸ ਅਨੇਕਦੁਖ ਸਥਾਨ ਦੇਹ ਮੈ ਵਰਤਮਾਨ ਹੂਏ ਹੀ ਅਗਜਾਨ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਸੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋਨੇ ਸੇ ਬਡੇ ਭਾਰੀ ਕਲੇਸ ਸੇ ਹਮਨੇ ਤਿਸ ਬ੍ਰਹਮ ਤਤ੍ਵ ਕੋ ਆਤਮ ਰੂਪ ਸੇ ਜਾਨਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਨਾ ਜਾਨਤੇ ਤਬ ਜਨਮ ਮਰਣ ਪ੍ਰਵਾਹ ਰੂਪ ਬਹੁਤ ਬਡਾ ਵਿਨਾਸ ਹੋਤਾਜਿਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਤਤ੍ਵ ਕੋਂ ਆਤਮ ਰੂਪ ਸੇ ਜਾਨਾ ਹੈ ਸੋ ਜਨਮ ਮਰਣ ਪ੍ਰਵਾਹ ਸੇ ਰਹਿਤ ਹੂਏ ਹੈਂ ਔਰ ਇਤ੍ਰਜੀਵ ਕੇਵਲ ਦੁਖ ਕੋ

ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੂਏ ਹੈਂ। ਇਸ ਸ੍ਰੁਤੀ ਸੇ ਯਹ ਸਿਧ ਹੂਆ ਜੋ ਆਤਮ ਗਯਾਨ ਸੇ ਸੰਸਾਰ ਮੈ ਦੀਨ ਵਤ ਭ੍ਰਮਨ ਨਹੀਂ ਕਰਤਾ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮਨਨ ਅਵਸਯ ਕਰਣਾ ਜੋਗਯ ਹੈ॥ ੧੫ ॥ ਜੋ ਸ੍ਰਵਣ ਮਨਨ ਕਾ ਵਿਖੈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ ਸੋਈ ਨਿਦਿਧਯਾਸਨ ਕਾ ਵਿਖੈ ਦਿਖਾਵੇ ਹੈਂ॥

ਪੰਚਪਰਵਾਣਪੰਚਪਰਧਾਨ॥ਪੰਚੇਪਾਵਹਿਦਰਗਹਿਮਾਨੁ॥ਪੰਚੇਸੋਹਹਿਦਰਿਰਾਜਾਨੁ॥ਪੰਚਾਕਾਗੁਰੁਏਕੁਧਿਆਨੁ॥ਜੇਕੋਕਹੈਕਰੈਵੀਚਾਰੁ॥ ਕਰਤੇਕੈਕਰਣੈਨਾਹੀਸੁਮਾਰੁ॥ਧੌਲੁਧਰਮੁਦਇਆਕਾਪੂਤੁ॥ਸੰਤੋਖੁਥਾਪਿਰਖਿਆਜਿਨਿਸੂਤਿ॥ਜੇਕੋਬੁਝੈਹੋਵੈਸਚਿਆਰੁ॥ਧਵਲੈਉਪਰਿਕੇਤਾਭਾਰੁ॥ਧਰਤੀਹੋਰੁਪਰੈਹੋਰੁਹੋਰੁ॥ਤਿਸਤੇਭਾਰੁਤਲੈਕਵਣੁਜੋਰੁ ॥ ਜੀਅਜਾਤਿਰੰਗਾਕੇਨਾਵ॥ਸਭਨਾਲਿਖਿਆਵੁੜੀਕਲਾਮ॥ ਏਹੁਲੇਖਾਲਿਖਿਜਾਣੈਕੋਇ॥ਲੇਖਾਲਿਖਿਆਕੇਤਾਹੋਇ॥ ਕੇਤਾਤਾਣੁਸੁਆਲਿਹੁਰੂਪੁ॥ਕੇਤੀਦਾਤਿਜਾਣੈਕਉਣੁਕੂਤੁ॥ ਕੀਤਾਪਸਾਉਏਕੋਕਵਾਉ॥ ਤਿਸਤੇਹੋਏਲਖਦਰੀਆਉ॥ਕੁਦਰਤਿਕਵਣਕਹਾਵੀਚਾਰੁ॥ਵਾਰਿ

ਆਨਜਾਵਾਇਕਵਾਰ॥ ਜੋਤੁਧੁਭਾਵੈਸਾਈਭਲੀ ਕਾਰ॥ਤੂਸਦਾਸਲਾਮਤਿਨਿਰੰਕਾਰ॥ ੧੯ ॥

(ਪੰਚਪਰਵਾਨ)ਪੰਚ ਨਾਮ ਕੋਸ ਮੈਂ ਪਾਂਚ ਕਾ ਹੈ ਬਸਾਕਰਨ ਸੇ ਬਿਸਤਾਰਕਾ ਔ ਬਿਸਤਾਰ ਕਰਤਾ ਕਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾਮ ਸ੍ਰੇਸ੍ਰ ਕਾ ਦੂਰ ਕਾ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕਾ ਕੇਵਲ ਕਾ ਹੈ ਕੇਵਲ ਨਿਰਣੈ ਕਰੇ ਹੂਏ ਕਾ ਹੈ ਏਕ ਕਾ ਪੂਰਣ ਕਾ ਹੈ ਵਾਣ ਨਾਮ ਗਊ ਕੇ ਥਣ ਕਾ ਏਕ ਰਾਖਸ ਕਾ ਤੀਰ ਕਾ ਕੇਵਲ ਕਾ ਹੈ ਯਾਤੇ ਜਿਸ ਮੈ ਕੋਈ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਹੈ ਐਸਾ ਬ੍ਰਹਮ ਪੰਚ ਕਹੀਏ ਸਰਬ ਜਗਤ ਕਾ ਬਿਸਤਾਰ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਹੈ ਪਰ ਕਹੀਏ ਸੰਪੂਰਣ ਅਨਾਤਮ ਵਸਤੂਓਂ ਸੇ ਸ੍ਰੇਸ੍ਰ ਹੈ ਔਰ ਵਾਣ ਕਹੀਏ ਕੇਵਲ ਹੈ ਭਾਵ ਏਕ ਅਦੁਤੀ ਹੈ ਵਾ ਪੰਚ ਨਾਮ ਸਰਬ ਕਾ ਬਿਸਤਾਰ ਕਰਣੇ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪਰ ਕ-ਹੀਏ ਕੋਟ ਵਰਖੋਂ ਮੈ ਭੀ ਅਗਯਾਨੀਓਂ ਕੋ ਨਾਮਲੂਮ ਹੋਣੇ ਤੇ ਦੂਰ ਹੈ ਔ ਨਿਜ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕੇ ਗਯਾਨ ਸੇ ਪਰਮਾਨੰਦ ਰੂਪ ਜਾਨਨੇ ਸੇ ਗਯਾਨੀਓਂ ਕੋ ਸੋ ਗਊ ਕੇ ਥਨ ਵਤ ਪਰਮਾਨੰਦ ਰੂਪ ਦੂਧ ਕੇ ਦੇਨੇ ਵਾਲਾ ਹੈ ਵਾ ਪੰਚ ਨਾਮ ਸਰਬ ਕਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਣੇ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਪਰ ਕਹੀਏ ਨਿਜਾਨੰਦ ਸੇ ਗਿਰਾ ਕਰ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਦੁਖ ਦੇਨੇ ਵਾਲੇ ਅਗਯਾਨ ਸਤ੍ਰ ਕੇ ਗੁਰੋਂ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਨਤ ਬ੍ਰਹਮਾਕਾਰ ਬ੍ਰਿਤੀ ਮੈ ਬੈਠ ਕੇ ਨਾਸ ਕਰਣੇ ਵਾਲਾ

ਤੀਰ ਹੈ ਵਾ ਪੰਚ ਨਾਮ ਸਰਬ ਕਾ ਬਿਸਤਾਰ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪਰਨਾਮ ਕੇਵਲ ਭਾਵ ਏਕ ਹੈ ਔ ਵਾ ਨਾਮ ਕੇਵਲ ਭਾਵ ਪੂਰਣ ਹੈ ਪੁਨਾ ਕੈਸਾ ਵਹ ਪਰਾਤਮਾ ਹੈ (ਪੰਚਪਰਧਾਨ) ਸਰਬ ਕਾਰਯੋਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਹੀਏ ਮੁਖ ਕਾਰਯ ਜੋ ਪਾਂਚ ਅਕਾਸ਼ਾਦੀ ਸੂਖਮ ਭੂਤ ਹੈਂ ਤਿਨ ਕਾ ਕਰਤਾ ਹੈ॥ ਪੁਨਾ ਕੈਸਾ ਸੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ (ਪੰਚਿ ਪਾਵਹਿ ਦਰਗਹਿ ਮਾਨੁ) ਮਾਨ ਨਾਮ ਵੇਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਯੁਕਤ ਗੁਰੋਂ ਕੇ ਉਪਦੇਸ ਰੂਪ ਬਚਨੋਂ ਸੇ ਦਰ ਨਾਮ ਮੁਕਤੀ ਕੇ ਦਰਵਾਜੇ ਗਜਾਨ ਕੋ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਕੇ ਅਧਕਾਰੀ ਜਨ ਪੰਚੇ ਨਾਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਹੈ ਚੇ ਵਾਲਾ ਚਚਾ ਅਰਥ ਕਾਲ ਮੈ ਲਘੂ ਸਮਝਨਾ ਕਾਹੇ ਤੇ ਲਗੁ ਦੀਰਘ, ਦੀਰਘ ਲਘੂ ਹੋਤਾ ਹੈ ਇਤ ਹੇਤ ਉਚਾਰ ਲਘੁ ਨਾਮ ਚੇਚੈ ਆਦੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਸੇ ਰਹਿਤ ਹੋਣੇ ਕਾ ਹੈ ਦੀਰਘ ਮਾਤ੍ਰਾ ਵਾਲੇ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ ਬ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਛੰਦ ਕਾ ਹੈ ਯਹ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸੰਕੇਤ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਭਾਵ ਗਜਾਨ ਸੇ ਅਗਜਾਨ ਕੋਂ ਨਿਵਿਰਤ ਕਰਕੇ ਪਰਮਾ ਨੰਦ ਸ੍ਵਰੂਪ ਮੁਕਤੀ ਕੋ ਅਧਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਹੈ ॥

ਪੂਰਬ ਕਹੇ ਗਜਾਨ ਕੋ ਪਰਮਾਤਮ ਰੂਪ ਵਿਖੇ ਮੈ ਸੋਭਾਇ-ਮਾਨਤਾ ਕਹਤੇ ਹੂਏ ਤਿਸ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ ਕੋ ਸਰਬ ਗਜਾਨੋ ਕਾ ਰਾਜਾ ਰੂਪ ਕਹੇ ਹੈਂ (ਪੰਚੇ ਸੋਹਹਿ ਦਰਿ ਰਾਜਾਨ) ਪੰਚੇ ਸੋਹਹਿ ਕਹੀਏ ਪਰਮਾਤਮਾ ਰੂਪ ਵਿਖਜੇ ਕੇ ਸਿਧ ਕਰਨੇ ਮੈ ਹੀ ਸੋ ਗਜਾਨ ਸੋਭੇ ਹੈ ਔਰ ਵਿਖਜੇ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਸੋਭੇ ਹੈ ਯਾਤੇ ਦਰ ਨਾਮ ਮੁਕਤੀ ਕਾ ਦਰਵਾਜਾ ਰੂਪ ਜੋ ਗਜਾਨ

ਹੈ ਸੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੋ ਮੁਕਤੀ ਰੂਪ ਜਨਾਵਨੇ ਵਾਲਾ ਹੈ ਔਰ ਸੋ ਅਗਜਾਨ ਕਾ ਨਾਸ ਕਰਤਾ ਹੂਆ ਤਿਨ ਵਿਖਜੋਂ ਕਾ ਭੀ ਨਾਸ ਕਰੇ ਹੈ ਯਾਤੇ ਤਿਨਕੋ ਨਾਸ ਕਰਣੇ ਤੇ ਤਿਨ ਮੈ ਨਹੀਂ ਸੋਭੇ ਹੈ ਪੁਨਾ ਕੈਸਾ ਸੋ ਗਜਾਨ ਹੈ (ਰਾਜਾਨ) ਕਹੀਏ ਸਰਬ ਗਜਾਨੋਂ ਕਾ ਰਾਜਾ ਰੂਪ ਹੈ ਤਾਤੇ ਗੀਤਾ ਮੈ ਇਸੀ ਗਜਾਨ ਕੋ ਸਰਬ ਵਿਦਜਾ ਕਾ ਅਰ ਸਭ ਗੁਹਯ ਵਸਤੂਓਂ ਕਾ ਰਾਜਾ ਲਿਖਜਾ ਹੈ ਪੁਨਾ ਕੈਸਾ ਵਹੁ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ (ਪੰਚਾਕਾ ਗੁਰੁਏਕੁਧਿਆਨੁ) ਪੰਚਾਂ ਕਾ ਨਾਮ ਵਾਯੂ ਅਗਨੀ ਸੂਰਜ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਜਲ ਇਨ ਪਾਚੋਂ ਕਾ (ਗੁਰੂ) ਕਹੀਏ ਸਿਖਜਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਹੈ ਇਨਕੋ ਸਿਖਜਾ ਕਰਣੀ ਵੇਦ ਮੈ ਲਿਖੀ ਹੈ ਵਾ ਪੰਚਾਂ ਕਾ ਨਾਮ ਵਿਸ਼ਨ ਸ਼ਿਵ ਦੁਰਗਾ ਗਣੇਸ ਸੂਰਜ ਇਨ ਜਗਤ ਕੇ ਉਪਾਸਜ ਦੇਵਨ ਕਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ਇਨਕਾ ਗੁਰੂ ਹੋਣਾ "ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨ ਮਹਾਦੇਉ ਰੋਗੀ। ਰੋਗ ਰਹਿਤ ਮੇਰਾ ਸਤਗੁਰੁ ਜੋਗੀ" ਐਸੇ ਸਪਸ਼੍ਰ ਸਤਗੁਰ ਪਦਸੇ ਸੂਚਨ ਕੀਆ ਹੈ ਪੁਨਾ ਸੋ ਕੈਸਾ ਹੈ ਉਪਾਸਕੋਂ ਪਰ ਕਿਰਪਾ ਹੇਤ ਅਨੇਕ ਮੂਰਤੀ ਧਾਰੀ ਭੀ ਵਾਸਤਵ ਤੇ ਏਕ ਕਹੀਏ ਮੂਰਤੀਓਂ ਕੇ ਭੇਦ ਸੇ ਰਹਿਤ ਅਦੁਤੀ ਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਈਹਾਂ ਪ੍ਰਯੰਤ ਨਿਦਿਧਜਾਸਨ ਕਾ ਵਿਖਜੇ ਨਿਰਣੇ ਕੀਆ ਹੈ॥ ਅਬ ਏਕ ਮੈਂ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕੀ ਏਕਰਸਤਾ ਰੂਪ ਨਿਦਿਧਜਾਸਨ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਹੇ ਹੈਂ ਧਿਆਨ ਪਦ ਕੇ ਆਗੇ ਕਰਣੇ ਯੋਗਜ ਏਤਾ ਅਧਜਾ ਹਾਰ ਕਰਕੇ ਧਿਆਨ ਕਰਨੇ ਯੋਗਜ ਹੈ ਇਸਕਾ ਯਹ ਅ-

ਰਥ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਮੈ ਚਿਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕੀ ਏਕਰਸਤਾ ਰੂਪ ਧਜਾਨ ਨਾਮ ਨਿਦਿਧਜਾਸਨ ਕਰਨਾਂ ਯੋਗਜ ਹੈ॥ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ ਕੋਂ ਸੁਨ ਕੇ ਤਿਸਕੇ ਤਾਤਪਰਜ ਕਾ ਨਿਰਣੇ ਕਰ ਮਨਨ ਕਰਨਾ ਕਹਤੇ ਹੂਏ ਨਿਦਿਧਜਾਸਨ ਕੇ ਕਰਨੇ ਮੈ ਰੀਤੀ ਨਿਰਣੇ ਕਰਕੇ ਤਾਕਾ ਹੇਤੂ ਮਨਨ ਕਹੇ ਹੈਂ (ਜੇਕੋਕਹੈਕਰੈਬੀਚਾਰ) ਜੇ ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਰੋਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਹਮਨੇਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ (ਕਹ) ਨਾਮ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਬੋਧਕ ਪਦੋਂ ਕੇ ਅਰਥੋਂ ਕਾ ਸੋਧਨ ਕਰਨਾ ਕਹ ਕੇ ਤਥਾ ਤਿਨਕੀ ਅਭੇਦਤਾ ਕੋ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪ੍ਰਤੀ ਕਥਨ ਕਰੇ (ਕਰੈਬੀਚਾਰੁ) ਕਹੀਏ ਤਬ ਸਾਧਨੋਂ ਵਾਲਾ ਅਧਕਾਰੀ ਅਦੁਤੀ ਸਤ ਮੈ ਤਾਤਪਰਯ ਕਾ ਨਿਰਣੇ ਰੂਪ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਤਾ ਹੂਆ ਅਭੇਦ ਕਾ ਚਿੰਤਨ ਤਰਕੋਂ ਸੇ ਕਰਣਾ ਰੂਪ ਮਨਨ ਕਰੇ ਜਿਸ ਮਨਨ ਸੇ ਨਿਦਧਜਾਸਨ ਹੋਕਰ ਤਾਸੇ ਅ-ਪ੍ਰੋਖਜ ਬੋਧ ਹੋਵੇ ਹੈ ਤਰਕ ਕਾ ਯਹ ਸ੍ਰਰੂਪ ਹੈ ਜਬ ਚੇਤਨ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਸੇ ਜੀਵ ਭਿੰਨ ਹੋਵੇਗਾ ਤਬ ਜੜ ਹੋਵੇਗਾ ਔਰ ਜੀਵ ਕੋ ਚੇਤਨ ਕਹਣੇ ਵਾਲੀ ਸ੍ਰਤੀ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਕਾ ਵਿਰੋਧ ਹੋਵੇਗਾ ਇਤਜਾਦੀ ਤਰਕ ਸਮਝ ਲੈਨੀ ਭਾਵ ਵਿਚਾਰ ਪਦ ਕਾ ਅਰਥ ਜੋ ਮਨਨ ਹੈ ਸੋ ਨਿਦਿਧਜਾਸਨ ਕਾ ਮੁਖ ਸਾਧਨ ਹੈ ਅਪ੍ਰੋਖ ਗਜਾਨ ਕਾ ਨਿਦਧਜਾਸਨ ਦ੍ਵਾਰਾ ਮਨਨ ਰੂਪ ਸਾਧਨ ਕਾਰਣ ਹੈ ਯਾਤੇ ਮੁਕਤੀ ਕੀ ਇਛਾ ਵਾਲਾ ਅ-ਧਿਕਾਰੀ ਅਵਸਜ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਸਾਧਨ ਸਿਧ ਕਰ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ॥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਤੁਕ ਸੇ ਨਿਦਿਧਜਾਸਨ ਕਾ ਕਾਰਣ

ਨਿਰਣੇ ਕੀਆ ॥ ਅਬ ਆਗੇ ਗਜ਼ਾਨ ਕੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਨਿਰਣੇ ਕਰਣੇ ਵਾਸਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੇ ਸਾਧਨ ਨਿ-ਰਣੇ ਕਰੇਂਗੇ॥ ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਹੇ ਗੁਰੋ ਜਿਨ ਸਾਧਨੋਂ ਸੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੋ ਉਪਦੇਸ ਕਰਤਾ ਹੈ ਸੋ ਸਾਧਨ ਗਿਣਤੀ ਮੈ ਕਿਤਨੇਕੁ ਹੈਂ ਯਹ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕਹੋ ਜਿਨ ਸਾਧਨ ਕੋ ਕਰਕੇ ਉਪਦੇਸ ਕਾ ਪਾਤ੍ਰ ਮੈਂ ਹੋ ਜਾਵੋਂ॥ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਜਗਜਾਸਾ ਹੂਏ ਗੁਰੂ ਉੱਤਰ ਕਹੇ ਹੈਂ (ਕਰਤੇਕੈ ਕਰਣੈ ਨਾਹੀਸੁਮਾਰੁ) ਹੇ ਸਿਖਜ ਕਰਤੇ ਕੇ ਕਹੀਏ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਕਰਣੇ ਵਾਲੇ ਅ-ਧਿਕਾਰੀ ਕੋ (ਕਰਣੇ) ਨਾਮ ਸਾਧਨੋਂ ਕੀ (ਸੁਮਾਰੁ) ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਭਾਵ ਅਨੰਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਪੁਰਾਣ ਆਦਿਕ ਗ੍ਰੰਥੋਂ ਮੈ ਅਨੰਤ ਹੀ ਸਾਧਨ ਕਥਨ ਕਰੇ ਹੈਂ ਕੁਛ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰੀ ਜਾਵੇ ਹੈ ਗੀਤਾ ਕੇ ਤ੍ਰਿਓਦਸਵੇਂ ਅਧਯਾਇ ਮੈ ਬੀਸ ਸਾਧਨ ਕਥਨ ਕਰੇ ਹੈਂ ਔਰ ਅਨਜ ਸਾਸਤ੍ਰਨ ਕੇ ਕਹੇ ਸਾਧਨੋਂ ਕੀ ਕਿਆ ਗਿਣਤੀ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਗੀਤਾ ਮੈਂ ਸਾਧਨੋਂ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਯਹ ਹੈ॥

ਤਥਾਹੀ—ਅਮਾਨਿਤ੍ਵ ਮਦੰਭਿਤ੍ਵ ਮਹਿੰਸਾ ॥ ਖਜਾਂਤਿ ਰਾਰਜਵਮ ॥ ਆਚਾਰਯੋਪਾਸਨੋ ਸੋਚੰ ਸਤ੍ਹੈਰਯਆਤਮਵਿਨਿਗ੍ਰਹਃ ਸ਼ਲੋਕ ੭

ਅਮਾਨਿਤ੍ਵੰ[੧] ਅਦੰਭਿਤ੍ਵੰ[੨] ਅਹਿੰਸਾ[੩] ਖਜਾਂਤਿਃ[੪] ਆਰਜਵੰ[੫] ਆਚਾਰਯੋ[੬]ਪਾਸਨੰ ਸੌਚੰ[੭] ਸਥੈਰਯੰ[੮] ਆਤਮਵਿਨਿਗ੍ਰਹਃ[੯] ਇਤੀਪਦ॥ ਟੀਕਾ-

ਹੈ ਅਰਜਨ ਆਪਨੇ ਵਿਖੇ ਵਿਦਜਮਾਂਨ ਗੁਣੋ ਕਰਕੈ ਭਾਵ ਪਰਗਟ ਹੈ ਗੁਣ ਤਥਾ ਆਪਨੇ ਵਿਖੈ ਗੁਣ ਪਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਐਸੇ ਵਿਦਜਾਨ ਗੁਣੋਂ ਕਰਕੈ ਤਥਾ ਅਵਿਦਜਮਾਨ ਗੁਣੋਂ ਕਰਕੇ ਜੋ ਆਪਨੀ ਉਸਤੁਤੀ ਹੈ ਤਾਕਾ ਨਾਮੁ ਮਾਨੀਪਣਾ ਹੈ ਤਿਸਤੇ ਜੋ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤਾਕਾ ਨਾਮ ਅਮਾਨਿਤ੍ਵ ਰੂਪ ਗਜਾਨ ਕਾ ਸਾਧਨ ਹੈ॥੧॥ਔਰ ਲਾਭ ਪੂਜਾ ਖਜਾਤੀਕੇ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਲੋਕੋਂ ਕੇ ਆਗੇ ਆਪਨੇ ਧਰਮੋਂ ਕਾ ਪਰਗਟ ਕਰਣਾ ਹੈ ਤਾਕਾ ਨਾਮ ਦੰਭੀਪਣਾ ਹੈ ਤਾ ਦੰਭੀਪਣੇ ਤੇ ਜੋ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤਾਕਾ ਨਾਮ ਅਦੰਭਿਤ੍ਵ ਰੂਪ ਗਜਾਨ ਕਾ ਸਾਧਨ ਹੈ॥੨॥ ਔਰ ਸਰੀਰ ਮਨ ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀਯੋਂ ਕਾ ਪੀੜਨ ਹੈ ਤਾਕਾ ਨਾਮ ਹਿੰਸਾ ਹੈ ਤਾਹਿੰਸਾ ਤੇ ਜੋ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤਾਕਾ ਨਾਮ ਅਹਿੰਸਾ ਹੈ ॥ ੩ ॥ ਔਰ ਚਿਤ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧਾਦਿਕ ਵਿਕਾਰ ਕਾ ਕਾਰਣ ਰੂਪ ਜੋ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਖੋਂ ਕ੍ਰਿਤ ਅਪਰਾਧ ਹੈ ਤਾ ਅਪਰਾਧ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੂਏਭੀ ਜੋ ਨਿਰ ਵਿਕਾਰ ਚਿਤਪਣੇ ਕਰਕੇ ਤਿਸ ਅਪਰਾਧ ਕਾ ਸਹਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਕਾ ਨਾਮ ਖਿਜਾਂਤੀ ਹੈ ॥ ੪ ॥ ਕੁਟਲਤਾ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਆਰਜਵ ਰੂਪ ਗਜਾਨ ਕਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ਭਾਵ ਅਨ ਪ੍ਰਾਣੀਯੋਂ ਕੀ ਬੰਚਨਾ ਕ-ਰਣੇ ਤੇ ਰਹਿਤ ਹੋਣੇ ਕਾ ਨਾਮ ਆਰਜਵ ਹੈ ॥ ੫ ॥ ਔਰ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਜਾ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਣੇ ਵਾਲਾ ਜੋ ਗੁਰੂ ਹੈ ਤਿਸ ਗੁਰੁ ਕਾ ਜੋ ਸ੍ਰਧਾ ਭਗਤੀ ਸਹਿਤ ਪੂਜਨ ਨਮਸਕਾਰਾਦਿਕੋਂ ਕਰਕੇ ਸੇਵਨ ਹੈ ਤਾਕਾ ਨਾਮ ਆਚਾਰਯੋਪਾਸਨ ਹੈ ॥ ੬ ॥

ਔਰ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾਈ ਕਾ ਨਾਮ ਸੌਚਹੈ ਸੋ ਸੌਚ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਾ ਹੋਵੇ ਹੈ ਏਕ ਤੋ ਬਾਹਜ ਸੌਚ ਹੈ ਔਰ ਮਨ ਕੇ ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਖਾਦਿਕ ਮਲੋਂ ਕੀ ਜੋ ਦ੍ਵੈਖ ਦਰਸਨ ਸੇ ਨਿਵਰਤੀ ਕਰਣੀ ਹੈ ਤਾਕਾ ਨਾਮ ਅੰਤਰਕੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਰੂਪ ਗਜਾਨ ਕਾ ਸਾਧਨ ਹੈ॥ ੭ ॥ ਔਰ ਮੋਖਜ ਕੇ ਸਾਧਨੋਂ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੂਏ ਪੁਰਖਕੋਂ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਵਿਘਨੋਂ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੂਏ ਭੀ ਤਿਸ ਉਦਮ ਕਾ ਨ ਪਰੀਤਜਾਗ ਕਰ ਕੇ ਜੋ ਪੁਨਃ ਪੁਨਃ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕੀ ਅਧਿਕਤਾ ਹੈ ਤਾਕਾ ਨਾਮ ਸਥੈਰਯ ਰੂਪ ਗਜਾਨ ਕਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ॥ ੮ ॥ ਔਰ ਦੇਹ ਇੰਦ੍ਰਯੋਂ ਕੀ ਮੋਖਜ ਸਾਧਨ ਸੇ ਔਰ ਵਿਖਜੋ ਮੈਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਕਾ ਨਿਰੋਧ ਰੂਪ ਮਨ ਕਾ ਰੋਕਣਾ ਰੂਪ ਗਜਾਨ ਕਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ॥ ੯ ॥ ਯਹ ਆਮਾਨਿਤ੍ਵਾਦਿਕ ਸਰਬ ਗਜਾਨ ਕੇ ਸਾਧਨ ਹੋਣੇ ਤੇ ਗਜਾਨ ਰੂਪ ਕਹੇ ਹੈਂ॥

ਕਿੰਚ-ਇੰਦ੍ਰਿਯਾਰਥੇਸੂ ਵੈਰਾਗਜ ਮਨਹੰਕਾਰ ਏਵਚ ॥ ਜਨਮ ਮ੍ਰਿਤਜੁ ਜਰਾ ਵਜਾਧਿ ਦੁਖਦੋਖਾਨੁਦਰਸਨੰ ॥ ੮ ॥

੧ ੨ ੩ ੪ ੫

ਇੰਦ੍ਰਿਯਾਰਥੇਸੁ ਵੈਰਾਗਜੰ ਅਨਹੰਕਾਰਾ ਏਵ ਚ ਜਨਮ ਮ੍ਰਿਤਜੂ ਜਰਾ ਵਜਾਧਿ ਦੁਖਦੋਖਾਨੁ ਦਰਸਨੰ ॥ ਇਤਿ ਪਦ ਛੇਦਃ ॥ ਟੀਕਾ—ਹੇ ਅਰਜਨ ਸ੍ਰੋਤ੍ਰਾਦਿਕ ਇੰਦ੍ਰਯੋਂ ਕੇ ਇਸ

ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਕੇ ਸਬਦਾਦਿਕ ਵਿਖਜੋਂ ਵਿਖੇ ਇਛਾ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਵੈਰਾਗਜ ਗਜਾਨ ਕਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ॥ ੧੦ ॥ ਔਰ ਆਪਨੀ ਉਸਤੁਤੀ ਸੇ ਰਹਿਤ ਹੋਯਾ ਭੀ ਜੋ ਮਨਮੇ ਮੈ ਸਰਬਸੇ ਬਡਾ ਹੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਾ ਅਹੰਕਾਰ ਤਿਸ ਸੇ ਰਹਿਤਹੋਣਾ ਗਜਾਨ ਕਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ॥ ੧੧ ॥ ਔਰ ਜਨਮ ਮਰਣ ਜਰਾ ਤਪੁ ਦਸਤਾਦਿਕ ਰੋਗ ਤ੍ਰੈਤਾਪ ਰੂਪ ਜੋ ਦੁਖ ਬਾਤ ਪਿਤ ਕਫ ਰੂਪ ਦੋਖ ਇਨ ਸਬ ਕੋ ਸਰੀਰ ਮੇਂ ਦੇਖਨਾ ਯਹ ਭੀ ਵੈਰਾਗ ਕਾ ਕਾਰਣ ਹੋਣੇ ਤੇ ਗਜਾਨ ਕਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ੧੨॥

ਅਸਕ੍ਤਿਰ ਨਭਿਖ੍ਵੰਗਃ ਪੁਤ੍ਰ ਦਾਰ ਗ੍ਰਹਾਦਿਸੁ॥

ਔਰ ਪੁਤ੍ਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਥਾ ਗ੍ਰਹ ਧਨ ਆਦਿਕੋਂ ਮੈ ਪਰੀਤੀ ਨਾ ਹੋਨਾ ਭੀ ਗਜਾਨ ਕਾ ਸਾਧਨ ਹੈ॥੧੩॥ ਔਰ ਜੋ ਪੁਤ੍ਰਾ-ਦਿਕਨ ਕੇ ਸੁਖੀ ਦੁਖੀ ਹੋਨੇ ਸੇ ਆਪ ਸੁਖੀ ਦੁਖੀ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਿਸਕਾ ਪੁਤ੍ਰਾਦਿਕੋਂ ਮੈ ਅਤਜੰਤ ਪਰੀਤੀ ਰੂਪ ਭਾਵ ਪੁਤ੍ਰਾ-ਦਿਕੋਂ ਕੇ ਸੁਖੀ ਦੁਖੀ ਹੋਨੇ ਸੇ ਮੈਂ ਹੀ ਸੁਖੀ ਦੁਖੀ ਹੋਤਾ ਹੂੰ ਯਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਾ ਜੋ ਅਤਜੰਤ ਅਭਿਨਿਵੇਸ ਹੈ ਭਾਵ ਹਠ ਹੈ ਤਾਕਾ ਨਾਮ ਨਭਿਖ੍ਵੰਗ ਹੈ ਤਿਸਤੇ ਰਹਿਤ ਹੋਨਾ ਅਨ-ਭਿਖ੍ਵੰਗ ਭੀ ਗਜਾਨ ਕਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ॥ ੧੪ ॥

ਨਿਤਅੰਚਸਮਚਿਤਤ੍ਵਇਸ੍ਵਾਨਿਸ੍ਵੋਪਪਤਿਸੁ ੯

ਨਿਤਜੰ ਚ ਸਮਚਿਤਤ੍ਵੰ ਇਸ੍ਟਾਨਿਸ੍ਟੋਪ ਪਤਿਸੁ ਇਤੀ ਪਦਛੇਦਃ॥ ਔਰ ਅਪਨੇ ਇਸ੍ਟ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮੈ ਹਰਖ ਔਰ

ਅਨਿਸ੍ਰ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮੈ ਸੋਕ ਇਨ ਸੇ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਸਮ ਚਿਤਤ੍ਵ ਰੂਪ ਗਿਆਨ ਕਾ ਸਾਧਨ ਹੈ॥ ੧੫॥

ਕਿੰਚ–ਮਯਿਚਾਨਨਯ ਯੋਗੇਨ ਭਕ੍ਤਿਰਵਯਭਿ ਚਾਰਿਣੀ॥ਵਿਵਕ੍ਤਦੇਸਸੇਵਿਤ੍ਵਮਰਤਿਰਜਨ ਸੰਸਦਿ॥ ੧੦॥

ਮਯਿਚਅਨਨਯਯੋਗੇਨ ਭਕ੍ਤਿਃ ਅਵਯਭਿਚਾਰਿਣੀਵਿਵਕ੍ਤ ਦੇਸਸੇਵਿਤ੍ਵੰਅਰਤਿਃ ਜਨਸੰਸਤਿ॥ ਇਤਿ ਪਦਛੇਦਾਃ ਔਰ ਜੋ ਸਰਬ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਈਸ੍ਵਰਮੈ ਅਤਯੰਤ ਅਚਲ ਪਰੀਤੀ ਰੂਪ ਭਗਤੀ ਹੈ ਸੋ ਗਯਾਨ ਕਾ ਸਾਧਨ ਹੈ॥ ੧੬॥ਔਰ ਏਕਾਂਤ ਦੇਸ ਕਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨਾ ਯਹ ਭੀ ਗਯਾਨ ਕਾ ਸਾਧਨ ਹੈ॥ ੧੭॥ ਕੁਸੰਗੀ ਵਹਿਰ ਮੁਖ ਜਨੋਂ ਕੀ ਸਭਾ ਸੇ ਪਰੀਤੀ ਸੇ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਭੀ ਗਯਾਨ ਕਾ ਸਾਧਨਹੈ॥੧੮॥

ਅਧਯਾਤਮਗਯਾਨਨਿਤਯਤ੍ਵੰ ਤਤ੍ਵਗਯਾਨਾਰਥ ਦਰਸਨੰ ਏਤਜਗਯਾਨ ਮਿਤਿ ਪ੍ਰੋਕ੍ਤ ਮਗਯਾਨੰ ਯਦਤੋ ਅਨਯਥਾ॥ ੧੧॥

ਅਧਯਾਤਮਗਯਾਨ ਨਿਤਯਤ੍ਵੰਤਤ੍ਵਗਯਾਨਾਰਥ ਦਰਸਨੰਏਤਤ ਗਯਾਨੰ ਇਤਿ ਪ੍ਰੋਕ੍ਤੰ ਅਗਯਾਨੰ ਯਤਃਅਤ ਅਨਯਥਾ॥ਇਤਿਪ-

ਦਛੇਦਃ ॥ ਔਰ ਅਧਯਾਤਮ ਸਾਸਤ੍ਰ ਕਾ ਨਿਤਯ ਵਿਚਾਰ ਅਧਯਾਤਮ ਨਾਮ ਆਤਮਾ ਕਾ ਹੈ ਤਥਾ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਣਾ ਭੀ ਗਯਾਨ ਕਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ॥ ੧੯ ॥ ਔਰ ਤਤ੍ਵਗਯਾਨ ਕਾ ਜੋ ਸਰਬ ਦੁਖ ਕੀ ਨਿਵ੍ਰਿਤੀ ਸਹਿਤ ਅਨੰਦ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੂਪ ਫਲ ਹੈ ਤਿਸ ਤਤ੍ਵ ਗਯਾਨ ਕੇ ਮੋਖਯ ਰੂਪ ਅਰਥ ਕਾ ਜੋ ਦਰਸਨ ਹੈ ਭਾਵ ਪੁਨਃ ਪੁਨਃ ਵਿਚਾਰ ਕਰਿਕੇ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਤਾਕਾ ਨਾਮ ਤਤ੍ਵ ਗਯਾਨਾਰਥ ਦਰਸਨ ਰੂਪ ਗਯਾਨ ਕਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ॥ ੨੦ ॥ ਯਹ ਗੀਤਾ ਕੇ ਤੇਰਵੇਂ ਅਧਯਾਯ ਮੈ ਬੀਸ ਸਾਧਨ ਕਹੇ ਹੈਂ ਇਨ ਬੀਸ ਕੋ ਗਯਾਨ ਕੇ ਸਾਧਨ ਹੋਨੇ ਸੇ ਗਯਾਨ ਕਥਨ ਕਰੇ ਹੈਂ ਔਰ ਜੋ ਇਨ ਸੇ ਵਿਪ-ਰੀਤ ਹੈ ਮਾਨਿਤ੍ਵ ਦੰਭਿਤ੍ਵ ਆਦਿਕ ਗਯਾਨ ਕੇ ਅਸਾਧਨ ਹੋਨੇ ਸੇ ਅਗਯਾਨ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤਯਾਗਣੇ ਯੋਗਯ ਹੈਂ ਇਨ ਸੇ ਔਰ ਭੀ ਦੈਵੀ ਸੰਪਤੀ ਰੂਪ ਅਨੰਤ ਸਾਧਨ ਹੈਂ ॥ ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਹੇ ਗੁਰੋ ਐਸੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਜੋ ਥੋੜੇ ਸੇ ਸਾਧਨੋਂ ਮੇਂ ਯਹ ਸਰਬ ਸਾ-ਧਨ ਆਜਾਵੇਂ ਐਸੇ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਤਿ ਸਾਧਨੋਂ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੋ॥ ਉੱਤ੍ਰ (ਧੌਲੁ ਧਰਮੁ ਦਇਆਕਾ ਪੂਤੁ) ਹੇ ਸਿੱਖ ਦਯਾ ਤਥਾ ਦਯਾ ਕੇ ਸਹਕਾਰੀ ਇੰਦ੍ਰਿਯੋਂ ਕਾ ਦਮਨ ਕਰਨਾ ਤਥਾ ਯਥਾਸਕਤੀ ਦਾਨ ਦੇਨਾ ਇਤਯਾਦੀ ਕਰਮੋਂ ਸੇ ਜੋ ਉਤਪੰਨ ਹੂਆ ਹੈ (ਧੌਲ) ਸੁਧ ਨਿਰਮਲ ਨਿਸਕਾਮ ਧਰਮ ਔਰ ਜਿਸ ਦਮ ਦਾਨਨੇ ਦਯਾ ਕੇ (ਸੰਤੋਖੁ ਥਾਪਿ ਰਖਿਆ ਜਿਨਿ ਸੂਤਿ) (ਸੂਤਿ) ਨਾਮ ਪੁਤ੍ਰ ਨੇ ਸੰਤੋਖ ਕੋ (ਥਾਪਿ ਰ-

ਖਿਆ) ਸਥਾਪਨ ਕਰ ਰਖਿਆ ਹੈ ਹੇ ਸਿਖਜ ਇਨ ਕੀ ਧਾ-ਰਣਾ ਕਰ ਇਨ ਸੇ ਹੀ ਸਰਬ ਸਾਧਨ ਸੰਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਭਾਵ ਦਮ ਦਾਨ ਦਯਾ ਇਨ ਤੀਨ ਸਾਧਨੋਂ ਸੇ ਨਿਰਮਲ ਨਿਸਕਾਮ ਧਰਮ ਹੋਵੇ ਹੈ ਔਰ ਤਿਸ ਸੇ ਸੰਤੋਖ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਨੇ ਸੇ ਸਰਬ ਹੀ ਸਾਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਹੈਂ ਤਾਤੇ ਹੇ ਪਜਾਰੇ! ਇਨਕਾ ਸੇਵਨਕਰ ਭਾਵ ਯਹ ਦਮ ਦਾਨ ਦਯਾ ਰੂਪ ਤੀਨ ਸਾਧਨੋਂ ਸੇ ਆਸੁਰੀ ਸੰਪਤੀ ਮੈ ਮੁਖਜ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਇਨ ਕੋ ਨਿਵ੍ਰਿਤ ਕਰ ਜਬ ਆਸੁਰੀ ਸੰਪਤੀ ਕੇ ਤੀਨ ਸਰਦਾਰ ਨਿਵ੍ਰਿਤ ਹੋਵੇਂਗੇ ਤਬ ਦੈਵੀ ਸੰਪਤੀ ਕਾ ਅੰਤਹਕਰਣ ਰੂਪ ਭੂਮੀ ਮੈ ਨਿਸਕੰਟਕ ਰਾਜ ਹੋਵੇ ਹੈ ਤਿਸਤੇ ਪਸ਼ਚਾਤ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਖਜਰੂਪ ਪਰਮ ਸੁਖ ਕਾ ਕਾਰਣ ਸੰਤੋਖ ਭੀ ਚਲਾ-ਇਮਾਨ ਤੇ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ ਹੈ ਤਬ ਸਰਬ ਦੈਵੀ ਸੰਪਤੀਕੇ ਪੁਸ਼ਠ ਹੋਣੇ ਸੇ ਪਰਮਾਨੰਦ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇ ਹੈ ॥ ਯਹ ਦਮ ਦਾਂਨ ਦਯਾ ਰੂਪ ਸਾਧਨ ਵੇਦ ਮੈਂ ਭੀ ਨਿਰਣੀਤ ਹੈ ॥

ਤਥਾਹੀ ॥ ਤ੍ਰਿਯਾਃ ਪ੍ਰਾਜਾਪਤਯਾਃ ਪ੍ਰਜਾਪਤੋ ਪਿਤਰਿ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਮੂਖੁਰ ਦੇਵਾ ਮਨੁਖਜਾ ਅਸੁਰਾ । ਬ੍ਰਿਹਦਾਰਨਿਕ ਉਪਨਿਖਦ। ਅਧਜਾਯ ੫ ॥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ੨ ॥

ਅਰਥ-ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ ਕੇ ਸੰਤਾਨ ਰੂਪ ਤੀਨ ਪੁਤ੍ਰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ ਕੇ ਸਮੀਪ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਸਹਿਤ ਨਿਵਾਸ

ਕਰਤੇ ਭਏ ਦੇਵਤਾ ਮਨੁਖਯ ਤਥਾ ਅਸੁਰ ਯਹ ਤੀਨ ਪੁਤ੍ਰ ਰੂਪ ਪ੍ਰਜਾ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਪੂਰਬਕ ਸੇਵਨ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤਾ ਕਹਤੇ ਭਏ ਹੇ ਭਗਵਨ ਆਪ ਹਮਾਰੇ ਵਾਸਤੇ ਉਤਮ ਸਾਧਨ ਕਥਨ ਕਰੋ ਤਬ ਪ੍ਰਜਾਪਤੀਨੇ ਤਿਨਕੇ ਵਾਸਤੇ ਦ ਇਸ ਅਖਰ ਕਾ ਉਪ-ਦੇਸ਼ ਕਰਾ ਔਰ ਯਹ ਕਹਯਾ ਇਸਕੋ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਹਮ ਕੋ ਸੁਣਾਉਣਾ ਜੋ ਤੁਮਨੇ ਇਸ ਦਕਾਰ ਵਰਣਸੇ ਕਿਆ ਜਾਨਯਾ ਹੈ। ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕ੍ਰਮ ਸੇ ਤੀਨੋਂਨੇ ਪੁਛਯਾ ਔਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਦੇਵ ਮਨੁਖਯ ਅਸੁਰੋਂ ਨੇ ਪ੍ਰਿਥਕ ਪ੍ਰਿਥਕ ਕਹਾ ਦੇਵਤਯੋਂ ਨੇ ਕਹਾ ਹਮਾਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਨੇ ਇੰਦ੍ਰਯੋਂ ਕੇ ਦਮਨਕਾ ਉਪਦੇਸ ਕਰਾ ਹੈ ਐਸੇ ਮਨੁਖਯੋਂ ਨੇ ਦਾਨ ਕਾ ਔਰ ਅਸੁਰੋਂ ਨੇ ਦਯਾ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਮਝ ਕਰ ਕਹਾ ਤਬ ਪ੍ਰਜਾਪਤੀਨੇ ਤੀਨੋਂ ਕਾ ਕਹਯਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਕੇ ਕਹਾ ਇਨ ਤੀਨੋਂ ਸੇ ਤੁਮਾਰਾ ਕ-ਲਯਾਣ ਹੋਵੇਗਾ ਯਹ ਸਰਬ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦਮ ਦਾਨ ਦਯਾ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਣਾ ਯੋਗਯ ਹੈ ਯਹ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬ੍ਰਿਹ-ਦਾਰਣਯਕ ਉਪਨਿਖਦਕੇ ਪੰਚਮ ਅਧਯਾਯਮੈ ਨਿਰਣੀਤ ਹੈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਯਾ ਪਦ ਸੇ ਉਪਲਖਯਤ ਦਮ ਦਾਨ ਦਯਾ ਸੇ ਉਤਪਨ ਨਿਰਮਲ ਨਿਸਕਾਮ ਧਰਮ ਕੀ ਧਾਰਣਾ ਬੋਧਨ ਕਰੀ ਹੈ ਔਰ ਸੰਤੋਖ ਤਿਸਕਾ ਦ੍ਵਾਰ ਪਾਲ ਹੈ ਕਾਹੇ ਤੇ ਜਬ ਸੰਤੋਖ ਦ੍ਵਾਰਪਾਲ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹੇ ਤਬ ਆਸੁਰੀ ਸੰਪਤੀ ਕੋ ਦੂਰ ਸੇ ਤਿਰਸਕਾਰ ਕਰਤਾ ਰਹੇਗਾ ਤਿਸ ਸੰਤੋਖ ਕਾ ਲਖਣ ਪਤੰਜਲੀ ਰਿਖੀ ਨੇ ਲਿਖਾ ਹੈ ॥

ਤਥਾਹੀ-ਸੰਤੋਖਾਦਨੁਤਮਃਸੁਖਲਾਭਃ ॥
ਯੋਗਸਾਸਤ੍ਰ ਪਾਦ ੨॥ ਸੂਤ੍ਰ ੪੨॥

ਅਰਥ-ਪ੍ਰਾਰਬਧ ਵਸ ਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪਦਾਰਥ ਸੇ ਤਿਸਤੇ ਅਧਿਕ ਕੀ ਇਛਾ ਸੇ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਤਿਸਕਾ ਨਾਮ ਸੰਤੋਖ ਹੈ ਭਾਵ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਕਾ ਨਾਮਸੰਤੋਖਹੈ ਇਸੀ ਵਾਸਤੇ ਵਯਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਯੋਗਸੂਤ੍ਰ ਪਰ ਸਲੋਕ ਰਚ ਕੇ ਤਿਸਕੇ ਵਯਾਖਯਾਨ ਮੈਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਖਯਕਾ ਨਾਮ ਸੰਤੋਖ ਕਹਯਾ ਹੈ ਇਸ ਸੰਤੋਖ ਸੇ (ਅਨੁਤਮ) ਸਰਵੋਤਮ ਸੁਖ ਕਾ ਲਾਭ ਹੋਤਾ ਹੈ ॥ ਸੋ ਸਲੋਕ ਵਯਾਸਕ੍ਰਿਤ ਯਹ ਹੈ॥

ਯਚਕਾਮ ਸੁਖੰਲੋਕੇ ਯਚ ਦਿਵਯੰ ਮਹਤ ਸੁਖਮ ॥ ਤ੍ਰਿਸ੍ਨਾ ਖਯ ਸੁਖਸਯੈਤੇਨਾਰਹਤਃ ਖੋੜਸੀਕਲਾਮਿਤਿ ॥

ਅਰਥ- ਜੋ ਇਸਲੋਕ ਮੈ ਕਾਮ ਕਾ ਸੁਖਹੈ ਔਰ ਜੋ(ਦਿਵਯ) ਸੁਰਗਲੋਕ ਮੈ ਹੋਨੇਵਾਲਾ ਅਤਯੰਤ ਬਡਾ ਆਨੰਦ ਹੈਯਹ ਸੰਪੂਰਨ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਖਯ ਜਨਯ ਸੁਖ ਕੀ ਸੋਲਵੀਂ ਕਲਾ ਕੋ ਭੀ ਨਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਤਾਤੇ ਯਹ ਸੰਤੋਖ ਸੰਪੂਰਨ ਆਸੁਰੀ ਸੰਪਦਾ ਕੋ ਦੂਰ ਸੇ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਕਰਤਾ ਹੈ ਈਹਾਂ ਪ੍ਰਯੋਤ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਆ॥ ਅਬ ਫਲ ਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰੇ ਹੈਂ (ਜੇਕੋਬੁਝੈਹੋਵੈਸਚਿਆਰੁ) ਜੇ ਕੋਈ ਅ-ਧਿਕਾਰੀ ਨਿਦਿਧਯਾਸਨ ਸਾਧਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕਰ ਬੁਝੈ

ਨਾਮ ਸਤਅਦ੍ਵੈਤੀ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਨਿਜ ਰੂਪ ਕਰ ਪ੍ਰਤਖ੍ਯ ਜਾਨ ਤਬ ਸਤ ਵਸਤੂ ਕੇ ਕਹਨ ਵਾਲਾ ਸਤ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੋਵੇ ਹੈ "ਜਿਨ ਜਾਤਾ ਸੋ ਤਿਸਹੀ ਜੇਹਾ" ਇਤਜਾਦਿਕ ਗੁਰੂ ਬਚਨੋ ਸੇ ਸਤਸ੍ਵਰੂਪ ਹੀ ਹੋਵੇ ਹੈ (ਧਵਲੈਉਪਰਿਕੇਤਾਭਾਰੁ) ਇਸ ਪ੍ਰਕਰਣ ਮੈਂ ਦਮ ਦਾਨ ਦਯਾ ਕੇ ਸੇਵਨ ਸੇ ਜੋ ਸੁਧ ਨਿਸ ਕਾਮ ਧਰਮ ਪੂਰਬ ਕਹਾ ਥਾ ਤਿਸ ਸੇ ਜਨਜ ਗਜਾਨ ਕਾ ਨਾਮ ਧਵਲ ਹੈ ਤਿਸ ਪਰ ਸੋਕ ਮੋਹ ਪਾਪ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੂਰ ਕਰਣਾ ਕਿਤਨਾਕੁ (ਭਾਰੁ) ਬੋਝ ਹੈ ਭਾਵ ਇਨ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰਣੇ ਮੈ ਇਨਕੋ ਕੁਛ ਭੀ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਜੋ ਜਨਮਾਂ ਤਰ ਮੈਂ ਅਭਜਸਤ ਅਨੰਤ ਯੋਗ ਤਪ ਯਗਜਾਦਿਕ ਸਾਧਨੋ ਸੇ ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਨੇਵਾਲਾ ਮੂਲ ਅਗਜਾਨ ਹੈ ਜਬ ਉਸ ਸੁਧ ਧਰਮ ਜਨਜ ਗਜਾਨ ਨੇ ਉਸੀ ਕੋ ਐਸਾ ਦੂਰ ਕਰਾ ਜਿਸ ਕਾ ਖੁਰਖੋਜ ਭੀ ਨ ਰਹਾ ਤਬ ਤਿਸਕੋ ਸੋਕ ਮੋਹ ਪਾਪ ਵਾਸਨਾ ਕੇ ਨਾਸ ਕਰਨੇ ਮੈ ਕਿਆ ਯਤਨ ਹੈ ਇਸ ਤਤ੍ਵ ਗਜਾਨ ਕੀ ਅਵਸਥਾ ਕੋ ਚਤੁਰਥੀ ਭੂਮਿਕਾ ਕਹੇ ਹੈਂ ਔਰ ਇਸ ਸੇ ਪੂਰਬ ਕੀ ਤੀਨ ਭੂਮਿਕਾ ਗਜਾਨ ਕੀ ਸਾਧਨ ਰੂਪ ਹੈਂ ਔਰ ਪੰਚਮੀ ਖਸਟੀ ਸਪਤਮੀ ਯਹ ਤੀਨ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਕੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਸੇਖ ਹੈਂ ਤਾਤੇ ਸਰਬਤ੍ਰ ਵਜਾ-ਖਜਾਨ ਮੇ ਉਪਜੋਗੀ ਜਾਨ ਕਰ ਸਪਤਭੂਮਿਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰੇ ਹੈਂ ਤਥਾਹੀ ਅਬ ਯੋਗਵਾਸਿਸ੍ਟਕੇ ਸਲੋਕ ਕਹੇ ਹੈਂ ॥

ਗਯਾਨਭੂਮਿਃ ਸੁਭੇਛਾਖਯਾਪ੍ਰਥਮਾ ਪਰਿਕੀ ਰਤਿਤਾ ॥ ਵਿਚਾਰਣਾ ਦ੍ਵਤੀਯਾਸਯਾਤ ਤ੍ਰਿਤੀਯਾ ਤਨੁਮਾਨਸਾ ੧ ॥

ਅਰਥ—ਮੋਖਯ ਇਛਾ ਰੂਪ ਸੁਭ ਇਛਾ ਹੈ ਨਾਮ ਜਿਸਕਾ ਸੋ ਪ੍ਰਥਮ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ ਭਾਵ ਚਤੁਸ੍ਰੈ ਸਾਧਨ ਸੰਪਤੀ ਰੂਪ ਪਹਲੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਰਣ ਹੋ ਕਰ ਵੇਦਾਂਤ ਵਾਕਯਨ ਕਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਭਾਵ ਸ੍ਰਵਨ ਤਥਾ ਮਨਨ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚਾਰਨਾ ਹੈ ਨਾਮ ਜਿਸਕਾ ਸੋ ਦੂਤੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ ਔਰ ਸ੍ਰਵਣ ਮਨਨਕਾ ਫਲ ਜੋ ਨਿਦਿਧਯਾ-ਸਨ ਨਿਸਚੈਰੂਪਹੈ ਸੋਤਨੁਮਾਨਸਾ ਰੂਪ ਤ੍ਰਿਤੀ ਭੂਮਿਕਾਹੈ ੧

ਸਤ੍ਵਾਪਤਿਸ੍ਤੁਰਥੀ ਸਯਾਤਤੋ ਅਸੰਸਕ੍ਤਿਨਾ ਮਿਕਾ ॥ ਪਦਾਰਥ ਭਾਵਨੀ ਖਸ੍ਟੀ ਸਪਤਮੀ ਤੁਰਯਗਾ ਸਿਮ੍ਰਿਤਾ ॥ ੨ ॥

ਅਰਥ—ਤਤ੍ਵ ਸਾਖਯਾਤ ਕਾਰਰੂਪ ਸਤ੍ਵਾਪਤੀ ਚੌਥੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ ਇਸਮੈ ਇਤਨਾ ਵਿਚਾਰਹੈ ਤੀਨ ਭੂਮੀ ਤੋ ਜਾਗ੍ਰਤ ਰੂਪ ਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਜਾਗ੍ਰਤਮੈ ਯਥਾਵਤ ਭੇਦ ਬੁਧੀਸੇ ਪਦਾਰਥਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਹੋਵੇ ਹੈ ਔਰ ਚੌਥੀ ਭੂਮੀ ਮੈ ਜਗਤ ਕੀ ਸ੍ਵਪਨ ਵਤ ਮਿਥਯਾ ਰੂਪ ਸੇ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਹੋਵੇਹੈ ਐਸੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨਕੋਂ ਬ੍ਰਹਮਵਿਤ ਕਹਤੇਹੈਂ ਔਰ ਸਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧੀਕੇ ਅਭਯਾਸ

ਸੇ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧੀ ਦਸਾ ਅਸੰਸਕਤੀਹੈ ਨਾਮ ਜਿਸ ਕਾ ਸੋ ਪੰਚਮੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ ਇਸਕੋਂ ਸੁਖਪਤੀ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਚੌਥੀਕੋਂ ਸ੍ਵਪਨ ਬੋਲਤੇਹੈਂ ਜੈਸੇਚੌਥੀ ਭੂਮਿਕਾਵਾਲੇਕੋਂ ਬ੍ਰਹਮਵਿਤ ਕਹਤੇਹੈਂ ਤੈਸੇਸੁਖੁਪਤੀਰੂਪ ਪੰਚਮੀ ਭੂਮਿਕਾਮੈ ਬ੍ਰਹਮਵਿਦ ਵਰਕਹਤੇ ਹੈਂ ਤਿਸ ਨਿਰ ਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧੀ ਰੂਪ ਪੰਚਮੀ ਭੂਮਿਕਾਸੇ ਅਪਨੇ ਆਪਹੀ ਉਤਥਾਨ ਹੋਤਾਹੈ ਔਰ ਪਦਾਰਥਾ ਭਾਵਨੀਹੈ ਨਾਮ ਜਿਸਕਾ ਸੋਗਾੜ੍ਹ ਸੁਖੁਪਤੀ ਰੂਪ ਚਿਰਕਾਲ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧੀਕੇ ਅਭ੍ਯਾਸ ਸੇ ਹੋਨੇਵਾਲੀ ਖਸ੍ਟੀਭੂਮਿਕਾਹੈ ਇਸਭੂਮਿਕਾ ਵਾਲਾ ਦੂਸਰੇ ਕੇ ਪ੍ਰਯਤਨਸੇ ਉਤਥਾਨ ਹੋਵੇਹੈ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇਕੋਂ ਬ੍ਰ-ਹਮਵਿਦ ਵਰੀਆਨ ਕਹਤੇਹੈਂ। ਇਸਸੇ ਪਰੇ ਸਪਤਮੀ ਭੂ-ਮਿਕਾ ਹੈ ਜਿਸਮੈ ਦੂਸਰੇਕੇ ਪਰਯਤਨਸੇਭੀ ਨਹੀ ਉਤਥਾਨ ਹੋਤਾ ਇਸ ਕਾ ਵਿਵਹਾਰ ਪਰਮੇਸਰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਪ੍ਰਾਣ ਵਾਯੂ ਸੇ ਤਥਾ ਔਰ ਪੁਰਖੋਂ ਸੇ ਹੋਤਾਹੈ ਇਸ ਦਸਾ ਵਾਲੇਕੋਂ ਬ੍ਰਹ-ਮਵਿਦ ਵਰਿਸ਼੍ਟ ਕਹਤੇ ਹੈਂ॥ ਯਹ ਭੂਮਿਕਾਕੇ ਬੋਧਕ ਸਲੋਕ ਯੋਗਵਾਸਿਸ੍ਟ ਗ੍ਰੰਥਮੈ ਲਿਖੇ ਹੈਂ ॥ ਪ੍ਰਕਰਣਮੈ ਯਹ ਵਾਰਤਾ ਸਿਧਹੂਈ ਜੋ ਪੂਰਬੁਕ੍ਤ ਦਮਦਾਨ ਦਯਾਕੇ ਸੇਵਨਸੇ ਨਿਰ ਮਲ ਨਿਸਕਾਮ ਧਰਮਵਾਲਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸੰਤੋਖੀ ਹੈ ਤਿਸ ਕੋਂ ਸਤ੍ਵਾਪਤਿਰੂਪ ਗ੍ਯਾਨ ਭੂਮਿਕਾਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੂਪ ਫਲ ਕਾ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਾ ਹੈ ॥ ਅਬ ਜੋ ਕੇਵਲ ਰਾਜਸੀ ਤਾਮ-ਸੀ ਰੂਪ ਅਨਾਧਿਕਾਰੀਹੈ ਤਿਨਕੋਂ ਗ੍ਯਾਨਭੂਮਿਕਾਕੀ ਅ-

ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਹੇ ਹੈਂ॥ (ਧਰਤੀ ਹੋਰੁ ਪਰੈ ਹੋਰੁ ਹੋਰੁ) ਧਰਤੀ ਸਬਦ ਯਦਪੀ ਭੂਮਿਕਾ ਮਾਤ੍ਰਕਾ ਬੋਧਕ ਹੈ ਤਥਾਪੀ ਪ੍ਰਕਰਣ ਅਨੁ-ਸਾਰ ਇਸ ਸਥਾਨ ਮੈ ਸਤ੍ਵਾਪਤੀ ਰੂਪ ਚੌਥੀ ਗਯਾਨ ਭੂਮਿਕਾ ਕਾ ਬੋਧਕ ਹੈ ਇਸ ਸੇ ਮੂਲ ਪੰਕਤੀ ਕਾ ਯਹ ਅਰਥ ਹੈ (ਹੋਰੁ) ਜੋ ਤਾਮਸੀ ਹਿੰਸਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀਵ ਹੈਂ ਤਿਨ ਕੇ ਸੇ ਧਰਤੀ ਰੂਪ ਗਯਾਨ ਭੂਮੀਕਾ (ਪਰੈ) ਅਤਯੰਤ ਦੂਰ ਹੈ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ (ਹੋਰੁ ਹੋਰੁ) ਉਨ ਤਾਮਸੀ ਜਨੋ ਸੇ ਹੋਰ ਰਾਜਸੀ ਹੈ ਤਿਨ ਕੋ ਭੀ ਸੋ ਗਯਾਨ ਭੂਮੀ ਪਰੇ ਹੈ ਪਰੈ ਇਸ ਪਦ ਕਾ ਦੇਹਲੀ ਦੀਪ ਵਤ ਦੋਨੋਂ ਤਰਫ ਸੰਬੰਧ ਹੈ (ਤਿਸ ਤੇ ਭਾਰੁ ਤਲੈ ਕਵਣੁ ਜੋਰੁ) ਔਰ ਤਲੈ ਪਦ ਨੀਚੇ ਕਾ ਬੋਧਕ ਹੋਤਾ ਹੈ ਪਰੰਤੁ ਇਸ ਪ੍ਰਕ-ਰਣ ਮੈ ਰਹਿਤ ਇਤਨੇ ਅਰਥ ਕੋਂ ਜਨਾਵੇ ਹੈ ਯਾਤੇ ਜੋ ਤਿਸ ਸਾਧਨ ਰੂਪ ਤੀਨ ਭੂਮਿਕਾ ਕੇ (ਭਾਰ) ਬੋਝ ਸੇ (ਤਲੈ) ਰਹਿਤ ਹੈ ਤਿਨ ਕੋਂ ਗਯਾਨ ਭੂਮੀ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮੈ ਕਯਾ (ਜੋਰੁ) ਬਲ ਹੈ ਭਾਵ ਸਾਧਨੋ ਕੇ ਸ੍ਰਵਨ ਸੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੀ ਕੋਂ ਫਲ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀ ਹੋਤੀ ਤਾਤੇ ਗਯਾਨ ਕੀ ਇਛਾ ਵਾਲੇ ਕੋਂ ਰਜੋ ਤਮੋ ਗੁਣੋਂ ਕੋਂ ਤਯਾਗ ਸਹਿਤ ਹੋਕਰ ਗਯਾਨ ਭੂਮਕਾ ਕੇ ਸਾਧਨ ਸੰਪਾਦਨ ਕਰਣੇ ਚਾਹੀਯੇ॥ ਪ੍ਰਸ੍ਨ—ਹੇ ਗੁਰੋ ਮਹਾਂ ਅ-ਨੰਦ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਾ ਕਾਰਨ ਜੋ ਗਯਾਨ ਹੈ ਤਿਸ ਕੋਂ ਸਰਬ ਮਨੁਖਯ ਕਿਉ ਨਹੀ ਸਾਧਨੋਂ ਸੇ ਸੰਪਾਦਨ ਕਰਤੇ॥ ਉਤ੍ਰ-ਹੇ ਸਿਖਯ (ਜੀਅ ਜਾਤ) ਸੰਪੂਰਣ ਮਨੁਖਯ ਮਾਤ੍ਰ ਰੰਗ ਨਾਮ ਨੀਲ ਸੁਕਲਾਦਿਕ ਗੁਣੋ ਵਾਲੇ ਹੈਂ ਪ੍ਰਕਰਣ ਮੈ ਤੀਨ ਗੁਣਨ

ਕਾ ਬੋਧਕ ਹੈ ਤਾਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਮਨੁਖਜ ਮਾਤ੍ਰ (ਰੰਗਾ ਕੇ ਨਾਵ)
ਗੁਣੋਂ ਕੇ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤਮੋ ਗੁਣ ਸੇ ਤਾਮਸੀ ਔਰ ਰਜੋ
ਗੁਣ ਸੇ ਰਾਜਸੀ ਤਥਾ ਸਤੋ ਗੁਣ ਸੇ ਸਾਂਤ੍ਵਕੀ ਕਹੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ
ਤਾਤੇ ਕੋਈ ਸਹਸ੍ਰੋਂ ਮੈ ਏਕ ਹੀ ਨਿਤ੍ਯ ਸੁਖ ਕੀ ਕਾਮਨਾ ਵਾਲਾ
ਗਯਾਨ ਕੇ ਸਾਧਨੋਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਵੇ ਹੈ॥ ਯਹ ਗੁਣ ਕ੍ਰਿਤ
ਨਾਮ ਸਰਬ ਅਚਾਰਯੋਂ ਨੇ ਲਿਖੇ ਹੈਂ ਤਥਾ (ਸਭਨਾ ਲਿਖਿਆ
ਵੁੜੀ ਕਲਾਮ) ਪ੍ਰਸ੍ਨ—ਹੇ ਗੁਰੋ ਯਹ ਗੁਣ ਵੇਦ ਮੈ ਭੀ ਲਿਖੇ
ਹੈਂ ਕਿ ਨਹੀ॥ ਉਤ੍ਰ—(ਵੁੜੀ) ਵਡੀ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ ਕ-
ਲਾਮ ਫਾਰਸੀ ਮੈ ਬਾਣੀ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ ਯਾਤੇ ਸਭਨਾ ਕਹੀਏ
ਸੰਪੂਰਨ ਜੀਵੋਂ ਕੇ ਰਾਜਸ ਤਾਮਸ ਆਦਿਕ ਨਾਮ (ਲਿਖਿਆ)
ਕਹੀਏ ਜੋ ਵੇਦ ਮੈ ਲਿਖੇ ਹੈਂ ਸੋ ਪੂਰਬ ਸ੍ਰੁਤੀ ਮੈ ਲਿਖ ਆਏ ਹੈਂ
ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਬ ਜੀ ਮੈ ਜੋ ਲਿਖਾ ਹੈ ਸੋ ਆਗੇ ਕਹੇ ਹੈਂ "ਸਾਧ ਕਰਮ ਜੇ
ਪੁਰਖ ਕਮਾਵੈ। ਨਾਮ ਦੇਵਤਾ ਜਗਤ ਕਹਾਵੈ॥ ਕੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਮ
ਜੇ ਜਗ ਮੈ ਕਰਹੀ। ਨਾਮ ਅਸੁਰਤਾ ਕੋ ਸਭ ਧਰਹੀ" ਸਤੋਗੁ
ਣ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੇਸ੍ਟ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਤ੍ਵਕੀ ਲੋਕ ਦੇਵਤਾ
ਕਹਾਵੇ ਹੈਂ ਰਜੋ ਤਮੋ ਗੁਣ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ (ਕੁਕ੍ਰਿਤ) ਮਾਸ ਮਦ
ਤਮਾਕੂ ਆਦਿਕ ਖੋਟੇ ਕਰਮਾਂ ਕੇ ਕਰਨੇ ਕਾ ਨਾਮ ਕੁਕ੍ਰਿਤ ਹੈ
ਤਿਨ ਕੇ ਖਾਨ ਪਾਂਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਲੋਕੋ ਕਾ ਨਾਮ ਅਸੁਰ ਸਭੀ
ਕਹੇ ਹੈਂ ਯਹ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਬਚਨ ਹੈ॥ ਪ੍ਰਸ੍ਨ—ਹੇ ਗੁਰੋ ਜੇਤੇ
ਜੀਵ ਹੈਂ ਤਿਨ ਸਭ ਕੇ ਗੁਣੋਂ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਤ੍ਵਕਾਦੀ ਨਾਂਮ
ਹੈਂ ਤਿਨ ਕੇ ਨਿਰਣੇ ਕਰਣੇ ਕਾ ਈਹਾਂ ਕਿਆ ਫਲ ਹੈ॥ ਉਤ੍ਰ—

(ਇਹੁਲੇਖਾ ਲਿਖਿ ਜਾਣੈ ਕੋਇ) ਹੇ ਸਿਖ ਜੋ ਪੂਰਬ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰਕੇ ਦੇਵ ਮਨੁਖਜ ਅਸੁਰ ਸਾਤਿਕ ਰਾਜਸ ਤਾਮਸ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਕਹੇ ਹੈਂ ਤਿਨਕੇ ਮਧਜਮੈ ਕੋਈ ਸਾਂਤਿਕ ਇਸ ਗਜਾਨਕੇ ਸਾਧਨ ਤਥਾ ਵਿਖਜੇ ਔਰ ਫਲਕੇ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪ ਲੇਖੇਕੋਂ ਅਪਨੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਮੈ ਲਿਖਨੇ ਜਾਨਤਾਹੈ ਔਰ ਜਬ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਲੇਖੇਕੋਂ ਲਿਖਤਾ ਹੈ ਤਬਸੇ ਆਪਹੀ (ਲੇਖਾਲਿਖਿਆ ਕੇਤਾ ਹੋਇ) (ਕੇਤਾ) ਮੁਕ੍ਤੀਕਾ ਗ੍ਰਹ ਹੋ-ਤਾਹੈ ਕੇਤਾ ਪਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤਮੈ ਮੰਦਰਕਾ ਧ੍ਵਜਾਕਾ ਬੋਧਕ ਹੈ ਕੋਸਮੈ ਕੇਤਨ ਸਬਦ ਗ੍ਰਹਕਾ ਵਾਚਕ ਲਿਖਾਹੈ ਤਿਸ ਕੀ ਬਦਲ ਕੇਤਾ ਸਬਦ ਇਸ ਸਥਾਨ ਮੈ ਲਿਖਾ ਤਾਂਤੇ ਯਹ ਅਰਥ ਹੂਆ ਜੋਪੁਰਖ ਸਾਧਨ ਸੰਪਤੀਸੇ ਗਜਾਨ ਕੋਂ ਆਪਨੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਮੈ ਸਿਥਰ ਕਰਤਾ ਹੈ ਸੋ ਬ੍ਰਹਮ ਭਾਵ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੂਆ ਮੁਕ੍ਤੀ ਕਾ ਧਾਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਜਬ ਸੋ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੂਆ ਤਬ ਸਰਬ ਮੁਮੁਖਜੋਂ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਜ ਸਥਾਨ ਹੋਨੇ ਸੇ ਕੇਤਾਨਾਮ ਧ੍ਵਜਾਰੂਪ ਕਹਜਾਜਾਵੇਹੈ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਜਾਨਤਾਹੈ ਸੋਆਪ ਬ੍ਰਹਮਸ੍ਵਰੂਪ ਹੋਤਾਹੈ ਇਸ ਅਰਥਮੈ ਸ੍ਰੁਤੀਪ੍ਰਮਾਣ **ਬ੍ਰਹਮਵਿਦ ਬ੍ਰਹਮਮੈਵਭਵਤ** ਇਸ ਕਾ ਅਰਥ ਪੂਰਬ ਲਿਖਾ ਹੀ ਸਮਝਣਾ ॥ ਪ੍ਰਸ਼ਨ--ਹੇਗੁਰੋ ਗਜਾਨ ਭੂਮਿ ਸੇ ਜੋ ਗਜਾਨੀ ਬ੍ਰਹਮ ਧਾਮ ਰੂਪ ਹੂਆ ਹੈ ਤਿਸ ਧਾਮ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਆਪ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਤਿ ਕਹੋ॥ ਉੱਤਰ॥ (ਕੇਤਾ

ਤਾਣਸੁਆਲਿਹੁਰੂਪ)ਈਹਾਂਕੇਤਾ ਸ਼ਬਦ ਭਾਖਾ ਮੈ ਕਿਤਨੇ ਕਾ ਬੋਧਕ ਹੈ ਹੇ ਸਿਖਜ ਜੋ ਤੈਂ ਕਹਣਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਕੋ (ਸੁਆਲਿਹੁ) ਨਾਮ ਸਮਰਣ ਕਾ ਹੈ (ਰੂਪ) ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਾ ਹੈ ਤਿਸ ਮੁਕਤ ਸ੍ਵਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋਂ ਸਮਰਣ ਕਰਾਵੇ ਯਹ ਜੋ ਤੁਮਾਰਾ ਕਹਣਾ ਹੈ ਸੋ ਹਮਾਰੇ ਮੇਂ ਕਿਤਨਾਕ (ਤਾਣ) ਬਲ ਹੈ ਜਿਸ ਮੇਂ ਮਨ ਬਾਣੀ ਕੀ ਗੰਮਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਿਸ ਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਸ਼ਕਤੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸੇ ਹਮ ਕੈਸੇ ਸਮਰਣ ਕਰਾਵੈਂ ਭਾਵ ਲਛਨਾ ਸੇ ਹਮ ਤਿਸ ਸੁਧਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਸਮਰਣ ਕਰਵਾ ਸਕਤੇ ਹੈਂ॥

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਹੇਗੁਰੋ ਤਿਸ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਗਜਾਨੀ ਕੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਨੋ ਪਰ ਕਰੀ ਹੋਈ ਦਾਤਕੋਂ ਤੇ ਬਤਾਵੇ ਸੋ ਕਿਤਨੀਕ ਦਾਤ ਹੈ॥ ਤਿਸ ਕੇ ਉਤ੍ਰ ਸੇ ਪ੍ਰਥਮ ਅਗਜਾਨੀਯੋਂ ਕੋ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾ ਜਾਨਨਾ ਕਹੇ ਹੈਂ (ਕੇਤੀਦਾਤਿਜਾਣੈਕਉਣਕੂਤੁ) ਕੂਤ ਨਾਮ ਬੰਗਾਲੇ ਕੀ ਬੋਲੀ ਮੈਂ ਪਰਖਨੇ ਕਾ ਹੈ ਸੰਸ-ਕ੍ਰਿਤ ਮੈਂ ਭਾਵ ਕਾ ਔ ਸਬਦ ਕਾ ਹੈ ਪਾਰਸੀ ਮੈ ਛੋਟੇ ਕਾਫ ਸੇ ਮਾਪਕਾ ਹੈ ਬਡੇ ਕਾਫ ਸੇ ਕੁਬਤਕਾ ਹੈ ਯਾਤੇ ਤਿਸ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਵਰੂਪ ਗਜਾਨੀ ਕੀ ਜੋ ਕਰਮੀ ਪੁਰਖੋ ਮੈ ਕਰਮੋ ਕੇ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਦਾਤ ਹੈ ਤਥਾ ਉਪਾਸਕੋਂ ਮੈਂ ਉਪਾਸਨਾ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਰੋਂ ਕਾ ਉਪਦੇਸ ਰੂਪ ਦਾਤ ਹੈ ਔਰ ਜਿਗਜਾਸੂ ਜਨੋਂ ਮੈ ਸਾਧਨੋਂ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਵਾਰਾ ਗਜਾਨ ਕੇ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕਾ ਉਪਦੇਸ ਰੂਪ ਦਾਤ ਹੈ ਤਿਸਕੋ (ਜਾਣੈਕੌਣੁਕੂਤ) ਤਿਸ ਕੀ ਪਰਖਕੋਂ ਕੌਣ ਪੁਰਖ ਜਾਣੈ ਹੈ ਔਰ ਭੇਦਵਾਦੀ

ਰੂਪ ਵਿਖਈ ਪੁਰਖ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨੀ ਕੇ ਤਾਤਪਰਯ ਕੋ ਜਾਨਨੇ ਮੈ ਔਰ ਦੇਹ ਆਤਮ ਵਾਦੀ ਰੂਪ ਪਾਮਰ ਪੁਰਖ ਤਿਸ ਗਜਾਨੀ ਕੀ ਦਾਤ ਕੋ ਸਬਦ ਸੇ ਕਹਣੇ ਮੈ ਕਿਸਕੀ ਕੁਬਤ ਹੈ ਔਰ ਅਗਜਾਨੀ ਪੁਰਖ ਬੁਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਪ ਸੇ ਵਾ ਅਪਨੀ ਬੁਧੀ ਕੇ ਬਲ ਸੇ ਗਜਾਨੀ ਕੀ ਦਾਤ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਸਕਤੇਹੈਂ ਔਰ ਜਿਗਜਾਸੂ ਜਨ ਤਿਸ ਗਜਾਨੀ ਦੀ ਦਾਤਕੋ ਪਰਖ ਨਹੀ ਸਕਤੇਹੈਂ ਭਾਵ ਤਿਸ ਗਜਾਨੀ ਕੀ ਦਾਤ ਇਤਨੀਕੁ ਹੈ ਐਸੇ ਪਰਖ ਨਹੀਂ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਯਾਤੇ ਜਬ ਤਿਸਕੀ ਦਾਤਕੋ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਸਕਤੇਹੈਂ ਤਬ ਤਿਸ ਗਜਾਨੀ ਕੇ ਸ੍ਵਰੂਪਕੋ ਤੋ ਕਿਆ ਜਾਨ ਸਕੇਂਗੇ ਇਸੀ ਭਾਵ ਸੇ ਗੁਰੂਜੀ ਨੇ ਕਹਜਾ ਹੈ "ਬ੍ਰਹਮਗਜਾਨੀ ਕੀ ਗਤਿ ਬ੍ਰਹਮਗਜਾਨੀ ਜਾਨੈ" ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਈਸ੍ਵਰ ਵਤ ਗਜਾਨੀ ਕੇ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕੇ ਜਾਨਨੇ ਕੀ ਇਤ੍ਰੂੰ ਕੋ ਕਠਨਤਾ ਸੂਚਨ ਕਰੀ ਹੈ ॥ ਅਬ ਤਿਸ ਗਜਾਨੀ ਕੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰਣੇ ਵਾਸਤੇ ਸਰਬ ਕਾ-ਰਯੋ ਕੀ ਅਧਿਸ੍ਟਾਨ ਸੇ ਈਸ੍ਵਰ ਰੂਪਤਾ ਕਹੇ ਹੈਂ (ਕੀਤਾ ਪਸਾਉ ਏਕੋ ਕਵਾਉ) ਈਹਾਂ ਪੁਸ਼ਾਕਕੇ ਵਾਚਕ ਕਵਾਉ ਪਦ ਕੀ ਸਤੂਲ ਸੂਖਜਮ ਕਾਰਯ ਉਪਾਧੀ ਮੈਂ ਲਛਨਾ ਹੈ ਔਰ ਕਾਰਯ ਉਪਾਧੀ ਸੇ ਕਾਰਣ ਰੂਪ ਮਾਯਾ ਲਖੀਏ ਹੈ ਯਾਤੇ ਈਸ੍ਵਰਰੂਪਸੇ ਤਿਸਗਜਾਨੀ ਨੇ ਏਕੋਕਵਾਉ ਕਹੀਯੇ ਮਾਯਾ ਰੂਪ ਏਕ ਉਪਾਧੀਸੇ ਕੀਤਾ ਪਸਾਉ ਕਹੀਏ ਸਥੂਲ ਸੂਖਜਮ ਉਪਾਧੀਆਂ ਰੂਪ ਨਾਨਾ ਪਸਾਰਾ ਕੀਆ ਹੈ ॥ ਸੋ

ਨਾਨਾ ਪਸਾਰਾ ਕਹੇ ਹੈਂ ਤਿਸ(ਤਿਸਤੇ ਹੋਏ ਲਖਦਰੀਆਉ) ਈਹਾਂ ਲਖ ਪਦ ਅਪਰਮਿਤ ਕਾ ਵਾਚਕ ਹੈ ਯਾਤੇ ਤਿਸਤੇ ਕਹੀਏ ਤਿਸ ਮਾਯਾ ਉਪਾਧੀ ਵਾਲੇ ਈਸ੍ਵਰ ਰੂਪ ਗਜਾਨੀ ਸੇ ਹੋਏ ਲਖ ਕਹੀਏ ਅਗਿਣਤ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਹੋਵੇ ਹੈਂ ਦਰੀ-ਆਉ ਕਹੀਏ ਜੈਸੇ ਨਦੀ ਸੇ ਤਰੰਗ ਹੋਵੇ ਹੈਂ ਇਸੀ ਭਾਵ ਸੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਜੀ ਲਿਖੇ ਹੈਂ "ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਕਰਤਾ" ਇਤਯਾਦੀ॥ ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਹੇ ਗੁਰੋ ਜੇਕਰ ਪਾਮਰਾਦਿਕ ਪੁਰਖ ਤਤ੍ਵੇਤਾ ਕੋ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਸਕਤੇ ਤਬ ਆਪ ਹੀ ਤਿਸ ਕੇ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕੋਂ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਕਹੋ॥ ਉੱਤਰ (ਕੁਦਰਤਿ ਕਵਣ ਕਹਾ ਵੀਚਾਰੁ) ਕੁਦਰਤਿ ਪਾਰਸੀ ਮੈ ਮਾਯਾ ਸ਼ਕਤੀ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ ਈਹਾ ਸ਼ਕਤੀ ਮਾਤ੍ਰ ਲੇਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮਰਥ ਪ੍ਰਯਾਯ ਸਬਦ ਹੈ ਯਾਤੇ ਹੇ ਸਿਖਯ ਹਮਾਰੇ ਮੈ (ਕੁਦਰਤਿਕਵਣ) ਕਹੀਏ ਕਿਆ ਸਮ੍ਰਥ ਹੈ ਜੋ ਤਿਸ ਕੇ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕੋ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਹਮ ਸਕਤੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸੇ ਕਹਾ ਵੀ-ਚਾਰ ਕਹੀਏ ਤਤ੍ਵੇਤਾ ਕੇ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕੋ ਕਥਨ ਕਰੇਂ ਭਾਵ ਤਤ੍ਵੇਤਾ ਮੇਂ ਜੋ ਦੈਵੀ ਸੰਪਦਾ ਕੇ ਗੁਣ ਹੈਂ ਤਿਨ ਕੋ ਔਰ ਪੁਰਖ ਜਾਨ ਲੇਵੇ ਹੈ ਤਾਤੇ ਸੋ ਪਰਸੰਵੇਦਯ ਕਹਾਵੇ ਹੈ ਔਰ ਤਤ੍ਵੇਤਾ ਕੇ ਵਾਸਤਵ ਸ੍ਵਰੂਪ ਕੋ ਤਾਸਿ ਬਿਨਾ ਔਰ ਕੋਈ ਜਾਨੇ ਨਹੀਂ ਜੋ ਜਾਨੇ ਹੈ ਸੋ ਤਤ੍ਵੇਤਾ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਨਿਜ ਸ੍ਵਰੂਪ ਸ੍ਵਰੂਪ ਸ੍ਵਸੰਵੇਦਯ ਕਹਾਵੇ ਹੈ ਯਾਤੇ ਪਰ ਸੰਵੇਦਯ ਗੁਣੋਂ ਸੇ ਹਮ ਤਿਸਕੋ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੇ ਜਾਨਤੇ ਹੈਂ ਪਰੰਤੂ

ਸ੍ਵਸੰਵੇਦ੍ਯ ਮਨਬਾਣੀ ਅਗੋਚਰ ਸ੍ਵਰੂਪ ਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਨੇਹੈਂ॥ ਪ੍ਰਸਨ—ਹੇ ਗੁਰੋ ਜਬ ਆਪ ਭੀ ਸ੍ਵਸੰਵੇਦ੍ਯ ਸ੍ਵਰੂਪ ਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਨਤੇ ਹੋ ਤਬ ਇਤਰੋਂ ਸੇ ਆਪ ਮੈ ਕਿਆ ਅਧਿਕਤਾ ਮਾਨੇ ॥ ਉੱਤਰ—ਹੇ ਸਿਖ੍ਯ ਤਿਸਕੋ ਹਮ ਸਰਬਥਾ ਜਾਨ ਲੀਆ ਹੀ ਮਾਨਤੇ ਹੈਂ ਯਹੀ ਤੂੰ ਅਧਿਕਤਾ ਜਾਨ ਲੈ ਗ੍ਯਾਨੀ ਮੈ ਵੇਦ ਭੀ ਇਤਰੋਂ ਸੇ ਯਹੀ ਅਧਿਕਤਾ ਕਹੇਹੈਂ ਜਿਸ ਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਨ੍ਯਾ ਹੈ ਤਿਸਨੇ ਹੀ ਜਾਨ੍ਯਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਅਰਥ ਸੇ ਯਹੀ ਕਹੇ ਹੈਂ "ਸੋਈ ਅਜਾਨ ਕਹੇ ਮੈਂ ਜਾਨਾ ਜਾਨਨਹਾਰ ਨ ਛਾਨਾਰੇ"॥ਪ੍ਰਸਨ—ਹੇ ਗੁਰੋ ਆਪ ਪ-ਰਮ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੋ ਯਾਤੇ ਆਪ ਉਨਕੋ ਵਰਜੋ ਯਹ ਸੁਨਕੇ ਮੂਰਖੋਂ ਕੇ ਵਰਜਨ ਕੋ ਨਿਸਫਲ ਸਮਝਕੇ ਤਿਸਕਾ ਉਤ੍ਰ ਕਹੇ ਹੈਂ (ਵਾਰਿਆਨਜਾਵਾਇਕਵਾਰ) ਹੇ ਸਿਖ੍ਯ ਇਸ ਪ੍ਰ-ਕਾਰ ਤਿਨੋ (ਵਾਰਿਆ) ਕਹੀਏ ਮੂਰਖੋਂ ਕੇ ਹਟਾਵਨੇ ਕੋ ਹਮ ਏਕ ਦਫੇ ਭੀ ਨਹੀ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਤੇ ਯਹ ਤੋ ਕਿਆ ਕਹਨਾਹੈ॥ਪ੍ਰਸਨ—ਹੇ ਗੁਰੋ ਜਬਆਪ ਪਾਂਮਰ ਵਿਖਯੀਓਂ ਕੋ ਨਹੀਂ ਵਰਜਤੇ ਤਬ ਮੈਂ ਅਧਿਕਾਰੀ ਭੀ ਕਿਆ ਕਰੋਂ ਯਹ ਸੁਨਕੇ ਜੈਸੇ ਚਾਹੇ ਤੈਸੇ ਕਰੋ ਯਹ ਗੁਰੂ ਉਤ੍ਰ ਕਹੇ ਹੈਂ (ਜੋਤੁਧੁਭਾਵੈਸਾਈਭਲੀਕਾਰ) ਹੇਸਿਖ੍ਯ ਜੋ ਤੇਰੇ ਕੋ ਕਰਮ ਵਾ ਉਪਾਸਨਾ ਵਾ ਗ੍ਯਾਨ ਕੇ ਸਾਧਨ ਸ੍ਰਵਣਾਦਿਕ ਭਾਵੇ ਨਾਮ ਯਹ ਮੇਰੇ ਕੋ ਕਰਣੇ ਯੋਗ੍ਯ ਹੈ ਐਸੇ ਜੋ ਤੇਰੇ ਕੋ ਹਛਾ ਲਗੇ (ਸਾਈਭਲੀਕਾਰ) ਨਾਮ

ਸੋਈ ਕਾਮ ਸ੍ਰੇਸ਼ਠ ਹੈ ਯਾਤੇ ਤੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਹੂਆ ਤਿਨ ਕੋ ਕਰ ਮੇਰੇ ਕੋ ਕਿਆ ਪੂਛਤਾ ਹੈ ॥ਪ੍ਰਸ਼ਨ– ਹੇ ਗੁਰੋ ਆਤਮ ਗਜਾਨ ਸੇ ਅਗਜਾਨ ਤਤਕਾਰਯ ਰੂਪ ਅਨਰਥ ਕਾ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਆਤਮ ਵੇਤਾ ਸੋਕ ਕੋ ਤਰੇ ਹੈ ਐਸੇ ਵੇਦ ਸੇ ਤਥਾ ਆਪਸੇ ਸੁਨਜਾਹੈਤਥਾਸ੍ਰੂਤੀ**ਤਰਤੀਸੋਕਮਾਤਮਵਿਤ** ਅਰਥ-ਆਤਮਵੇਤਾ ਸੋਕ ਕੋ ਤਰੇ ਹੈ ਯਾਤੇ ਅਬ ਪਰਮਾ ਨੰਦ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੇ ਜਗਤ ਦੁਖ ਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀਕੀ ਇਛਾ ਹੋਈ ਹੈ ਮੇਰੇ ਕੋ ਅਬ ਆਤਮ ਗਜਾਨ ਕਾ ਉਪਦੇਸ ਕਰੋ ਸਰਣ ਆਏ ਕੀ ਉਪੇਖਜਾ ਨਾ ਕਰੋ ॥ ਯਹ ਸੁਨਕੇ ਸਿਖਜ ਕੋ ਸਾਵਧਾਨ ਕਰ ਗੁਰੂ ਉੱਤਰਕਹੇਹੈਂ(ਤੂੰਸਦਾਸਲਾਮਤਿ ਨਿਰੰਕਾਰ॥ ੧੬ ॥) ਹੇ ਸਿਖਜ ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਦਾ ਕਹੀਯੇ ਕਾਲ ਭੇਦ ਸੇ ਰਹਿਤ ਹੈ ਸੋ ਸਰਬਦਾਕਾਲ (ਸਲਾ ਮਤਿ) ਨਾਮ ਵਿਦਜਮਾਨ ਹੈ ਔਰ ਚਖੂਆਦਿਕ ਇੰਦ੍ਰੀਯੋਂ ਕਾ ਅਵਿਖਜੇ ਹੋਨੇਸੇ ਨਿਰਾਕਾਰਹੈ ਸੋਈ ਪਰਮਾਤਮਾਅਸਤ ਜੜ ਦੁਖ ਰੂਪ ਦੇਹ ਇੰਦ੍ਰਯਾਦਿਕੋਂ ਸੇ ਉਲਟਾ ਸਤਚਿਤ ਆਨੰਦ ਰੂਪਸੇਬਜਾਪਜਾ ਹੂਆ ਤੂੰ ਹੈਂ ਔਰਜੋਤੂੰਹੈਂ ਸੋ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤਿ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈਂ ਐਸੇ ਜਾਨਕੇ ਕ੍ਰਿਤ ਕ੍ਰਿਤਜਹੋਕਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੂਆ ਬਿਚਿਰ ਯਹ ਤੁਕ ਮਾਤ੍ਰਕਾ ਭਾਵ ਹੈ॥ ੧੬ ॥

ਪੂਰਬ ਯਹ ਕਹਜਾ ਹੈ ਤਿਸਤੇ ਹੋਏ ਲਖ ਦਰੀਆਉ ਇਸ ਪਾਠ ਸੇ ਈਸ੍ਵਰ ਸੇ ਅਨੰਤ ਸ੍ਰਿਸ੍ਰਟੀਆਂ ਕਰਕੇ ਪੁਨਾ ਤਿਸਕੇ ਸਾਥ ਜੀਵ ਕਾ ਅਭੇਦ

ਕਹਤਾ ਹੈ ਅਬ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਮਾਯਾ ਕੇ ਮੇਲ ਸੇ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਸੁਭਾ ਸੁਭ ਕਰਮੋਂ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਉਪਜੇ ਦੇਵ ਅਸੁਰੋਂ ਕੇ ਸੁਭਾ ਸੁਭ ਕਰਤਬਜ ਤਿਨਕੋ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਤੇ ਹੂਏ ਨਿਸਕਾਮ ਕਰਮੋਂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਗਯਾਨ ਕੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਇਓਂ ਕੀ ਉਪਾਧੀ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਪੁਨਾ ਭੀ ਤੀਨ ਪਉੜੀਯੋਂ ਸੇ ਅਭੇਦ ਕਹੇ ਹੈਂ ਤਿਨ ਤੀਨ ਮੇਂ ਭੀ ਪਹਲੀ ਪਉੜੀ ਸੇ ਪਰੀ ਪਰਾ ਸੇ ਅਭੇਦ ਕੇ ਹੇਤੁ ਨਿਸਕਾਮ ਕਰਮਕੋ ਅਰ ਤਿਨਕੇ ਕਰਣੇ ਵਾਲਿਯੋਂ ਕੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਤੇ ਹੂਏ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮਕਾ ਅਭੇਦ ਕਹੇ ਹੈਂ॥

ਅਸੰਖਜਪਅਸੰਖਭਾਉ ॥ ਅਸੰਖਪੂਜਾਅਸੰਖਤਪਤਾਉ ॥ ਅਸੰਖਗਰੰਥਮੁਖਿਵੇਦਪਾਠ ॥ ਅਸੰਖਜੋਗਮਨਿਰਹਹਿਉਦਾਸ ॥ ਅਸੰਖਭਗਤਗੁਣਗਿਆਨਵੀਚਾਰ ॥ ਅਸੰਖਸਤੀਅਸੰਖਦਾਤਾਰ॥ ਅਸੰਖਸੂਰਮੁਹਭਖਸਾਰ ॥ ਅਸੰਖਮੋਨਿਲਿਵਲਾਇਤਾਰ ॥ ਕੁਦਰਤਿਕਵਣਕਹਾਵੀਚਾਰੁ ॥ ਵਾਰਿਆਨਜਾਵਾਏਕਵਾਰ॥ਜੋਤੁਧੁਭਾਵੈਸਾਈਭਲੀਕਾਰ ॥ ਤੂਸਦਾਸਲਾਮਤਿਨਿਰੰਕਾਰ ॥ ੧੭ ॥

(ਅਸੰਖਜਪਅਸੰਖਭਾਉ) ਇਸ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਕੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀਮੈ (ਅਸੰਖ) ਅਨੰਤ ਜਪ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਹੈਂ ਔਰ ਅਨੰਤ ਹੀਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਾ ਪ੍ਰਾਣੀਯੋਂ ਕੇ ਭੇਦ ਸੇ ਜਪ ਹੈ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭਾਉ ਨਾਮ ਪ੍ਰੇਮ ਅਨੰਤ ਹੈ ਔ ਪ੍ਰੇਮੀ ਭਗਤ ਭੀ ਅਨੰਤ ਹੈਂ (ਅਸੰਖ ਪੂਜਾ ਅਸੰਖ ਤਪਤਾਉ) ਔਰ ਅਨੰਤ ਹੀ ਪੂਜਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਹੈਂ ਔਰ ਉਨਕੀ ਪੂਜਾ ਭੀ ਅਨੰਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਹੈ ਔਰ ਤਪ ਕਾ ਜੋ ਤਾਉ ਨਾਮ ਤੇਜ ਔਰ ਤਿਸ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਭੀ ਅਨੰਤ ਹੈਂ ਇਸ ਸਥਾਨ ਮੈ ਖੁਧਾ ਪਿਪਾਸਾ ਸੀਤ ਉਸਨ ਕਾ ਸਹਨਾ ਔ ਕ੍ਰਿਛ੍ਰਾਦਿਕ ਬ੍ਰਤਕਾ ਨਾਮੁ ਤਪ ਹੈ (ਅਸੰਖਗਰੰਥਮੁਖਵੇਦਪਾਠ) ਅਨੰਤ ਪੁਰਖ ਸਰਬਗ੍ਰੰਥੋਂਮੈ(ਮੁਖ)ਨਾਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੋ ਉਪਨਿਖਦਵਿਦਿਆ ਰੂਪ ਵੇਦ ਤਿਸਕਾ ਪਾਠ ਹੀ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਸੋ ਵੇਦ ਯਹਹੈਂ

ਰਿਗਵੇਦ ੧ ਯਜੁਰਵੇਦ ੨ ਸਾਮਵੇਦ ੩ ਅਥਰਵਣਵੇਦ ੪ ॥

ਸਿਖ੍ਯਾ ੧ ਕਲਪ ੨ ਵ੍ਯਾਕਰਣ ੩ ਨਿਰੁਕ੍ਤ ੪ ਛੰਦ ੫ ਜ੍ਯੋਤਿਸ ੬ ਯਹ ਖਟ ਵੇਦ ਕੇ ਅੰਗ ਰੂਪ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈਂ ਔ ਪਰਾ ਵਿਦ੍ਯਾ ਉਪਨਿਖਦ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤਿਸ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਅਖ੍ਯਰ ਕਾ ਗ੍ਯਾਨ ਹੋਤਾਹੈ ਯਹ ਵਿਦ੍ਯਾਹੀ ਮੋਖ੍ਯ ਕਾ ਮਾਰਗ ਸਰਬ ਸੇ ਮੁਖ੍ਯ ਹੈ ਇਸੀ ਕਾ ਗੁਰੂ ਜੀ

ਪਾਠ ਬੋਧਨ ਕਰਤੇਹੈਂ ਔਰ ਜਹਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਮੈ ਵਿਦਯਾ ਕਾ ਨਿਖੇਦਹੈ ਸੋ ਵੇਦਕੇ ਖਟਅੰਗ ਆਦੀ ਅਪਰਾ ਵਿਦਯਾ ਕਾ ਨਿਖੇਦਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਚਿਤਕੋਂ ਪੀੜਤ ਕਰਣੇਵਾਲੀ ਹੋਣੇ ਤੇ ਔਰ ਜੋ ਉਪਨਿਖਦ ਰੂਪ ਪਰਾ ਵਿਦਯਾ ਹੈ ਸੋ ਅਖਯਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੀ ਬੋਧਕ ਉਸਤੁਤੀ ਕਰਣੇ ਯੋਗਯਹੈ ਕਾਹੇ ਤੇ (ਵੇਦਪਾਠਮਤਿਪਾਪਾਖਾਇ) ਇਤਯਾਦਿਕ ਬਚਨੋ ਸੇ ਉਸਤੁਤੀ ਕਰੀ ਹੈ ਤਾਤੇ ਯਹ ਪਰਾਵਿਦਯਾ ਹੀ ਮੁਮੁਖੂਕੋਂ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨੇਕੋਂ ਯੋਗਯਹੈ (ਅਸਿਖਜੋਗਮਨਰਹਹਿਉਦਾਸ) ਅਨਿੰਤ ਪੁਰਖ ਚਿਤ ਵ੍ਰਿਤੀਕਾ ਨਿਰੋਧ ਰੂਪ ਜੋ ਯੋਗ ਹੈ ਤਿਸ ਮੈ ਮਨ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਸੇ ਉਦਾਸੀਨ ਰਹਿਤੇ ਹੈਂ ਭਾਵ ਯੋਗਕ ਸਾਧਨੋਂਕੋ ਕਰਤੇਹੈਂ ਅਬ ਯੋਗ ਸਾਸਤ੍ਰਕੀ ਰੀਤੀਸੇ ਯੋਗਕਾ ਲਛਨ ਲਿਖਤੇਹੈਂ॥ **ਯੋਗਸਚਿਤਬ੍ਰਿਤੀ ਨਿਰੋਧਃ** ॥ ਯੋਗਸਾਸਤ੍ਰਪਾਦ ੧ ਸੂਤ੍ਰ ੨

ਅਰਥ–ਚਿਤਕੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸਮੂਹ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰਕੀ ਹੋਤੀਹੈ ਏਕਤੋ ਕਲੇਸ ਕਾ ਕਾਰਣ ਹੋਤੀਹ ਭਾਵ ਜੋ ਰਾਜਸੀ ਤਥਾ ਤਾਮਸੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸਮੂਹਹੈ ਸੋਜਨਮ ਮਰਣ ਆਦਿਕ ਕਲੇਸਕੋਂ ਦੇਤੀਹੈ ਔਰ ਦੂਸਰੀ ਜੋ ਆਤਮਾਕਾ ਪੰਚਕੋਸ ਤਥਾ ਤੀਨ ਅਵਸ-ਥਾਸੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਣੇਵਾਲੀ ਸਾਤ੍ਵਿਕੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਜੋ ਸਮੂਹਹੈ ਸੋ ਸੁਖਕਾ ਕਾਰਣਹੈ ਤਿਸਕੋਂ ਅਕਿਲਸ੍ਰ ਕਹਤੇਹੈਂ ਕਾਹੇਤੇ ਤਿਸ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸਮੂਹਸੇ ਕਲੇਸਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਹੋਤੀਹੈ ਸੋਚਿਤ ਬ੍ਰਿਤੀ

ਨਿਰੋਧਰੂਪਯੋਗ ਦੋਪ੍ਰਕਾਰ ਕਾਹੈਏਕਸੰਪ੍ਰਗਜਾਤਹੈ ਤਥਾ ਅਸੰ ਪ੍ਰਗਜਾਤਹੈ ਭਾਵ ਯਹਸਮਾਧੀਰੂਪ ਯੋਗਹੈ ਜਿਸਮੈ ਰਾਜਸ ਤਾਮਸ ਬ੍ਰਿਤੀਸਮੂਹਕਾ ਨਿਰੋਧਹੋਵੇ ਸੋ ਸੰਪ੍ਰਗਜਾਤ ਯੋਗਹੈ ਔਰ ਜਿਸਮੈ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰਕੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸਮੂਹ ਕਾ ਅਭਾਵ ਹੋਵੇ ਸੋ ਅਸੰਪ੍ਰਗਜਾਤ ਯੋਗਹੈ ਇਸ ਸੂਤ੍ਰ ਮੈ ਦੋਨੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਯੋਗਕਾ ਲਛਨਹੈ ਕਾਹੇਤੇ ਜਬ ਰਾਜਸੀ ਤਾਮਸੀ ਬ੍ਰਿਤੀਓਂ ਕਾ ਨਿਰੋਧ ਸਾਤ੍ਵਿਕ ਬ੍ਰਿਤੀਸੇ ਹੂਆ ਤਬਭੀ ਚਿਤਬ੍ਰਿਤੀ ਕੇ ਨਿਰੋਧ ਰੂਪ ਲਛਨ ਕਾ ਬਣਨਾਹੈ ਔਰ ਜਬ ਸਰਬਹੀ ਪ੍ਰ- ਕਾਰ ਕੀ ਬ੍ਰਿਤੀਕਾ ਨਿਰੋਧਹੂਆ ਤਬਭੀ ਚਿਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕਾ ਨਿਰੋਧਰੂਪ ਲਛਨਹੈ ਤਾਤੇਯਹ ਏਕਹੀ ਸੂਤ੍ਰ ਦੋਨੋ ਪ੍ਰਕਾਰਕੇ ਯੋਗਕਾ ਲਛਨ ਹੈ ॥

ਅਬ ਇਨ ਬ੍ਰਿਤੀਯੋਂ ਕੇ ਨਿਰੋਧਕੇ ਸਾਧਨ ਕਹਤੇਹੈਂ ॥

ਅਭ੍ਯਾਸਵੈਰਾਗ੍ਯਾ ਭ੍ਯਾਂਤੰ ਨਿਰੋਧਃ ॥

ਯੋਗਸਾਸਤ੍ਰ ਪਾਦ ੧ ਸੂਤ੍ਰ ੧੨ ॥

ਅਰਥ–ਅਭ੍ਯਾਸ ਤਥਾ ਵੈਰਾਗ੍ਯ ਕਰਕੇ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਬ੍ਰਿਤੀਯੋਂ ਕਾ ਨਿਰੋਧ ਹੋਵੇਹੈ॥ਭਾਵਯਹਹੈ ਚਿਤਰੂਪੀ ਨਦੀ ਦੋ ਤਰਫ਼ਕੋ ਚਲਤੀਹੈ ਏਕਤੋ ਸੰਸਾਰਕੀ ਤਰਫ਼ਕੋਂ ਚਲਤੀਹੈਏਕ ਮੋਛਕੀ ਤਰਫ ਕੋ ਚਲਤੀਹੈ ਜੋ ਵਿਵੇਕ ਮਾਰਗ ਸੇ ਰਹਿਤ ਸੰਸਾਰ ਕੇ ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਖ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧਕ ਸੇ ਪਾਪ ਕਰਮ ਮੈ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੈ ਸੋ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਤਰਫ ਤਿਨਕੀ ਚਿਤ ਰੂਪੀ ਨਦੀ ਚਲਤੀ ਹੈ ਸੋ ਯਹ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਤੋ ਅਨਾਦੀ ਕਾਲ਼

ਸੇ ਸ੍ਰਿਤਹਸਿਧ ਤਥਾ ਕੁਸੰਗਤ ਸੇ ਹੋ ਰਹੀ ਹੋ ਔਰ ਜੋ ਮੋਛ ਮਾਰਗ ਮੈ ਵਿਵੇਕ ਵਿਚਾਰ ਆਦਿਕ ਔਰ ਸਤਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਮੈਂ ਅਤਜੈਤ ਯਤਨ ਸਤਸੰਗ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੈ ਸੋ ਮੋਛ ਕੀ ਤਰਫ ਕੋ ਤਿਨਕੀ ਚਿਤ ਰੂਪੀ ਨਦੀ ਚਲਤੀ ਹੈ ਤਾਂਮੈ ਇਤਨਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰਫ ਕੋ ਚਿਤ ਰੂਪੀ ਨਦੀ ਕਾ ਅਧਕ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋਵੇ ਹੈ ਤਿਸ ਤ-ਰਫ ਕੋ ਹੀ ਝੁਕ ਪੜਤੀ ਹੈ॥ ਅਬ ਮੁਮੁਛੂ ਕੋ ਸੰਸਾਰ ਕੇ ਪਾਪ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੋ ਨਿਵਿਰਤ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਵੈਰਾਗ ਸੇ ਸੰਸਾਰਿਕ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੋ ਅਲਪ ਕਰਾ ਜਾਵੇ ਔਰ ਅਭਯਾਸ ਕਰਕੇ ਵਿਵੇਕ ਮਾਰਗ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੋ ਪ੍ਰਬਲ ਕਰਿਆ ਜਾਵੇ ਅਭ੍ਯਾਸ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਯਹ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਮਾਰਗ ਕਾ ਅਤਜੈਤ ਯਤਨ ਸੇ ਦੀਰਘਕਾਲ ਔਰ ਨਿਰੰ-ਤਰ ਸਤਕਾਰ ਸੇ ਸੇਵਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਔਰ ਸੋ ਵੈਰਾਗਯ ਅਪਰ ਤਥਾ ਪਰ ਭੇਦ ਸੇ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਾ ਹੈ ਅਪਰਵੈਰਾਗ ਕੇ ਚਾਰ ਭੇਦ ਹੈਂ ਯਤਮਾਨ ੧ ਵਿਤਿਰੇਕ ੨ ਏਕ ਇੰਦ੍ਰਿਯ ੩ ਵਸੀਕਾਰ ੪ ਯਹ ਤਿਨਕੇ ਨਾਮ ਹੈਂ ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਖ ਆ-ਦਿਕ ਦੋਖਨ ਕੋ ਨਿਵਿਰਤ ਕਰਨੇ ਮੈ ਯਤਨ ਕਰਨੇ ਕੀ ਤੀਬ੍ਰ ਇਛਾ ਸੇ ਤਿਨਕੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਮੈ ਯਤਨਕਾ ਨਾਮ ਯਤਮਾਨ ਵੈਰਾਗਯ ਹੈ ॥ ੧ ॥ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਮੈ ਵਿ-ਚਾਰ ਕਰਨਾ ਜੋ ਮੇਰੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਸੇ ਇਤਨੇ ਦੋਖ ਦੂਰ ਹੂਏ ਹੈਂ ਔਰ ਇਤਨੇ ਰਹਿਤੇ ਹੈਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰਕਾ ਨਾਮ

ਵਿਤਰੇਕ ਨਾਮ ਵੈਰਾਗਜ ਹੈ ॥੨॥ ਤਿਸਤੇ ਪੀਛੇ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਇੰਦ੍ਰਿਯੋਂ ਕਾ ਵਾਹਜ ਸੇ ਰੋਕਣਾ ਹੈ ਔ ਅੰਤਰਮਨ ਮੈ ਵਿਖਯੋਂ ਕੇ ਭੋਗ ਕਾ ਕਿੰਚਿਤ ਉਤਸ਼ਾਹੁ ਹੈ ਤਿਨਕਾ ਨਾਮ ਏਕ ਇੰਦ੍ਰੈ ਵੈਰਾਗਜ ਹੈ ॥ ੩॥ ਤਿਸਤੇ ਪੀਛੇ ਯਤਨ ਕਰਤੇ ਹੂਏ ਕੋ ਦੈਵਯੋਗਜ ਸੇ ਵਿਖੇ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਾ ਤਜਾਗ ਕਰਣਾ ਤਿਸਕਾ ਨਾਮ ਵਸੀਕਾਰ ਵੈਰਾਗਜ ਹੈ ॥ ੪ ॥ ਪਰੰਤੂ ਯਹ ਵਸੀਕਾਰ ਵੈਰਾਗਜ ਵਿਖਿਯੋਂ ਮੈਂ ਦੋਖ ਦਰਸਨ ਕੇ ਪੁਨਾ ਪੁਨਾ ਅਭਜਾਸ ਸੇ ਦ੍ਰਿੜ ਹੋਵੇ ਹੈ ਔਰ ਯਾਵਤ ਗੁਣਨ ਕੇ ਕਾਰਯ ਅਣਿਮਾ ਆਦਿਕ ਸਿਧੀ ਹੈਂ ਤਿਨ ਕੋ ਭੀ ਇੰਦ੍ਰਜਾਲ ਵਤ ਮਿਥਜਾ ਮਾਨ ਕਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰਹਿਤ ਹੋਣੇ ਕਾ ਨਾਮ ਪਰ ਵੈਰਾਗਜ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਯਹ ਵੈਰਾਗਜ ਆਪਨੇ ਅਸੰਗ ਉਦਾਸੀਨ ਅਨੰਦ ਸ੍ਵਰੂਪ ਆਤਮਾ ਕੇ ਗਜਾਨ ਸੇ ਪੀਛੇ ਹੋ ਹੈ ਭਾਂਤੇ ਯਹ ਫਲ ਰੂਪ ਵੈਰਾਗਜ ਗਜਾਨੀ ਕੀ ਪਰ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਔਰ ਪੂਰਬ ਉਕਤ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰਕਾ ਵੈਰਾਗਜ ਯੋਗ ਕਾ ਸਾਧਨ ਹੈ॥ਪ੍ਰਕਰਣ ਮੈ ਯਹ ਸਿਧ ਹੂਆ ਜੋ ਅਨੰਤ ਪੁਰਖ ਯੋਗ ਮੈ ਮਨ ਇਸਥਿਤ ਕਰਕੇ ਤਿਸਕੇ ਸਾਧਨ ਵੈਰਾਗਜ ਮੈ ਲਗੇ ਹੂਏ ਉਦਾਸੀਨ ਰਹਿਤੇ ਹੈਂ (ਅਸੰਖਭਗਤਗੁਣਗਿਆਨਵੀਚਾਰ) ਅਨੰਤ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਮੈ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਣੇ ਵਾਲੇ ਭਗਤ ਜਨ ਹੈਂ ॥

ਚਤੁਰ ਵਿਧਾਭਜੰਤੇਮਾਂਜਨਾਃ ਇਤਜਾਦੀ ਗੀਤਾ ਅਧਜਾਯ ੭ ॥ ਸ਼ਲੋਕ ੧੬ ॥ ਅਰਥ-ਹੇ ਅਰਜਨ

ਪੂਰਬ ਜਨਮ ਮੈ ਜਿਨੋਂ ਨੇ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਨਿਸਕਾਮ ਕਾ ਸੰਗ੍ਰਹ ਕਰਾ ਹੈ ਸੋ ਪੁੰਨਜਾਤਮਾ ਜਨ ਸਫਲ ਜਨਮ ਵਾਲੇ ਮੇਰੇ ਕੋ (ਭਜੰਤੇ) ਸੇਵਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਉਨ ਮੈ ਤੀਨ ਤੋ ਸਕਾਮ ਹੈਂ ਔਰ ਏਕ ਨਿਸਕਾਮ ਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੇ(ਚ-ਤੁਰਵਿਧਾ) ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰਕੇਹੈਂ ਏਕ ਦੁਖੀ ਦੂਜਾ ਜਿਗਜਾਸੂ ਤੀਜੇ ਧਨਾਦੀ ਅਰਥੀ ਚੌਥੇ ਗਜਾਨੀ॥ ਪ੍ਰਸ਼ਨ–ਭਕਤਤੋ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਹੀ ਹੈਂ ਅਸੰਖ ਕਿਉਂ ਕਹਜਾਹੈ॥ ਉੱਤਰ–ਅਨੰਤ ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ ਕੀ ਅਨੰਤ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਹੈ ਔਰ ਭੂਤ ਭਵਿ-ਖਜਤ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਭੇਦ ਸੇ ਭੀ ਭਕਤ ਆਦਿਕੋਂ ਕੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰੀ ਜਾਤੀ ਤਾਂਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਸੰਖ ਭਗਤ ਕਹੇ ਹੈਂ ਸੋ ਭਗਤ (ਗੁਣ) ਸਮਦਮ ਆਦਿਕ ਗੁਣ ਯੁਕਤ ਹੈਂ ਤਥਾ ਗਜਾਨ ਕਾ ਕਾਰਣ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਤਿਸ ਕਰਕੇ ਯੁਕਤ ਹੈਂ (ਅਸੰਖਸਤੀ ਅਸੰਖਦਾਤਾਰ) ਅਨੰਤ ਹੀ ਸਤ ਬਚਨਾ ਕੇ ਬੋਲ ਬੋਲਣੇ ਵਾਲੇ ਹੈਂ ਭਾਵ ਜਿਸ ਸਤ ਬਚਨ ਸੇ ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕੋ ਦੁਖ ਹੋਵੇ ਐਸਾ ਸਤਬ-ਚਨ ਨਾ ਕਹਣਾ ਚਾਹੀਏ ਕਾਹੇ ਤੇ ਤਿਸ ਸਤ ਬਚਨ ਕੀ ਅਧਰਮ ਮੈਂ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਪਰੀਖਜਾ ਕਰ ਕੇ ਸਰਬ ਪੁਰਖੋਂ ਕੋ ਹਿਤ ਰੂਪ ਸਤ ਬਚਨ ਕਹਨੇ ਵਾਲੇ ਅ-ਨੰਤ ਹੈਂ ਅਨੰਤ ਹੀ ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ੍ਰੀ ਮੈ (ਦਾਤਾਰ) ਦਾਨ ਕ-ਰਨੇ ਵਾਲੇ ਹੈਂ ਆਪਨੀ ਮਮਤਾ ਛੋਡਕਰ ਦੂਸਰੇਕੀ ਮਮਤਾ ਕਰਵਾਇ ਦੇਨੇ ਕਾ ਨਾਮ ਦਾਨ ਹੈ (ਅਸੰਖਸੂਰਮੁਹਭਖ

ਸਾਰ) ਅਨੰਤ ਹੀ ਯੁਧ ਭੂਮਿਕਾ ਮੈ ਉੱਤਮ ਗਤੀ ਕੀ ਇਛਾ ਕਰਕੇ (ਮੁਹ) ਮੁਖ ਪਰ (ਸਾਰ) ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੀ ਵਰਖਾ ਕੋ [ਭਖ] ਸਹਾਰਤੇ ਹੈਂ। ਯੁਧ ਮੈ ਸਨਮੁਖ ਮਰਣੇ ਵਾਲੇ ਕੋ ਅਤਯੰਤ ਉੱਤਮ ਗਤੀ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀ ਮੈ ਲਿਖੀ ਹੈ ਤਥਾਹੀ ॥ **ਦ੍ਵਾਵਿਮੌਪੁਰਖੌਲੋਕੇਸੂਰਯਮੰਡਲ ਭੇਦਿਨੌ ਪਰਿਬ੍ਰਾਡਯੋਗਯੁਕ੍ਤਸ੍ਹਰਣੇ ਚਾਭਿਮੁਖੋਹਤਃ** ॥ ਅਰਥ-- ਇਸਲੋਕ ਮੈ ਦੋ ਪੁਰਖ ਸੂਰਯ ਮੰਡਲਕਾ ਭੇਦਨ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਮੈ ਗਮਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਏਕ ਤੋ ਵਸੀਕਾਰ ਵੈਰਾਗਜ ਕਰ ਯੋਗ ਮੈ ਜੁੜਨੇ ਵਾਲਾ ਔਰ ਦੂਸਰਾ ਰਣ ਮੈ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕਰ ਮਰਾ ਹੂਆ [ਅਸੰਖ ਮੋਨਿ ਲਿਵ ਲਾਇ ਇਤਾਰ] ਅਨੰਤ ਹੀ ਪੁਰਖ ਜਿਹਬਾ ਰੋਕ ਕੇ ਚੁਪ ਹੋਨੇ ਕਾ ਬ੍ਰਤ ਰਖਤੇ ਹੈਂ ਪੁਨਾ ਅਨੰਤ ਹੀ ਪੁਰਖ ਬ੍ਰਹਮਾਕਾਰ ਮਨ ਕੀ [ਲਿਵ] ਬ੍ਰਿਤੀ ਕੋ (ਤਾਰ ਤੇਲ ਧਾਰਾ ਵਤ (ਲਾਇ) ਲਗਾਵਤੇ ਹੈਂ ਆਗੇ ਕੁਦਰਤਿ ਇਤਜਾਦੀ ਚਾਰ ਪੰਕਤੀ ਕਾ ਅਰਥ ਪੂਰਬ ਲਿਖਾ ਹੀ ਜਾਨ ਲੇਨਾ ॥੧੭॥

ਪੂਰਬ ਯਹ ਕਹਜਾ ਹੈ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਹਤ ਗੁਣੋਂ ਵਾਲੇ ਔ ਸਤੋਗੁਣੀ ਸ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖੋਂ ਕੋ ਮੁਕਤੀ ਮਾਰਗ ਕੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਣੇ ਕੀ ਯੋਗਤਾ ਕਹ ਕਰ ਅਬ ਰਜੋ ਤਮੋਗੁਣੀ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੇ ਔ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਮੈ ਨਿਖੇਧ ਕਰੀ ਬਾਤੋਂ ਕੇ ਗ੍ਰਹਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖੋਂ ਕੋ ਮੁਕਤੀ ਕੇ ਮਾਰਗ ਕੀ ਅਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਹੇ ਹੈਂ ॥

ਅਸੰਖਮੂਰਖਅੰਧਘੋਰ॥ਅਸੰਖਚੋਰਹਰਾਮਖੋਰ ॥ਅਸੰਖਅਮਰਕਰਿਜਾਹਿਜੋਰ ॥ ਅਸੰਖਗਲ ਵਢਹਤਿਆਕਮਾਹਿ॥ ਅਸੰਖਪਾਪੀਪਾਪਕਰਿ ਜਾਹਿ ॥ ਅਸੰਖਕੂੜਿਆਰਕੂੜੇਫਿਰਾਹਿ ॥ ਅਸੰਖਮਲੇਛਮਲੁਭਖਖਾਹਿ ॥ ਅਸੰਖਨਿੰਦਕਸਿਰਿਕਰਹਿਭਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕਨੀਚੁਕਹੈ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਵਾਰਿਆਨਜਾਵਾਏਕਵਾਰੁ ॥ ਜੋਤੁਧੁਭਾਵੈਸਾਈਭਲੀਕਾਰ ॥ ਤੂਸਦਾਸਲਾਮਤਿਨਿਰੰਕਾਰ॥ ੧੮ ॥

ਇਸ ਪ੍ਰਮੇਸ੍ਵਰਕੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀਮੈ ਅਸੰਖ ਅਨੰਤਹੀ (ਅੰਧਘੋਰ) ਅਤਯੰਤ ਤਮੋਗੁਣੀ (ਮੂਰਖ) ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਕੇ ਸ੍ਰਵਣਾਦਿਕੋਂ ਸੇ ਰਹਿਤ ਹੈਂ (ਅਸੰਖ ਚੋਰ ਹਰਾਮਖੋਰ) ਅਨੰਤ ਹੀ (ਹਰਾਮ) ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਸੇ ਨਿਖਿਧ ਪਦਾਰਥਨਕੋਂ (ਖੋਰ) ਭੋਗਨੇ ਵਾਲੇ ਚੋਰ ਹੈਂ (ਅਸੰਖ ਅਮਰ ਕਰਿ ਜਾਹਿ ਜੋਰ) ਅਨੰਤ ਪੁਰਖ (ਜੋਰ) ਅਨਯਾਇਕਾਰੀ ਬਲ ਸੇ (ਅਮਰ) ਪ੍ਰਜਾਪਰ ਹੁਕਮ ਕੇ ਜੋਰ ਸੇ ਤਾੜਨਾ ਕੋਂ ਕਰਕੇ ਯਮਕੇ ਦ੍ਵਾਰ ਮੈ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਯਹ ਵਾਰਤਾ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਮੈ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ ਜੋ ਬਿਨਾ ਵਿਚਾਰ ਸੇ ਰਾਜਾ ਲੋਕ ਪ੍ਰਜਾ ਕੋਂ ਦੁਖਤ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਸੋ ਰਾਜਾ ਲੋਕ ਯਮਕੀ ਤਾੜਨਾ ਕੋਂ ਅਵਸ਼ਯ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ॥